

34ste
22ste j.a.v.
Notulen van de Jaarlijkse Algemene Vergadering van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, gehouden op vrijdag 28 en zaterdag 29 maart 1969 in Huize Maas te Groningen.

1. De Voorzitter, Ir.K.van der Pols, opent vrijdag 28 maart 1969 om 8.00 uur des avonds de vergadering met een korte rede, welke als bijlage I bij de notulen is gevoegd.

2. Vervolgens houdt Mr.E.H.Toxopeus, voorzitter van de Tweede Kamerfractie, een toespraak, welke als bijlage II bij de notulen is gevoegd.

Nadat de vergadering beide sprekers met een hartelijk applaus voor hun redevoering heeft bedankt, verzoekt de Voorzitter de aanwezigen zich een ogenblik van hun zetels te verheffen, aangezien hij een enkel woord wil spreken ter herdenking van het overlijden op 12 augustus 1968 van de ere-voorzitter der partij, Prof.Mr.P.J.Oud. Wij allen weten, aldus spreker, hoe de heer Oud de V.V.D. heeft gediend en wat hij voor onze partij heeft betekend. Wij weten hoe zeer hij na zijn afscheid als voorzitter en na zijn afscheid uit de Tweede Kamer steeds heeft meegeleefd met het wel en wee onzer partij, en onze vergaderingen is blijven bezoeken. Op de bijeenkomst ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan der partij op 20 januari 1963 heeft hij zich nog tot ons mogen richten met een magistrale rede; de laatste Jaarlijkse Algemene Vergadering in april van dat jaar in Maastricht heeft hij echter door het voortschrijden van zijn kwaal niet meer kunnen bezoeken. Die kwaal heeft hem op 12 augustus 1968 naar het einde gebracht. Spreker meent dat het goed is indien op deze eerste gewone Algemene Vergadering na zijn overlijden de heer Oud door de hier aanwezigen enkele ogenblikken in stilte wordt herdacht, in waardering voor het onnoemelijk vele dat hij voor de V.V.D. heeft betekend.

De aanwezigen betrachten vervolgens staande enige ogenblikken stilte.

Vervolgens stelt de Voorzitter voor het navolgende telegram aan Hare Majesteit de Koningin te verzenden:

"De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, op 28 en 29 maart 1969 te Groningen in Jaarlijkse Algemene Vergadering bijeen, betuigt haar gevoelens van trouw en aanhankelijkheid aan Uwe Majesteit en Haar Huis.

Van der Pols, Voorzitter
Korthals Altes, Algemeen Secretaris."

De Vergadering betuigt met applaus instemming met dit voorstel.

3. Begroeting van de gasten.

De Voorzitter, die er in zijn openingswoord reeds zijn vreugde over heeft uitgesproken dat van onze geestverwanten in de regering de Ministers Witteveen, Den Toom en Polak en Staatssecretaris Keyzer hedenavond in ons midden zijn - Staatssecretaris De Koster is helaas verhinderd wegens verblijf in Tunesië - , wil thans in de eerste plaats begroeten de burgemeester van Groningen, de heer J.J.A.Berger. De V.V.D. is bijzonder verheugd dit maal haar Jaarvergadering in de stad Groningen te mogen houden. Een groot aantal leden der partij komt daar niet regelmatig, en wanneer men Groningen met zekere tussenpozen bezoekt, wordt men steeds bijzonder getroffen door de grote ontwikkelingen die daar plaatsvinden. Spreker heeft daar het diepste respect voor en weet namens alle aanwezigen te spreken indien hij uiting geeft aan zijn grote genoegen in deze stad te mogen verblijven.

Vervolgens spreekt de Voorzitter een bijzonder welkomstwoord tot het ere-lid, de heer D.W.Dettmeijer, oud-algemeen secretaris der partij, en tot de afvaardigingen van het Liberaal Democratisch Centrum, de Jongeren Organisatie Vrijheid en Democratie en de federatie van Liberale Studenten-Verenigingen in Nederland. Helaas

is van de Belgische zusterpartij, de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang te Brussel, wederom bericht van verhindering ontvangen, aangezien de huidige politieke situatie en de voorbereiding van het partij-congres der P.V.V. eind mei alle tijd van onze Belgische politieke vrienden in beslag nemen. België, zo schrijft de secretaris van de P.V.V., is een vrij rumoerig land!

De Voorzitter geeft thans het woord aan de heer J.J.A. Berger, burgemeester van Groningen, die gaarne zijnerzijds de V.V.D. buitengewoon hartelijk welkom in Groningen wil heten. Na de boeiende rede van de heer Toxopeus acht spreker het bijzonder hachelijk om iets te zeggen. Aan politieke uitspraken zal hij zich niet wagen, behalve dan misschien op één punt, namelijk dat de fractievoorzitter van sprekers partij door hem geadviseerd zal worden voortaan aan het begin van het congres zijn grote rede te houden, opdat na de ovatie het congres nimmer meer afkeuring over zijn beleid kan uitspreken!

Om twee redenen acht het gemeentebestuur van Groningen het zo bijzonder verheugend dat de V.V.D. naar Groningen is gekomen voor haar Jaarvergadering. In de eerste plaats omdat in een democratisch land politieke partijen uiterst belangrijk zijn en de congressen dezer partijen in een zo'n gewichtige periode in onze politieke en culturele geschiedenis als wij thans meemaken van vaak beslissende betekenis zijn.

De tweede reden is dat het gemeentebestuur van Groningen zo graag zou willen dat men deze stad goed leert kennen. Spreker hoopt dan ook in stilte dat de vergadering hedenavond niet van zo lange duur zal zijn, dat de aanwezigen geen gelegenheid meer zouden hebben even de stad in te gaan; anders zouden alle nachtvergunningen voor niets zijn afgegeven.

Dan is er nog een derde reden. De heer Toxopeus heeft al even gewezen op de problematiek van het noorden. Nu het kader van de V.V.D. hier thans in het noorden verblijft kan het zichzelf overtuigen van de ontwikkeling van de stad Groningen, en derhalve ook van het billijke van de vraag, aan elke regering van welke samenstelling dan ook, om diensten naar deze centrum-stad over te plaatsen. Men kan zich ook zelf ervan overtuigen waarom men het hier zo noodzakelijk vindt dat de industriële ontwikkeling van het noorden evenwichtig kan plaatsvinden en dat de vestiging van nieuwe en de uitbreiding van oude industrie bevorderd dient te worden, indien maar enigszins mogelijk door een investeringsaftrek.

Spreker eindigt zijn betoog met er op te wijzen dat tussen Groningen en het westen een snelle luchtverbinding wordt onderhouden, hetgeen mogelijkheden biedt voor de mensen in het westen des lands om in deze snel groeiende universiteits-stad hun kinderen te bezoeken en hun weekend door te brengen. Wil men aan de leefbaarheid hier een eigen bijdrage leveren, dan zal men nog kunnen helpen bevorderen dat er spoedig een snelle auto-verbinding tussen noorden en westen komt.

Spreker besluit met te herhalen dat het gemeentebestuur van Groningen het bijzonder op prijs heeft gesteld dat de V.V.D. hier wil vergaderen en dat het de V.V.D. een goed congres toewenst met bovendien enige uren verstrooiing in deze stad.

Na de heer Berger dank te hebben gezegd voor zijn vriendelijke woorden, die de Voorzitter persoonlijk met name zeer hebben getroffen door de zorg niet alleen voor de vestiging van nieuwe industrieën maar ook voor de uitgroei van bestaande industrieën, een zaak die dikwijls in de knel komt, geeft de Voorzitter vervolgens het woord aan de heer A.J.B. Hubert te Scheveningen, voorzitter van het Liberaal Democratisch Centrum.

Ook de heer Hubert wenst namens het L.D.C. de V.V.D. een goed congres toe. In het afgelopen jaar heeft het L.D.C. wederom in alle vriendschap constructief met de V.V.D. kunnen samenwerken, en het heeft zowel bij de totstandkoming van het rapport Kiezer en Gekozone als bij het congres over het rapport Herziening van het Ondernemingsrecht zijn inbreng gehad. Het spreekt wel vanzelf

dat een groep van politieke activisten als het L.D.C. dit soort activiteiten toejuicht en hoopt op meer. Wel heel duidelijk kwam de constructieve samenwerking tussen V.V.D. en L.D.C. tot uitdrukking in het overleg in het Liberaal Beraad. Het L.D.C. is zeer verheugd met de rapporten van het Liberaal Beraad die tot nu toe zijn gepubliceerd en het vertrouwt erop dat straks, als ook de beantwoording van de vierde vraag gereed is gekomen, een eindrapport aan de partij kan worden voorgelegd, dat het moderne liberalisme voor de kiezers een aantrekkelijk gezicht zal geven.

Toch, zo gaat spreker voort, blijft er voor het L.D.C. nog wel het een en ander te wensen over, met name op het terrein van de interne partij-democratie en de partij-organisatie. Het L.D.C. heeft daarom een discussie-nota opgesteld waarin een aantal knelpunten wordt geanalyseerd. Deze discussie-nota bevat geen concrete voorstellen, doch slechts een aantal bouwstenen voor de oplossing van de gerezen problemen. Juist door de buitengewoon grote activiteit van de partij zijn de laatste tijd schoonheidsfoutjes zichtbaar geworden waar men vroeger niet zo veel van merkte. Spreker denkt daarbij o.a. aan de doorstroming van ideeën en de onverwacht lange duur van vergaderingen. De reactie mag niet zijn dat de activiteiten terug gedraaid worden, en spreker heeft dan ook met genoegen uit de rede van de heer Toxopeus vernomen dat deze aandringt op een uitgebreide studie van het hele welzijnsbeleid vanuit liberaal standpunt. Het L.D.C. juicht zo'n studie toe en is volgaarne bereid ook hieraan mee te werken.

Spreker hoopt en vertrouwt dat het Hoofdbestuur van de V.V.D. de discussie-nota, die hij hierbij aanbiedt, in "Vrijheid en Democratie" zal willen publiceren en terdege zal willen bestuderen.

De Voorzitter zegt de heer Hubert dank; het Hoofdbestuur zal zonder twijfel grondig kennis nemen van deze discussie-nota en spreker neemt aan dat er geen bezwaar tegen zal zijn de nota te publiceren.

Vervolgens geeft hij het woord aan de heer H. Bosma te 's-Gravenhage, voorzitter van de Jongeren Organisatie Vrijheid en Democratie, wien het genoegen doet heden de traditie, dat de J.O.V.D.-voorzitter een enkel woord richt tot de Algemene Vergadering van de V.V.D., te kunnen voortzetten. Spreker wijst op een artikel van zijn hand in "De Driemaster", hier verkrijgbaar en van harte aanbevolen, waarin het Liberaal Beraad een waardevolle bijdrage tot de positiebepaling van het liberalisme wordt genoemd. Hij wil er de nadruk op leggen dat hij dit heeft kunnen zeggen namens de gehele Jongeren Organisatie. In "Vrijheid en Democratie" kwam de laatste tijd nog al eens een aantal ingezonden stukken voor waarin twijfel werd geuit aan de constructiviteit van de J.O.V.D. en van de voorzitter dier organisatie in het bijzonder. Spreker heeft deze stukjes over het algemeen nogal onfris gevonden. Hij heeft nooit behoefte gehad daarop te reageren, maar dat wil hij nu toch wel eens een keer wel doen: hij wil hier nu eens heel duidelijk stellen dat in het Liberaal Beraad op uiterst constructieve wijze wordt samengewerkt en dat ook de J.O.V.D. daaraan een zeer constructieve bijdrage levert, zoals ook wel aan de resultaten van het Beraad is te zien. Spreker besluit ook zijnerzijds met, mede namens de L.S.V.N., de aanwezigen een goed congres toe te wensen.

De Voorzitter zegt ook de heer Bosma dank voor zijn woorden en gaat vervolgens over tot punt 4 van de agenda.

4. Verslag van de Commissie voor de Notulen van de Jaarlijkse Algemene Vergadering van 5 en 6 april 1968 te Maastricht.

Deze Commissie, die was samengesteld uit mevrouw H.J. Schlemper-van Gijn te Vught en de heren W. Inden te Brummen en Ir. A.D. Kroese te Geleen, brengt bij monde van mevrouw Schlemper verslag uit.

De Commissie keurt de notulen goed.

5. Benoeming van een Notulen Commissie voor de vergadering van 28 en 29 maart 1969.

Op voorstel van de Voorzitter worden in deze Commissie benoemd mevrouw Mr.A.Nieuwenhuis-Nagtglas Boot te Groningen en de heren H.J.P. de Baat Doelman te Alphen a/d Rijn en Mr.Dr.H.K.de Langen te Meppel.

6. Jaarverslag van de Secretaris.

Dit jaarverslag, dat als bijlage III bij de notulen is gevoegd, geeft geen aanleiding tot opmerkingen, zodat het wordt goedgekeurd.

De Voorzitter maakt van deze gelegenheid gebruik om te memoreren dat het Algemeen Secretariaat der partij zeer veel werk heeft moeten verrichten om de vele partij-activiteiten in het afgelopen jaar goed te doen verlopen; een woord van erkentelijkheid acht hij op zijn plaats.

De heer Mr.J.C.J.Stal, Oegstgeest, is het opgevallen dat de Commissie voor de Buitenlandse Politiek in het jaar 1968 slechts één maal heeft vergaderd. Van de sub-commissie Ontwikkelingshulp worden geen vergaderdata vermeld. Spreker vraagt of de conclusie moet zijn dat in onze partij inzake de buitenlandse politiek geen denkwerk wordt verricht.

De Voorzitter bevestigt dat de Commissie voor de Buitenlandse Politiek slechts één maal bijeenkwam; dit is echter te wijten aan een wisseling in het voorzitterschap. De gegevens over de activiteiten der sub-commissie Ontwikkelingshulp zullen alsnog worden nagespeurd.

7. Rekening en verantwoording en jaarverslag van de Penningmeester.

De Penningmeester, de heer S.J.van den Bergh, brengt dit verslag uit, dat als bijlage IV bij de notulen is gevoegd.

De Voorzitter zegt de Penningmeester dank voor zijn klemmend betoog en stelt aan de orde punt 8 van de agenda..

8. Verslag van de Commissie van Voorlichting over de rekening en verantwoording van de Penningmeester over het jaar 1968.

Deze Commissie was als volgt samengesteld: B.D.Breuning ten Cate te Almelo, J.W.Hupkes te Middelburg en H.W.A.van den Wall Bake te Amsterdam.

De heer Breuning ten Cate brengt namens de Commissie het verslag uit dat als bijlage V bij de notulen is gevoegd.

De Voorzitter dankt de Commissie voor de verrichte werkzaamheden en stelt voor décharge te verlenen aan de Penningmeester der partij, tevens penningmeester van de Stichting "Vrijheid en Democratie", voor het door hem gevoerde beleid.

De vergadering gaat hiermede akkoord.

9. Benoeming van een Commissie van drie leden ter voorlichting van de Algemene Vergadering bij de behandeling van de rekening en verantwoording van de Penningmeester over het jaar 1969.

Op voorstel van de Voorzitter worden in deze Commissie benoemd als leden:

Mr.J.J.Oyevaar	- Voorburg
Jhr.H.A.C.van Riemsdijk	- Eindhoven
H.W.A.van den Wall Bake	- Amsterdam

en als plaatsvervangende leden:

Dr.G.N.Honig	- Koog aan de Zaan
J.W.Hupkes	- Middelburg
Dr.C.F.Karsten	- Laren (N.H.).

10. Voorstel van het Hoofdbestuur tot centrale contributie-inning.

De Voorzitter geeft ter toelichting van dit voorstel het woord aan de Penningmeester van de partij.

De heer Van den Bergh zet uiteen dat het Hoofdbestuur tot dit voorstel is gekomen uit verschillende overwegingen. Centrale contributie-inning is een modernere wijze om de contributies der leden bij het Hoofdbestuur en bij de afdelingen te doen binnenkomen; de inning geschiedt sneller, renteverlies wordt voorkomen en de inkomsten van de partij zullen hierdoor stijgen. Nadat het voorstel van het Hoofdbestuur, tegelijk met de Beschrijvingsbrief, was gepubliceerd, kwamen er echter vooral uit de kleinere afdelingen bezwaren. Men was van mening dat bij een centrale contributie-inning de band tussen afdelingsbestuur en leden zwakker zou worden, of zelfs verloren zou kunnen gaan. Het Hoofdbestuur heeft zich naar aanleiding van deze bezwaren nader beraden en vervolgens een compromis-voorstel aan de partij voorgelegd, dat hierop neerkomt dat die afdelingen, die voor zich geen centrale contributie-inning wensen, daaraan niet behoeven mee te doen, indien hun ledenvergadering daartoe tijdig het besluit neemt. In dit compromis-voorstel zijn voorts nog enkele andere bezwaren van sommige afdelingen ondervangen, o.a. een verzachting van de wellicht wat al te stringente roeyementsbepalingen. Spreker is van mening dat dit compromis-voorstel, dat mede is gebaseerd op de adviezen van de Partijraadsvergadering van 8 maart j.l., voor de meeste afdelingen wel acceptabel zal zijn. Hij gelooft dit voorstel dan ook warm te kunnen aanbevelen aan deze vergadering.

De Voorzitter zegt de heer Van den Bergh dank voor zijn uiteenzetting en geeft vervolgens de leiding van de discussie over dit agendapunt in handen van de heer Korthals Altes.

De heer Mr. F. Korthals Altes stelt allereerst aan de orde de wijzigingen in de statuten die voor de centrale contributie-inning noodzakelijk zijn.

De eerste dezer wijzigingen betreft artikel 8 van de statuten. Op het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur is een amendement ingediend door de afdeling Naarden. Dit amendement wordt door deze afdeling ingetrokken.

De vergadering kan zich met het gewijzigde voorstel van het Hoofdbestuur verenigen, zodat dit aldus is aanvaard.

Vervolgens stelt de heer Korthals Altes aan de orde artikel 9, lid 1. Op het voorstel van het Hoofdbestuur is een amendement ingediend door de afdeling De Bilt/Bilthoven; de Partijraad adviseert dit amendement te aanvaarden.

De vergadering kan zich hiermede verenigen, zodat artikel 9, lid 1, met de door de afdeling De Bilt/Bilthoven voorgestelde toevoegingen wordt aanvaard.

Artikel 9, lid 3. Het voorstel van het Hoofdbestuur, dat slechts een wijziging in een verwijzing naar een ander artikel betreft, wordt door de vergadering aangenomen.

Artikel 9, lid 7. Met het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur, waarop geen amendementen zijn ingediend, kan de vergadering zich verenigen.

Artikel 9, lid 8. Dit nieuwe voorstel van het Hoofdbestuur wordt door de vergadering aangenomen.

Artikel 10. Op het oorspronkelijk voorstel tot wijziging van dit artikel was een amendement ingediend door de afdeling De Bilt/Bilthoven. Deze afdeling wenst dit amendement ten aanzien van het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur te handhaven.

De heer Korthals Altes geeft het woord aan de heer Ir. H. J. van Raalte, Bilthoven, ter toelichting van dit amendement, dat erop neerkomt dat de centrale contributie-inning niet zal gelden ten aanzien van nieuwe leden, die in de loop van een

kalenderjaar lid worden. De afdeling De Bilt/Bilthoven wenst voor deze leden de contributie-inning op de thans gebruikelijke wijze te blijven doen geschieden.

De heer Korthals Altes deelt mede dat het Hoofdbestuur hier niet voor gevoelt. Het is bepaald de bedoeling van het Hoofdbestuur om ook diegenen, die tussentijds, dus in de loop van een kalenderjaar, lid worden gewoon in de centrale contributie-inning te laten meelopen. Het Hoofdbestuur zou niet willen vastleggen dat de contributie van bedoelde leden dan precies op de maand nauwkeurig een evenredig gedeelte zou moeten bedragen van de jaar-contributie, omdat in de praktijk gebleken is dat vele nieuwe leden, ook indien zij eerst in de loop van een bepaald kalenderjaar tot de partij toetreden, toch bereid zijn de volle jaar-contributie te betalen. Treedt een lid pas aan het einde van een bepaald jaar toe, dan zou te overwegen zijn hem of haar die paar maanden contributie te schenken, zoals dit ook wel geschiedt bij dag- en weekbladen e.d. Het Hoofdbestuur geeft er echter de voorkeur aan dit over te laten aan de praktijk, en terzake niets vast te leggen.

De heer Van Raalte is door de woorden van de heer Korthals Altes niet overtuigd. Hij blijft er bij dat het voor de afdelingen financieel en technisch aantrekkelijk is de inning van de contributie der tussentijds toetredende leden aan zich te houden.

De heer Korthals Altes waarschuwt ernstig tegen overneming van het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven. In de eerste plaats wordt daarin veel te veel geregeld en is het amendement in deze vorm in het geheel niet bruikbaar, maar bovendien dienen in het nieuwe systeem de afdelingssecretarissen de nieuwe leden direct door te geven aan het Algemeen Secretariaat. Dat moet een vaste gewoonte gaan worden van de afdelingssecretarissen. Houden zij de mogelijkheid in die gevallen zelf te blijven incasseren, dan komt er zonder meer verwarring. Spreker vraagt de vergadering wie vóór het amendement De Bilt/Bilthoven is; door stemming bij hand-opsteken blijkt dit amendement te zijn verworpen.

De Heer Drs. A.M. Bom, Naarden, wil bij artikel 10 nog twee punten ter sprake brengen.

In de eerste plaats zou hij door aan lid 1 van dit artikel toe te voegen de woorden "of volgens lid 5 van dit artikel" diegenen die lid zijn van een afdeling, die een hogere dan de minimum-contributie heft, willen verplichten die hogere contributie ook te betalen.

In de tweede plaats zou hij lid 4 van artikel 10 willen schrappen en lid 3 willen vereenvoudigen tot de volgende woorden: "de contributies komen overeenkomstig bij of krachtens het huishoudelijk reglement vastgestelde regels voor een deel ten goede aan het Hoofdbestuur en aan het orgaan van de partij, alsmede voor een deel aan de kamercentrales en aan de afdelingen waartoe de leden behoren."

De reden van deze vereenvoudiging is dat deze nieuwe statutenbepalingen, waarschijnlijk door de grote spoed waarmee de gewijzigde voorstellen zijn voorbereid, woordelijk gelijklopend zijn geworden aan de bepalingen die ook in het huishoudelijk reglement in artikel 38, lid 2 en 3, voorkomen. Spreker zou deze bepalingen derhalve uit de statuten willen schrappen.

De heer Korthals Altes zou het eerste voorstel van de heer Bom, ten aanzien van lid 1 van artikel 10, enigszins gewijzigd willen overnemen en wel in die zin, dat het eerste lid van artikel 10 zou komen te luiden: "de leden betalen jaarlijks vóór 1 februari hun contributie", en het tweede lid: "de minimum-bedragen zijn vastgesteld bij het huishoudelijk reglement van de partij". Achter deze eerste zin van het tweede lid van artikel 10 dient dan te worden gelezen lid 5 van het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur. Het oude tweede lid wordt lid 3, lid 3 wordt lid 4, lid 4 wordt lid 5 en lid 6 blijft lid 6. Op deze

wijze zal inderdaad een verduidelijking verkregen worden. De heer Korthals Altes zou deze wijzigingen derhalve aan de vergadering willen aanbevelen.

Wat de tweede opmerking van de heer Bom betreft, daarin zou spreker hem niet willen volgen. Weliswaar houdt de door de heer Bom voorgestelde redactie ongeveer hetzelfde in als wat door het Hoofdbestuur werd voorgesteld, maar spreker mist in het voorstel van de heer Bom het ten behoeve van de centrales en afdelingen statutair vastleggen van een datum. Spreker gelooft dat het van belang is dat deze datum in de statuten blijft vermeld, opdat de Algemene Vergadering het recht blijft houden in die datum alleen met 2/3 meerderheid een wijziging te kunnen aanbrengen. Spreker vraagt dan ook aan de heer Bom dit voorstel te willen intrekken.

De heer Bom betreurt het zijnerzijds juist dat deze datum statutair is vastgelegd; hoe eenvoudiger die datum gewijzigd kan worden, hoe liever het hem is. Bovendien gelooft hij dat zijn voorstel geheel past in het streven van het Hoofdbestuur om zo veel mogelijk essentiële bepalingen, zonder dat deze in te grote mate de rechten van de partij aantasten, naar het huishoudelijk reglement over te brengen.

De heer Korthals Altes blijft bij zijn aanvankelijke mening dat dit voorstel geen aanbeveling verdient; door stemmen bij hand opsteken wordt vervolgens dit voorstel van de afdeling Naarden verworpen.

Met de nieuwe redactie van artikel 10, zoals gewijzigd ten aanzien van de leden 1 en 2, kan de vergadering zich verenigen.

Artikel 15. Met het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur gaat de vergadering akkoord; artikel 15 blijft dus ongewijzigd.

Artikel 20. Het voorstel van het Hoofdbestuur wordt aanvaard.

Artikel 21. Op dit artikel was een amendement ingediend door de afdeling Rijswijk, dat in enigszins gewijzigde vorm door de Partijraad is overgenomen.

De vergadering sluit zich hierbij aan.

De heer Korthals Altes stelt vast dat hiermede de wijzigingen in de statuten zijn behandeld; hij zou deze statuten-wijzigingen thans in eindstemming willen brengen, waarbij moet vaststaan dat een meerderheid van 2/3 der uitgebrachte stemmen vóór deze statuten-wijzigingen is. Spreker vraagt of zich een afgevaardigde tegen deze statuten-wijzigingen verklaart. Hij constateert dat niemand tegenstemt, en dat de statuten-wijzigingen derhalve met algemene stemmen door de vergadering zijn aanvaard.

Dan stelt de heer Korthals Altes vervolgens aan de orde voorstellen tot wijziging van een aantal artikelen van het huishoudelijk reglement der partij.

Allereerst artikel 37, lid 2. Op het oorspronkelijk voorstel van het Hoofdbestuur waren amendementen ingediend door de afdelingen De Bilt/Bilthoven, Rijswijk en Naarden, doch de Partijraad heeft geadviseerd het oorspronkelijk voorstel ongewijzigd te aanvaarden en de amendementen te verwerpen.

De heer Ir.H.J.van Raalte, Bilthoven, licht het amendement dezer afdeling, dat de oude redactie van dit artikel wenst te handhaven, toe. De bedoeling van de oude redactie (mogelijkheid van een afdelingsbestuur om vrijstelling van contributie te verlenen indien daarvoor in het belang der partij termen aanwezig zijn) was dat men bijvoorbeeld aan leden van de J.O.V.D., van de L.S.V.N., of van andere organisaties, een verlaagde contributie kon toestaan, zulks in tegenstelling tot hen, die niet bij dergelijke organisaties waren aangesloten. Er is geen sprake van dat het de afdelingen alleen vrij stond in individuele gevallen dispensatie te verlenen, zoals thans in het voorstel van het Hoofdbestuur wordt gesteld. De bedoeling was juist de afdelingen de

mogelijkheid te geven bepaalde groeperingen wat lagere contributie te laten betalen.

De heer Korthals Altes geeft de heer Van Raalte toe dat dit vroeger een zeer redelijke zaak was; inmiddels is echter voor jongere leden van de partij een lagere contributie vastgesteld en ligt er een voorstel van de afdeling De Bilt/Bilthoven ter tafel om ook de contributie voor de oudere leden boven 65 jaar te verlagen. Spreker meent dat derhalve aan dispensatie mogelijkheden voor bepaalde groeperingen geen behoefte meer is. Het oude artikel 37, lid 2, werd ongetwijfeld door tal van afdelingen op de juiste wijze gehanteerd, maar het is spreker bekend dat er ook afdelingen waren die deze bepaling wel erg ruim uitlegden, zodat het erop neerkwam dat in feite alle leden van zo'n afdeling maar f 2,50 of f 5,-- behoefden te betalen. Dat is een verkeerde situatie, doch met het oude reglement in de hand kon het Hoofdbestuur daar nauwelijks tegen optreden. Het Hoofdbestuur meende dan ook door de thans voorgestelde wijzigingen in dit artikel een einde aan dit misbruik te kunnen maken.

De heer Van Raalte, overtuigd, trekt het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven in.

Het amendement van de afdeling Rijswijk wordt door stemming bij hand-opsteken verworpen.

De heer Drs.A.M.Bom, Naarden, vraagt nog enige nadere toelichting van het Hoofdbestuur op de vraag wat nu precies als een dispensatie-geval moet worden beschouwd en wat niet. De afdeling Naarden telt verschillende hoogbejaarde leden, die "Vrijheid en Democratie" niet meer kunnen of willen lezen en op grond daarvan een lagere contributie betalen. Zijn dit nu dispensatie-gevallen of niet, zo vraagt de heer Bom zich af.

De heer Korthals Altes meent van niet. Hij heeft er zich ook steeds stellig tegen verzet om aan bepaalde leden toestemming te geven een lagere contributie te betalen en "Vrijheid en Democratie" niet meer te ontvangen. Dat is ook daarom niet juist, omdat dan voor tal van afdelingen de verleiding voor de hand ligt de zaak om te gaan draaien en te zeggen: wie de volle contributie niet kan betalen, krijgt "Vrijheid en Democratie" niet. Wanneer men dat ter keuze gaat stellen, dan valt het bindmiddel van het partij-orgaan weg en dat is juist een heel belangrijke zaak. Het standpunt van het Hoofdbestuur is dus: iedereen, alle leden krijgen "Vrijheid en Democratie", tenzij zij dit blad niet wensen te ontvangen. Alle leden betalen de volle contributie, tenzij zij deze niet kunnen betalen. Deze beide zaken staan los van elkaar.

Mevrouw N.van der Veen-Tuyl Schuitemaker, Wassenaar, vraagt zich af hoe het gaat met de verdeling van de contributie van diegenen die wel de volle f 25,- betalen, doch "Vrijheid en Democratie" niet toegezonden krijgen omdat zij dat niet wensen. Waar gaat dan het overschot naar toe, naar "Vrijheid en Democratie", naar de afdeling of naar het Hoofdbestuur?

De heer Korthals Altes antwoordt dat in de thans voorgestelde regeling is inbegrepen dat dit overschot naar de afdeling gaat.

Vervolgens brengt spreker artikel 37, lid 2, in stemming conform het oorspronkelijk voorstel van het Hoofdbestuur. Dit wordt met algemene stemmen door de vergadering aanvaard.

Artikel 38 komt thans aan de orde. Voor dit artikel ligt een gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur ter tafel, waarin echter de leden 4 en 5 geschrapt dienen te worden; in de grote haast waarmee deze voorstellen na de Partijraadsvergadering in gereedheid zijn gebracht, zijn deze leden abusievelijk in dit artikel opgenomen. Men dient dus lid 6 te vernummeren tot lid 4.

De heer Drs.A.M.Bom, Naarden, vestigt de aandacht op een ongelijkheid in de leden 2 en 3 van artikel 38. In lid 3 wordt

bepaald dat het Hoofdbestuur uit de contributies ook een gedeelte moet afdragen aan het partij-orgaan. Nu doet zich de merkwaardige situatie voor dat die bepaling in lid 2 ontbreekt. Spreker zou daarom willen voorstellen om in lid 2 na de woorden "vast te stellen gedeelten af" in te voegen de woorden "ten behoeve van het partij-orgaan respectievelijk". Dan is er een volkomen identiteit tussen de leden 2 en 3.

De heer Korthals Altes, ofschoon van mening dat de N.D.U. de partij, ook al stonden deze woorden niet in het reglement, wel tot tijdig betalen zou dwingen, neemt anderzijds aan dat de N.D.U. er ook geen bezwaar tegen zal hebben dat in het huishoudelijk reglement wordt vastgelegd dat de V.V.D. op tijd moet betalen. Spreker heeft dan ook geen bezwaar tegen het voorstel van de heer Bom en brengt de aldus gewijzigde tekst van artikel 38 in stemming. Met 1 stem blanco wordt dit artikel aanvaard.

Artikel 39, gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur, wordt zonder discussie met algemene stemmen aanvaard.

Ook artikel 40, gewijzigd voorstel, wordt zonder discussie en met algemene stemmen aanvaard, terwijl voorts de vergadering er eveneens met algemene stemmen mede akkoord gaat het derde en het vierde lid van het thans geldende artikel 47 te handhaven, behoudens wijziging in het derde lid van een verwijzing naar artikel 38 in artikel 38, lid 3.

Dan stelt de heer Korthals Altes ten slotte aan de orde de overgangsbepalingen. Hierop zijn geen amendementen ingediend, doch de heer Ir.H.J.van Raalte, De Bilt/Bilthoven, vraagt zich af of de in het eerste lid van deze bepalingen genoemde datum van 1 januari 1970, waarop de wijzigingen in statuten en huishoudelijk reglement in werking zullen treden, niet dient te worden vervroegd, bijvoorbeeld tot 1 augustus 1969, aangezien die afdelingen, die niet met de centrale contributie-inning wensen mee te doen, daartoe in de maand oktober van het voorafgaande jaar een besluit door hun ledenvergadering dienen te laten nemen.

De heer Korthals Altes geeft de heer Van Raalte gelijk; hij is hem dankbaar voor deze opmerking en stelt voor de slotzin van het eerste lid van de overgangsbepalingen te doen luiden: "treden in werking zodra de Koninklijke goedkeuring is verleend.

De vergadering kan zich met de aldus gewijzigde overgangsbepalingen geheel verenigen.

De heer Korthals Altes stelt vast dat hiermede de behandeling van punt 10 van de agenda is beëindigd en hij zegt de vergadering dank voor de bijzonder constructieve wijze waarop zij het mogelijk heeft gemaakt dit punt in zo korte tijd te behandelen.

11. Voorstel de minimum-contributie voor gewone leden van 27 jaar en ouder te verhogen van f 25,- tot f 30,- per jaar.

De heer Mr.F.Korthals Altes, ook bij dit punt als discussieleider optredend, deelt de vergadering mede dat de Penningmeester, gezien hetgeen deze reeds in zijn jaarverslag heeft opgemerkt, thans niet meer het woord wenst te voeren.

Spreker stelt dan aan de orde de op punt 11 ingediende amendementen: algemene beschouwingen van de afdelingen Katwijk en Spijkenisse, waarover niemand meer het woord wenst te voeren; het advies van de Partijraad tot verwerping wordt stilzwijgend gevolgd; en een voorstel van de afdeling De Bilt/Bilthoven tot splitsing van de contributie in 5 categorieën, welk voorstel door Hoofdbestuur en Partijraad in gewijzigde vorm is overgenomen.

De heer Ir.H.J.van Raalte, De Bilt/Bilthoven, deelt mede dat zijn afdeling toch graag haar aanvankelijk voorstel wil handhaven, namelijk verlaging van de contributie voor leden boven 65 jaar tot f 20,-, terwijl Hoofdbestuur en Partijraad voorstellen de contributie voor deze leden op f 25,- te handhaven. Spreker verwacht dat diegenen van deze categorie, die meer dan f.20,- kunnen betalen,

dat ook wel zullen blijven doen en hij meent dan ook niet dat de partij hierdoor financieel aanzienlijk tekort zou komen.

De heer Korthals Altes brengt het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven vervolgens in stemming; door stemming bij hand opsteken blijkt dat een ruime meerderheid der vergadering daartegen is, zodat het hiermede is verworpen.

Vervolgens wordt het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur in stemming gebracht; dit wordt door de vergadering aangenomen met 1 stem tegen en 3 stemmen blanco.

12. Voorstel van het Hoofdbestuur tot afdrachtregeling voor de afdelingen en kamercentrales.

Ook hier treedt de heer Mr. F. Korthals Altes als discussie-leider op.

Op het oorspronkelijk voorstel van het Hoofdbestuur zijn amendementen ingediend door de afdelingen De Bilt/Bilthoven, Groningen, Eindhoven, Maastricht, Mijnstreek en Naarden en door de kamercentrale Maastricht. Deze amendementen komen merendeels hierop neer dat het onjuist wordt geacht dat de afdrachtregeling voor Amsterdam, Rotterdam en Den Haag gunstiger is dan die voor de andere afdelingen.

De heer A. J. Gooszen, Naarden, het amendement dezer afdeling toelichtend, acht het volkomen onbegrijpelijk dat de afdrachtregeling voor de drie grote steden f 1,- per lid gunstiger is dan die voor de andere afdelingen. Door het Hoofdbestuur is gesteld dat deze andere afdelingen profiteren van de in de verschillende provincies werkzaam zijnde regionale propagandisten. Het is spreker echter niet bekend dat de kamercentrale Haarlem een door het Hoofdbestuur aangestelde propagandist heeft.

De heer Korthals Altes geeft toe dat inderdaad enkele kamercentrales niet beschikken over een regionale propagandist. Als de kamercentrale Haarlem daar echter behoefte aan heeft, zal het Hoofdbestuur trachten daarin te voorzien.

De heer Gooszen blijft toch bezwaar houden tegen de f 1,- verschil.

De heer Drs. J. F. Scherpenhuizen, Groningen, sluit zich bij de afdeling Naarden aan. Ook de afdeling Groningen maakt bezwaar tegen deze discriminatie; zij beschikt over een eigen secretariaat met een betaalde medewerker, terwijl bovendien in een studentenstad als Groningen een aanmerkelijk aantal studenten de kas eerder verzwakt dan versterkt. De afdeling vraagt daarom in dezelfde positie te worden gesteld voor wat betreft deze afdrachtregeling als de drie grote steden.

De heer Korthals Altes antwoordt dat het Hoofdbestuur zeer wel begrip heeft voor het probleem van een grote afdeling die toevallig niet samenvalt met een kamercentrale en toch een administratief apparaat in stand moet houden. Het Hoofdbestuur heeft daar wel degelijk aandacht aan besteed, maar spreker wijst nogmaals op de service die het Hoofdbestuur in den lande biedt door het aanstellen van regionale propagandisten. Bovendien wijst spreker de afdeling Groningen erop dat in bijzondere gevallen afspraken tussen afdelingen en Hoofdbestuur gemaakt kunnen worden. Het ligt niet op sprekers weg concrete toezeggingen te doen, maar hij weet zeker dat wanneer daartoe aanleiding is, het Dagelijks Bestuur bereid zal zijn om hierover met de afdeling Groningen overleg te plegen.

De heer Scherpenhuizen zegt de heer Korthals Altes dank voor deze woorden. Spreker wil nog toevoegen dat hij moet erkennen dat in het verleden de kamercentrale wel bereid is geweest bepaalde acties van de afdeling Groningen mede te subsidiëren, doch doet daarbij tevens een dringend beroep op de kamercentrale om meer nog dan vroeger aandacht voor de problemen van de afdeling Groningen te hebben.

De heer Ir.H.J.van Raalte, De Bilt/Bilthoven,deelt mede dat de afdeling De Bilt/Bilthoven met verbazing heeft gezien dat van de f 1,- per lid die van haar afdracht wordt afgehouden, regionale propagandisten in andere kamercentrales worden gefinancierd; de kamercentrale Utrecht beschikt namelijk niet over een dergelijke propagandist. Het lijkt spreker een juistere gang van zaken wanneer alle kamercentrales gelijkelijk worden behandeld onder het motto "gelijke monniken, gelijke kappen"; spreker trekt een vergelijking met het streven om de gemeenten een eigen belastinggebied te geven. Men moet het aan de kamercentrales zelve overlaten te beslissen hoe zij hun middelen wensen te gebruiken.

De heer Korthals Altes meent dat de heer Van Raalte dit toch niet helemaal goed ziet. Het is niet zo dat de kamercentrales een subsidie krijgen voor een propagandist; het is zo dat het Hoofdbestuur over het land een net van regionale propagandisten heeft, deze bekostigt, en hun werkzaamheden vaststelt in overleg met het centrale bestuur. De kamercentrales hebben daar dus voordeel van, maar een subsidie is het niet. Overigens weet het Hoofdbestuur op het ogenblik van de financiële situatie van de kamercentrales weinig of niets af. Er komt nu een nieuwe bepaling in het reglement waarin wordt gesteld dat ook de kamercentrales in het vervolg rekening en verantwoording van hun financieel beleid aan het Hoofdbestuur zullen moeten afleggen. Als dit in de toekomst gaat doorwerken, en het Hoofdbestuur inzicht gaat krijgen in de financiële omstandigheden der kamercentrales, kan te zijner tijd wellicht een meer gedifferentieerde regeling tot stand komen. Dat zal echter pas over enkele jaren mogelijk zijn. Daarom doet spreker thans een beroep op de vergadering het huidige voorstel ongewijzigd te aanvaarden. Spreker wil thans overgaan tot stemming.

Het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven wordt door stemming bij hand opsteken verworpen.

Het amendement van de afdeling Groningen is ingetrokken, evenals de amendementen van de afdeling en de kamercentrale Maastricht.

De amendementen van de afdeling Eindhoven, de afdeling Mijnstreek en de afdeling Naarden worden door stemming bij hand opsteken verworpen.

Vervolgens brengt de heer Korthals Altes in stemming het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur genummerd 12.09, afdrachtregeling voor de centraal geïnde contributies. Dit wordt door de vergadering aanvaard.

Ook het gewijzigd voorstel van het Hoofdbestuur genummerd 12.10, afdrachtregeling voor de door de afdelingsbesturen geïnde contributies, wordt door de vergadering aanvaard.

13. Voorstel van het Hoofdbestuur tot opnemng in het huishoudelijk reglement van de stemprocedure door middel van inlevering van stembriefjes.

Ook hierbij treedt de heer Mr.F.Korthals Altes als discussieleider op.

Op het voorstel van het Hoofdbestuur was slechts één amendement ingediend door de afdeling Amsterdam; dit amendement voorzag in een lacune en Hoofdbestuur en Partijraad hebben dit amendement overgenomen. De Partijraad beveelt de aanvaarding van het aldus geamendeerde voorstel unaniem aan en de vergadering volgt het advies van de Partijraad, zodat het voorstel is aangenomen.

Thans is aan de orde punt 14 van de agenda, doch gezien het ver gevorderde uur wordt besloten dit punt, alsmede de punten 15 en 16 van de agenda eerst zaterdagochtend te behandelen en thans over te gaan tot punt 17.

17. Voorstel van de afdeling De Bilt/Bilthoven tot wijziging van lid 3 en lid 5 van artikel 16 van de statuten.

De Voorzitter, Ir.K.van der Pols, wijst op het afwijzend advies van het Hoofdbestuur, dat door de Partijraad is overgenomen,

en ontraadt de vergadering ten stelligste dit voorstel aan te nemen. Spreker acht het volstrekt onjuist dat allerlei instanties in de partij het recht zouden krijgen, dat thans uitsluitend aan de afdelingen en kamercentrales toekomt, namelijk om voorstellen te doen plaatsen op de agenda van de Algemene Vergadering, respectievelijk amendementen of wijzigingsvoorstellen daarop in te dienen.

De heer Ir. H. J. van Raalte, De Bilt/Bilthoven, wijst erop dat de partij ruim 400 afdelingen telt, die allemaal voorstellen mogen indienen. Spreker ziet er geen enkel bezwaar in wanneer bijvoorbeeld ook aan de Kamerfracties dit recht zou worden toegekend. Het Hoofdbestuur spreekt over een doorbreking van de organisatievorm van de partij, alsof deze organisatievorm belangrijker zou zijn dan hetgeen waarnaar de partij streeft. Spreker meent dat de organisatievorm aan dat streven moet worden aangepast en niet omgekeerd: de organisatievorm is toch, zo zegt hij, geen heilige koe, zoals in India. Bovendien bestaat naar zijn mening die hele organisatievorm niet. Het is immers zo dat behalve de afdelingen ook de kamercentrales, die geen stemrecht hebben, wel voorstellen mogen indienen. Waarom nu wel de kamercentrale, waarom nu niet de Kamerfractie. Spreker acht dit een volslagen duistere zaak.

De Voorzitter is dit in het geheel niet met de heer Van Raalte eens: de kamercentrale wordt geacht een aantal afdelingen te vertegenwoordigen.

De heer Van Raalte werpt tegen dat de Kamerfracties zelfs geacht worden de gehele partij te vertegenwoordigen; als zij dan nog geen voorstellen mogen indienen, weet spreker het niet meer. Op de Buitengewone Algemene Vergadering in Hilversum hebben drie verschillende afdelingen voorstellen ingediend met betrekking tot de Eerste Kamer. Waarom hebben zij dat gedaan? Omdat de Eerste Kamerleden zelf als fractie geen voorstel mochten indienen. Spreker noemt dit een onpractische werkwijze. Voorts wil hij nog verwijzen naar het Liberaal Beraad, dat in zijn onlangs gepubliceerde antwoord op de vraagpunten II en III bij de tegenstellingen tussen de twee politieke hoofdrichtingen als eerste punt noemde de richting die de vrijheid alleen wil beperken wanneer de rechten en vrijheden van anderen worden geschaad. Meent men nu serieus, zo vraagt spreker zich af, dat de rechten en vrijheden van de afdelingen worden geschaad, indien een aantal andere organen voorstellen mag indienen voor de Algemene Vergadering?

De Voorzitter waarschuwt nogmaals voor het gevaar van doorkruising van de normale opbouw van de partij. In iedere organisatie moet er een samenspel zijn tussen de verschillende leden die het lichaam vormen, en daarbij heeft ieder een eigen taak. In de praktijk gaat het op het ogenblik zo dat wanneer andere dan de daartoe bevoegde organen van de partij bepaalde voorstellen doen, deze door het Hoofdbestuur aan de Algemene Vergadering worden voorgelegd, of wel ter discussie gesteld. Zij worden dan gepubliceerd in "Vrijheid en Democratie"; een afdeling kan deze voorstellen dan altijd nog overnemen. In de praktijk werkt dit goed. Gaat men echter de voorstellen van de heer Van Raalte volgen, dan komt men al gauw tot vleugelvorming in de partij. Daar is het Hoofdbestuur beslist tegen. Er wordt dan aan bepaalde leden, die zich naast hun afdeling nog eens op andere wijze hebben georganiseerd, een dubbel recht toegekend. Men komt dan in de situatie dat iemand die zijn voorstel er in de afdeling niet door kan krijgen, toch langs een omweg als Kamerlid, of als commissie-lid of iets dergelijks, alsnog met zijn voorstel kan komen. Dat is niet de bedoeling. En deze opvatting van het Hoofdbestuur is ook niet in strijd met wat door het Liberaal Beraad is gesteld, want als partij zijn wij tegen het toekennen van privileges. De partij heeft behoefte aan commissies die de Kamerfracties en het Hoofdbestuur voorlichten, maar aan deze

commissies dient niet nog eens een extra privilege te worden toegekend om zelf met voorstellen te kunnen komen.

De heer Mr. J. Schuttevaer, Utrecht, secretaris van de kamercentrale Utrecht, doch sprekende voor zichzelf, sluit zich geheel bij de woorden van de Voorzitter aan.

De Voorzitter brengt vervolgens het voorstel van de afdeling De Bilt/Bilthoven in stemming; door stemming bij handopsteken wordt dit voorstel verworpen.

18. Voorstel van de afdeling De Bilt/Bilthoven tot instelling van een commissie tot herziening van structuur en organisatie van de partij.

Het Hoofdbestuur is van mening dat het geen aanbeveling verdient dit voorstel te aanvaarden.

De Voorzitter verwijst naar het op de Beschrijvingsbrief opgenomen advies van het Hoofdbestuur, waarin deze mening nader wordt gemotiveerd, en vestigt er bovendien de aandacht op dat het Hoofdbestuur zo juist van het Liberaal Democratisch Centrum een discussie-nota heeft ontvangen, die een aantal punten betreffende structuur en organisatie van de partij behandelt. Deze nota zal nader onderwerp van beraad uitmaken, en zouden daar heel belangrijke dingen uitkomen, dan zouden deze eventueel op de volgende Algemene Vergadering aan de orde kunnen worden gesteld. Wel is spreker van mening dat, gezien de vele tijd die de opeenvolgende algemene vergaderingen al aan verbeteringen van structuur en organisatie der partij hebben gewijd, het wenselijk is daar nu een beetje kalm aan mee te doen en er alleen toe over te gaan wanneer er een zeer dringende behoefte aan blijkt te bestaan. Spreker vraagt de afdeling De Bilt/Bilthoven genoeg te willen nemen met de toezegging dat het Hoofdbestuur deze zaak nog eens ernstig zal overwegen en grondig zal nagaan of er bijzondere klemmende punten in de organisatie zijn, die verbetering behoeven.

De afdeling De Bilt/Bilthoven gaat hiermede akkoord, evenals de vergadering.

De Voorzitter stelt de vergadering voor thans over te gaan tot de behandeling van de punten 22, 23 en 24 van de agenda, en de punten 19, 20 en 21 zaterdagsochtend te behandelen.

De vergadering gaat hiermede akkoord.

Allereerst stelt de Voorzitter dan aan de orde punt 22.

22. Vragen over het beleid van het Hoofdbestuur.

De heer Ir. H. Makkreel, Aerdenhout, sprekende voor de afdeling Amsterdam en namens de heer Haack, die hedenavond verhinderd is, wil in de eerste plaats het Hoofdbestuur een compliment maken met de gunstige resultaten van de beide onlangs gehouden Buitengewone Algemene Vergaderingen over het rapport Kiezer en Gekozenen en over het rapport Herziening van het Ondernemingsrecht. De afdeling Amsterdam wil hieraan de conclusie verbinden, dat het wellicht in de toekomst aanbeveling verdient om meer dan voorheen het geval is geweest, door te gaan op deze lijn, en tot meer Buitengewone Algemene Vergaderingen te komen, waarin werkelijk politieke punten aan de orde worden gesteld en waarin de partij tot politieke uitspraken kan komen. Politieke uitspraken die de afdeling Amsterdam tot nog toe heeft gemist, zijn uitspraken op het gebied van het buitenlands beleid. Reeds vorig jaar is door een aantal afdelingen, waaronder ook de afdeling Amsterdam, gewezen op de wenselijkheid aandacht te schenken onder meer aan het feit dat binnen afzienbare tijd het NAVO-verdrag verlengd zal moeten worden en op de wenselijkheid dat de partij zich zal beraden over een standpunt dienaangaande. Dat heeft de partij echter nauwelijks gedaan. In verband hiermede wil de afdeling Amsterdam dan ook aanstippen dat de Commissie voor de Buitenlandse Politiek in het afgelopen jaar slechts één maal kans gezien heeft om tot een

vergadering te komen. De afdeling Amsterdam wil dan ook de mening tot uiting brengen dat de Commissie voor de Buitenlandse Politiek haars inziens zeer sterk heeft gefaald in het richting geven aan de discussie binnen de partij over het buitenlands beleid. Zij hoopt dat dat in de toekomst kan veranderen.

De heer R. Groothoff, Amsterdam, vraagt het Hoofdbestuur of de Landelijke Propagandacommissie niet frequenter contact zou kunnen opnemen met de landelijke vertegenwoordigers van de afdelingen in deze commissie. De afdeling Amsterdam is namelijk van mening dat een tweezijdig contact kan leiden tot een betere ideeënverbreiding op landelijk niveau. Het moet toch van belang worden geacht dat de ideeën die van onderaf toestromen de Landelijke Propagandacommissie zo snel mogelijk bereiken, zulks met het oog op een zo groot mogelijke effectiviteit. De afdeling Amsterdam is van mening dat de landelijke Propaganda niet slecht functioneert, maar dat deze nog veel beter zou functioneren als deze vraag van de afdeling met positieve welwillendheid zou kunnen worden benaderd.

De heer Ir. E. Schreuder, Zevenbergen, sprekende voor de afdeling Breda, wil allereerst aan de orde stellen de samenstelling en de werkwijze van de partijcommissies. Wat de samenstelling betreft is de afdeling Breda van mening dat het mogelijk moet zijn dat door de afdelingen kandidaten worden gesteld. De besturen van de afdelingen zouden derhalve op de hoogte gesteld moeten worden wanneer een nieuwe commissie zal worden ingesteld. Ook zou dit in "Vrijheid en Democratie" moeten worden gepubliceerd, opdat ook individuele leden aan het Hoofdbestuur kenbaar kunnen maken dat zij hiervoor interesse hebben. Naast professionele deskundigen, zouden in de commissies ook politiek geïnteresseerden, doch niet direct deskundigen, een stem moeten hebben. Het dient zo te zijn dat ieder lid op elk niveau mee kan doen aan de politieke meningsvorming in de partij. En dat brengt met zich mee dat ieder lid ook in de partijcommissies, die een belangrijke invloed op het beleid van de fracties kunnen hebben of behoren te hebben, zijn stem moet kunnen laten horen. Ten aanzien van de samenstelling van de te vormen sub-commissie werknemersbelangen van de Sociaal-Economische Commissie zou spreker willen voorstellen daarin ook enkele gewone werknemers te plaatsen, met een inkomen beneden de f 15.000,--. Dan de werkwijze der commissies. Spreker acht het noodzakelijk dat de commissies regelmatig publiceren over de vorderingen van hun studie in "Vrijheid en Democratie". Er moet een mogelijkheid zijn tot tussentijdse inspraak door de leden, eventueel door middel van hearings. De afdeling Breda zou bijvoorbeeld gaarne meer geïnformeerd zijn over de activiteiten van de Onderwijscommissie. Nu de discussies over de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs een aanvang hebben genomen meent de afdeling Breda dat ook de Onderwijscommissie van de V.V.D. niet achter kan blijven.

Vervolgens wil spreker iets zeggen over de presentatie en het imago van de V.V.D. De afdeling Breda, in feite de hele provincie Brabant, acht het noodzakelijk dat de V.V.D. een professioneel adviesbureau gaat instellen om zowel te adviseren over de persoonlijke representatie van belangrijke V.V.D.-ers die naar buiten optreden, als over de presentatie van belangrijke punten uit het Verkiezingsprogram. Er is sprake van een vicieuze cirkel: de V.V.D. heeft een slecht imago, vanwege dat slechte imago is er geen geld en zijn er geen leden om een adviesbureau in te stellen, en doordat er geen adviesbureau is, heeft de V.V.D. zo'n slecht imago. Voor een juist imago moet de V.V.D. duidelijk herkenbaar zijn als een consequent vooruitstrevende liberale partij, en mag zij geen vergaarbak zijn van verstarde conservatieven en reactionaire elementen. De V.V.D. moet niet van twee wallen willen eten. Spreker herinnert zich een gezegde van de heer Van Riel op een kadercursus in 1967 in Oosterbeek. De heer Van Riel zei toen ongeveer dat progressieve jongeren wel welkom en nuttig in de V.V.D. waren, maar dat zij zich rustig moesten

houden en vooral veel geduld moesten hebben en het conservatieve deel der partij niet in het harnas moesten jagen. Naar sprekers mening kan men, als men de kool en de geit wil sparen, onmogelijk duidelijk herkenbaar zijn. Het argument dat de V.V.D. een beter imago zou hebben als zij een duidelijk conservatieve partij zou zijn, gaat zijns inziens niet op. De conservatieve kiezer heeft een ruime keuze: de S.G.P., de Boerenpartij, en voor de beschaafde niet godsdienstig geïnspireerde conservatieve burger de liberale Staatspartij van Ridder van Rappard. Maar tot nu toe werden deze kiezers niet afgeschrikt door een consequent vooruitstrevende politiek van de V.V.D. Zolang er op herdenkingsbijeenkomsten van onze partij een feestrede wordt ingelast, die deze mensen volkomen geruststelt, zolang een V.V.D.-Kamerlid in De Telegraaf een vrijwillige landstorm bepleit, en zolang een ander V.V.D.-Kamerlid openbaar in de Tweede Kamer haar lidmaatschap opzegt van een vuile verwenste radio-omroep, zolang is er nog geen enkele reden om de V.V.D. in te ruilen voor een andere conservatieve groepering. Spreker hoopt dat de V.V.D. in de toekomst de antwoorden op de vraagpunten II en III van het Liberaal Beraad als uitgangspunt zal nemen voor haar beleid. Het Hoofdbestuur heeft hierbij tot taak om zowel intern als extern de richting aan te wijzen voor de moderne liberale politiek. Het zal daarbij een slagvaardig beleid moeten voeren en niet mogen schromen om in brandende actuele kwesties een duidelijke partij-uitspraak te doen, en ook zal het zich moeten durven distantiëren van uitspraken van vooraanstaande V.V.D.-ers, die qua inhoud of qua strekking in strijd zijn met de geest van het moderne liberalisme.

De heer Mr. D.F. Went, Leeuwarden, herinnert eraan hoe op vroegere jaarvergaderingen bij de bespreking van het beleid van het Hoofdbestuur vaak meespeelde een gemis aan kennis bij de afdelingen van de motieven die het Hoofdbestuur tot bepaalde beslissingen hadden geleid. Het gemiddelde lid had daar vaak geen weet van. Dat gaf aanleiding tot misverstanden. In de periode echter dat de huidige Voorzitter de leiding heeft gehad van de partij, is er zeer veel ten goede veranderd. De heer Van der Pols heeft in de afgelopen jaren tezamen met zijn soms wisselend Dagelijks Bestuur kans gezien de partij tot in de kleinste afdelingen te laten meedenken en mee te laten beslissen. Er is tijdens het voorzitterschap van de heer Van der Pols, zo gaat spreker voort, enorm veel werk verzet, er zijn belangrijke rapporten verschenen en er zijn voortreffelijke congressen gehouden. De partij heeft daar zelf ook een werkzaam aandeel in gehad, en het feit dat zij op dit moment bezig is in volle eensgezindheid een grote moderne liberale partij te worden, die weet wat zij wil, is mede te danken aan de wijze en dikwijls milde leiding van de heer Van der Pols. Dat spreker dit hier zegt, spruit uiteraard voort uit het feit dat de heer Van der Pols vandaag het voorzitterschap neerlegt. Het was spreker een behoefte dit hier persoonlijk op deze plaats nog eens te zeggen. Ook tot de heer Van den Bergh, de scheidende Penningmeester, spreekt de heer Went woorden van dank. Het is een vreemde gedachte, zo zegt hij, dat de Algemene Vergadering de heer Van den Bergh niet meer achter de bestuurstafel zal zien.

Spreker wil vervolgens enige vragen voorleggen aan het Hoofdbestuur. Allereerst op het gebied van de propaganda. Hij wijst er op hoe tientallen mensen in de partij met grote toewijding en inspanning ervoor hebben gezorgd dat er uitstekende rapporten zijn verschenen, en dat het Liberaal Beraad tot zeer interessante conclusies is gekomen, die zijn gepubliceerd. Overigens moeten die conclusies uiteraard door de partij in haar geheel nog op hun liberale waarde worden getoetst. Het merkwaardige en trieste feit doet zich echter inmiddels voor dat al de inspanning van deze partijleden tenslotte toch niet heeft geleid tot een golf van geestdrift bij het Nederlandse volk voor datgene wat de V.V.D. heeft gedaan. Dat betekent naar de mening van de afdeling Leeuwarden, dat de partij zich moet bezinnen op nieuwe vormen van

propaganda. Wellicht is op dit gebied toch een wat meer fantasierijke benadering nodig. Het is immers een vaststaand feit, en dat kunnen wij rustig openlijk toegeven, aldus spreker, dat de laatste propaganda-actie slechts bescheiden resultaten heeft opgeleverd. De verklaring daarvoor ligt misschien onder meer in het feit dat deze propaganda-actie samenviel met de behandeling van moeilijke wetsontwerpen in de Tweede Kamer; bovendien is in het laatste halfjaar de populariteit van het Kabinet De Jong er niet op vooruitgegaan. Ook is men er vanuit de partij te laat mee begonnen het naar sprekers mening juiste beleid van Minister Witteveen in duidelijke en juiste vorm aan het kiezersvolk uit te leggen. Een moderne aanpak van de propaganda met inzet en medewerking van de hele partij acht de afdeling Leeuwarden noodzakelijk. Spreker denkt daarbij in de eerste plaats aan de propaganda voor de komende Provinciale Statenverkiezingen. Hij zou zich kunnen indenken dat de partij op korte termijn een soort inventarisatie maakt van datgene wat in de verschillende provincies leeft, wat de wensen zijn ten opzichte van structuur en culturele achtergronden. Daarnaast zal de betekenis van de Provinciale Statenverkiezingen ook in landelijk opzicht moeten worden onderstreept. Spreker waarschuwt daarbij met klem tegen onduidelijke formuleringen. Als men de verkiezingen ingaat met als inzet het Kabinet De Jong, moet men oppassen niet in de fout te vervallen van de liberalen van voor de oorlog, met hun slagzin "zet meer liberalen naast Colijn". Voorop moeten wij steeds stellen waar het in onze liberale politiek op aankomt. Evenmin moeten wij vervallen in slagzinnen als "zet meer liberalen naast D '66". Het lijkt spreker levensgevaarlijk avances te maken tegen een partij die geen beginsel-program heeft en in de praktijk van de politiek van de laatste tijd steeds meer achter de Partij van de Arbeid aanholt. Uiterste voorzichtigheid is bij dit alles geboden. Van hoog tot laag zal de partij zich bovendien voor dit alles moeten inzetten. Gebruik zal daarbij ook kunnen worden gemaakt van de regionale propagandisten. Spreker heeft wel eens de indruk dat deze waardevolle figuren te veel worden ingeschakeld om bijvoorbeeld achterstallige contributies te innen. Dat werk behoort in de eerste plaats door de betrokken afdelingsbesturen te worden gedaan. Spreker besluit dit deel van zijn betoog met erop aan te dringen dat alles in het werk wordt gesteld om via onze propaganda vrouwen te wekken in de beginselen van onze eigen liberale politiek.

Tot slot wil spreker nog twee korte vragen stellen: In de vergadering van de afdeling Leeuwarden is onlangs gevraagd of het mogelijk zou zijn in "Vrijheid en Democratie" uitvoerig in te gaan op hetgeen in de Hoofdbestuursvergaderingen wordt besproken. Men was van mening dat dit de afstand tussen de leden van de partij en het Hoofdbestuur zou kunnen verkleinen en de belangstelling kunnen doen toenemen. Voorts werd gevraagd hoe nu precies de verhouding is tussen J.O.V.D. en V.V.D., zulks in verband met de recente uitspraak van de afdeling Groningen van de J.O.V.D. om zichzelf op te heffen.

De heer P.H.R. Jonker, Groningen, wil een opmerking maken en twee korte vragen stellen. De opmerking is deze dat de afdeling Groningen hedenavond vier nieuwe leden heeft gewonnen. De twee vragen zijn de volgende: in de eerste plaats zou de afdeling Groningen gaarne zien dat de hearing van de Commissie voor het Gemeenteprogram, die onlangs in Amersfoort werd gehouden, op verschillende plaatsen regionaal in het land zal worden herhaald. In de tweede plaats vraagt de afdeling Groningen aan het Hoofdbestuur om naast de voortzetting van de besprekingen over het rapport Kiezer en Gekozone, en nog voor dat begonnen wordt met de voorbereiding voor de verkiezingen, nog een aantal congressen op het programma te zetten over diverse onderwerpen waarover een uitspraak van de partij nuttig geacht kan worden. Spreker noemt het woningbouwbeleid, onderwijs, defensie.

Zo zijn er nog vele andere onderwerpen te bedenken. Dit zou dan tevens kunnen worden beschouwd als een degelijke voorbereiding voor de verkiezingen en met name voor de opstelling van het verkiezingsprogramma.

De heer S.F.Rodermond, Amsterdam, wil slechts opmerken dat deze vergadering meer op een Poolse landdag lijkt dan op een hoogtepunt van de werkzaamheden van een politieke partij.

De heer W.M.Koomans, Amsterdam, stelt voorop dat hij voor eigen verantwoordelijkheid spreekt, derhalve niet namens de afdeling Amsterdam. Men bekruipt bij het bijwonen van deze vergadering een gevoel van onbehagen. Wat hij mist, en wat hij van het Hoofdbestuur had verwacht, is een visie op de toekomst. Naast al het gepraat over Liberaal Beraad en Commissie Kiezer-Gekozone vraagt hij richtlijnen van het Hoofdbestuur over het te voeren programma-beleid. Niet via de top, maar van onderaf moet de partij aan het creëren van dat programma-beleid beginnen. Dat programma-beleid zou dan ook een uitgangspunt kunnen zijn voor onze onderhandelingspositie met de andere politieke partijen.

De heer D.Wieringa, Haarlem, dringt aan op verbetering in de propaganda-voering. Inschakeling van beroepsmensen op reclamegebied is noodzakelijk. Op onze propaganda-biljetten mogen niet alleen nummer en kandidaat van de partij vermeld worden, maar moet duidelijk worden aangegeven dat wij opkomen voor vrijheid, vrede, verdraagzaamheid en verantwoordelijkheid, dat wij de collectieve voorzieningen niet ten top willen zien gevoerd, en dat gezag en vrijheid elkaar naar onze mening in evenwicht moeten houden, en de vrijheid niet mag ontaarden in bandeloosheid. Voorts zou spreker willen aanbevelen op de partij-bijeenkomsten eens een spreker of spreekster van een andere partij uit te nodigen, opdat de leden en belangstellenden kunnen horen hoe van verschillende kanten de zaak bekeken wordt.

De heer R.K.L.Ravelli, Voorburg, vraagt nadere inlichtingen over de Liberal International. In het jaarboekje wordt slechts gesproken over de Groep Nederland van deze organisatie, en wordt uitsluitend de samenstelling van het bestuur van deze groep weergegeven. Dat heeft spreker nieuwsgierig gemaakt.

De heer J.H.Bos, Amsterdam, zou allereerst, gezien de woorden van de Penningmeester, een collecte in de zaal willen houden. Vervolgens dringt hij aan op een betere wijze van propaganda-voering, die naar zijn mening te veel is afgestemd op het landelijk element en te weinig op het plaatselijk element. Hij heeft veel respect voor geschiedenisleraren, maar naar zijn mening zijn dat geen deskundigen op het gebied van de propaganda.

De heer J.J.P.Meijer, Utrecht, vraagt wat het Hoofdbestuur met de uitslag van het Liberaal Beraad denkt te gaan doen.

De Voorzitter constateert dat hiermede de vragen over het beleid van het Hoofdbestuur zijn gesteld, en stelt aan de orde punt 23 van de agenda.

23. Vragen over het beleid van de redactie van "Vrijheid en Democratie".

De heer R.Groothoff, Amsterdam, doet het genoegen te kunnen mededelen dat de afdeling Amsterdam, in tegenstelling tot verleden jaar, thans zeer tevreden is over de lay-out en ook over de artikelen in ons blad. De afdeling Amsterdam vleit zich niet met de gedachte dat deze verbeteringen aan haar opmerkingen te danken zijn, maar zij hoopt toch daartoe enige bijdragen te hebben gegeven. Natuurlijk blijft verdere verbetering altijd nog mogelijk, en daarom wil spreker nogmaals de aandacht vragen voor de punten die door de afdeling Amsterdam verleden jaar reeds naar voren zijn gebracht: het beleid ten aanzien van de samenstelling van de redactie, het feit dat de hooftredacteur alle werkzaamheden te

zijn huize dient te verrichten, daarbij gesteund door zijn echtgenote, en het feit dat de hoofdredacteur alle werkzaamheden eigenlijk alleen verricht, zonder te beschikken over een assistent of inval-kracht.

De heer J.C.de Ridder, afdeling Vleuten/de Meern, deelt mede dat deze afdeling niet zo gelukkig is met de huidige presentatie van "Vrijheid en Democratie". Zij stelt voor een enquête te organiseren door middel van het blad zelve. Verder ziet de afdeling Vleuten/de Meern een mogelijkheid tot verbetering door van "Vrijheid en Democratie" een maandblad te maken. Dit zou met zich mee kunnen brengen dat het blad een beter formaat krijgt, op een beter soort papier kan verschijnen, en voorts een betere lay-out kan krijgen dan nu het geval is.

De heer J.Hidding, Veendam, deelt mede dat deze afdeling weliswaar bijzonder verheugd is over de nieuwe opzet van het blad, doch niettemin pleit voor een verjonging van de redactie.

De heer K.Duiker, Leeuwarden, wil alleen namens zijn afdeling te kennen geven dat deze zeer is ingenomen met de nieuwe lay-out van "Vrijheid en Democratie", en dat ook de inhoud van het blad, zoals deze op het ogenblik is, bijzonder op prijs gesteld wordt.

De Voorzitter dankt de verschillende sprekers voor hun merendeels bijzonder prettige en constructieve opmerkingen en stelt tenslotte aan de orde punt 24.

24. Rondvraag.

Bij dit punt blijkt niemand het woord te verlangen, zodat de Voorzitter de vergadering schorst tot zaterdagochtend 10 uur.

ZATERDAG 29 MAART 1969 des morgens om 10.00 uur heropent de Voorzitter de vergadering.

Hij stelt allereerst aan de orde punt 26 van de agenda: Antwoord van de redactie van Vrijheid en Democratie op de vragen over haar beleid gesteld.

De heer Drs. J.A.F. Roelen, Zwolle, voorzitter van het bestuur van de Stichting Vrijheid en Democratie, wil beginnen met er namens het Stichtingsbestuur zijn grote voldoening over uit te spreken dat gisteravond uit de vergadering zoveel prettige reacties zijn gekomen op de pogingen die in het afgelopen jaar door Stichtingsbestuur en redactie in het werk zijn gesteld om tot een verbetering van Vrijheid en Democratie te komen. Natuurlijk waren de verschillende beoordelingen genuanceerd, maar tenslotte is de V.V.D. ook geen eenheidsworst. Tot in lengte van dagen zullen de meningen over een blad als Vrijheid en Democratie wel uiteen blijven lopen, maar dat is ook goed want dat houdt leven in de redactie. Deze redactie tracht thans, mede door de zeer onlangs ingevoerde 14-daagse verschijning van het blad een wat strakkere systematiek aan te brengen in opmaak en inhoud. Spreker is van mening dat dit een gelukkig streven is en dat de hoofdredacteur mede hierdoor in staat zal zijn veelzijdiger medewerkers aan te trekken en de actuele politiek, in het bijzonder bedreven door de liberale Kamerleden, meer te accentueren. Uit de vergadering is onder meer de vraag gesteld of het niet nodig is de redactie te verjongen. Voor wat de hoofdredacteur betreft speelt dat probleem niet. Voor wat de overige leden van de redactie aangaat is het vanzelfsprekend dat evenals in ieder verenigingsbestuur er ook in de redactie een zekere doorstroming moet komen. Spreker weet zeker dat de redactie zelf daar wel begrip voor heeft. Spreker zou het hierbij willen laten en zou gaarne zien dat thans de hoofdredacteur van het blad gelegenheid krijgt nog een enkel woord te zeggen.

De heer Ph.C. la Chapelle, Amsterdam, hoofdredacteur van Vrijheid en Democratie wil, aangezien de gisteravond vanuit de vergadering gemaakte opmerkingen zich in het algemeen beperkten tot uitingen van tevredenheid over de nieuwe opmaak van het blad, van deze gelegenheid gebruik maken om een lans te breken voor een andere gedachte. Verleden jaar heeft spreker in Maastricht een pleidooi geleverd voor 14-daagse verschijning van het blad. Deze 14-daagse verschijning is er nu gekomen, echter niet om de toen door spreker aangevoerde redenen, maar uit financiële overwegingen. Dat is natuurlijk jammer maar niettemin is spreker er oprecht van overtuigd dat men van een blad dat eenmaal in de 14 dagen verschijnt veel meer kan maken dan van een weekblad. Daarom wil spreker de partij in overweging geven zich in het komende jaar eens ernstig te beraden over de plaats die Vrijheid en Democratie in het organisatieverband van de V.V.D. behoort in te nemen. Daar zijn verschillende mogelijkheden: men kan het blad zien strikt als een mededelingenblad, men kan het zien als een strijdbaar propaganda-orgaan, men kan het zien als een discussieforum voor de leden. Naar sprekers mening moet men naar een mengvorm van deze mogelijkheden toewerken. Wat spreker echter zo betreurt is dat er zozeer langs elkaar heen gewerkt wordt in de partij. Er worden brochures uitgegeven, er worden uitvoerige rapporten gepubliceerd in allerlei vorm, en nu zou spreker zich kunnen indenken dat het op wat langere termijn mogelijk moet zijn het blad een zodanige plaats te geven ook in het organisatorisch verband dat op andere punten geld, inspanning en moeite gespaard kan worden. Dan zou er misschien ook wat meer geld voor het blad ter beschikking kunnen komen en dat is hard nodig. Vrijheid en Democratie heeft een vast redactioneel budget en dat is de laatste 3 jaar niet verhoogd. In feite had dat budget jaarlijks met een aantal procenten verhoogd moeten worden om het niveau van het blad te handhaven. Wil men nu overgaan tot een naar sprekers mening noodzakelijke aanzienlijke uitbreiding

van activiteiten dan zal dat ruw gezegd tot een verdubbeling van het budget leiden. Spreker meent goed te doen de aandacht van de partij voor deze problematiek te vragen.

Dan zou spreker van deze gelegenheid tevens gebruik willen maken om een enkel woord te richten tot de scheidende voorzitter van het Stichtingsbestuur, de heer Roelen. De heer Roelen zal zo straks het ondervoorzitterschap van de partij neerleggen en daarmee ook het voorzitterschap van het Stichtingsbestuur. Namens de redactie van Vrijheid en Democratie wil spreker de heer Roelen graag hartelijk dank zeggen voor alles wat hij in de afgelopen jaren als voorzitter van het Stichtingsbestuur ten behoeve van Vrijheid en Democratie heeft gedaan.

De Voorzitter zegt de heren Roelen en La Chapelle dank voor hun woorden en stelt vervolgens aan de orde punt 14 van de agenda.

14; Voorstel van het Hoofdbestuur tot herziening van het reglement op de kandidaatstelling voor leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Spreker vraagt de heer Korthals Altes, als voorzitter van de commissie die dit voorstel heeft voorbereid, de leiding van de discussie met betrekking tot dit agendapunt op zich te nemen, aan welk verzoek de heer Korthals Altes gaarne gevolg geeft.

De heer Korthals Altes vraagt de aanwezigen allereerst de discussie zo zakelijk mogelijk te houden, en vooral zich te beperken tot discussie met de bestuurstafel, opdat niet onderlinge discussies in de zaal zoals gisteravond het geval was de aandacht afleiden.

Spreker gaat vervolgens over tot artikelsgewijze behandeling van het ontwerp-reglement en de daarop ingediende amendementen. Allereerst is er de algemene opmerking van de afdeling Oosterbeek. De Partijraad adviseert met grote meerderheid tegen aanvaarding van dit amendement. Door stemming bij handopsteken blijkt dat een grote meerderheid der vergadering dit advies van de Partijraad steunt zodat het voorstel van de afdeling Oosterbeek hiermede is verworpen.

Op de artikelen 1 en 2 zijn geen amendementen ingediend. Deze artikelen worden zonder stemming door de vergadering ongewijzigd vastgesteld.

Artikel 3. Hierop zijn amendementen ingediend door de afdelingen De Bilt/Bilthoven en 's-Gravenhage. Naar aanleiding van het amendement van de afdeling 's-Gravenhage heeft de Partijraad geadviseerd een wijziging in het eerste en het tweede lid van artikel 3 aan te brengen. Door stemming bij handopsteken wordt vastgesteld dat het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven is verworpen. De afdeling 's-Gravenhage kan zich met het advies van de Partijraad verenigen en trekt in verband hiermede haar eigen amendement in. Door stemming bij handopsteken wordt vervolgens artikel 3 conform het advies van de Partijraad door de vergadering aangenomen.

Artikel 4. Hierop is een amendement ingediend door de afdeling 's-Gravenhage; de Partijraad adviseert dit amendement te aanvaarden. De vergadering sluit zich hierbij aan met dien verstande dat de woorden "lid 3" in dit amendement worden gewijzigd in "artikel 3".

Voorts stelt de Partijraad voor in lid 4 van artikel 4 de daarin vermelde datum van 20 september te wijzigen in 17 september. Ook hiermede kan de vergadering zich verenigen. Door stemming bij handopsteken blijkt vervolgens dat de vergadering artikel 4 aldus gewijzigd aanvaardt.

Artikel 5. Hierop zijn amendementen ingediend door de afdelingen Amsterdam en 's-Gravenhage.

De heer F. Lauxstermann, Amsterdam, deelt mede dat deze afdeling van mening blijft dat het voorstel, vervat in haar amendement, een goed voorstel is; gezien echter het negatieve advies van

Hoofdbestuur en Partijraad wil de afdeling Amsterdam dit amendement thans intrekken om er wellicht op een later en gunstiger tijdstip nog eens op terug te komen.

De heer Mr. F. Korthals Altes brengt vervolgens het amendement van de afdeling 's-Gravenhage in stemming; dit amendement wordt met algemene stemmen aangenomen; artikel 5, aldus door de afdeling 's-Gravenhage geamendeerd, wordt vervolgens eveneens met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 6. Dit is redactioneel gewijzigd door de Partijraad. Een amendement op artikel 6 is ingediend door de afdeling Delden, doch dit amendement blijkt uitsluitend door de afdeling Delden zelve te worden gesteund, zodat het is verworpen.

Artikel 6 wordt vervolgens, zoals het redactioneel door de Partijraad is gewijzigd, met algemene stemmen door de vergadering aanvaard.

Artikel 7. Hierop zijn amendementen ingediend door de afdelingen Delden, Amsterdam en 's-Gravenhage. Het amendement van de afdeling Delden blijkt op een misverstand te berusten en wordt ingetrokken. Een gewijzigd voorstel voor het derde lid van artikel 7 wordt zonder stemming door de vergadering overgenomen. De amendementen van de afdelingen Amsterdam en 's-Gravenhage hebben betrekking op het vijfde lid van artikel 7, waarin wordt gesteld dat tot het deelnemen aan de besprekingen en de stemmingen in de Verkiezingsraad slechts die leden van deze raad bevoegd zijn, die vóór de opening van de vergadering de presentielijst hebben getekend. De afdeling Amsterdam stelt voor de woorden "vóór de opening van de vergadering" te schrappen; de afdeling 's-Gravenhage stelt voor aan lid 5 toe te voegen "tenzij evidente overmacht daarvan de reden was".

De heer Korthals Altes geeft het woord aan de heer Makkreel teneinde het amendement van de afdeling Amsterdam nader toe te lichten.

De heer Ir. H. Makkreel, Aerdenhout, deelt mede dat de afdeling Amsterdam het vijfde lid van artikel 7 wat schoolmeesterachtig vindt. Spreker heeft twee maal het genoegen gehad de Verkiezingsraad te kunnen bijwonen en hij heeft in die twee malen niet gemerkt dat een belangrijk aantal leden van de Verkiezingsraad er een gewoonte van maakt om te laat te komen. De thans door het Hoofdbestuur voorgestelde bepaling zal naar sprekers mening dan ook geen practisch effect hebben, omdat de toestand ook zonder deze bepaling geen aanleiding tot klachten geeft. Door deze bepaling wordt de indruk gewekt als zou de partij van mening zijn dat de leden van de Verkiezingsraad niet in staat zijn om hun eigen verantwoordelijkheid te dragen. De noodzaak om die indruk te wekken ziet spreker niet en daarom zou spreker de vergadering willen aanbevelen om het amendement van de afdeling Amsterdam over te nemen en de leden van de Verkiezingsraad hun eigen verantwoordelijkheid te gunnen.

De heer Korthals Altes herinnert eraan dat de commissie die dit reglement heeft voorbereid mede tot taak had het op zijn ethische aspecten te bezien. Dat doende heeft de commissie overwogen dat de leden van de Tweede Kamer die zich willen verdedigen het recht hebben om aangehoord te worden door degenen die de beslissing gaan nemen. Spreker moet de heer Makkreel echter gelijk geven dat niet gezegd kan worden dat in het verleden de leden van de Verkiezingsraad zich aan het euvel van te laat komen schuldig hebben gemaakt. Wanneer de Algemene Vergadering nu zegt geen behoefte te hebben aan deze dwangbepaling, dan legt de commissie zich daar natuurlijk helemaal bij neer, maar zij achtte het haar taak op dit soort aspecten te letten. Spreker brengt vervolgens het verst strekkende voorstel, namelijk dat van de afdeling Amsterdam in stemming. Door stemming bij hand opsteken blijkt dat het amendement van de afdeling Amsterdam met een duidelijke meerderheid is aangenomen. De woorden "vóór de opening van de vergadering" in het vijfde lid van artikel 7 vervallen derhalve. Het amendement van de afdeling 's-Gravenhage, dat van minder

verre strekking was, komt hiermede te vervallen, evenals het gewijzigde voorstel dat de Commissie naar aanleiding van de amendementen van Amsterdam en 's-Gravenhage had gedaan.

Artikel 7 wordt vervolgens met algemene stemmen door de vergadering aanvaard.

Artikel 8. Daarin speelt de belangrijke vraag of de algemene vergadering de besluiten van de Verkiezingsraad met gewone dan wel met $\frac{2}{3}$ meerderheid kan wijzigen. Het Hoofdbestuur stelt voor de thans geldende $\frac{2}{3}$ meerderheid te handhaven; de afdeling De Bilt/Bilthoven stelt via een amendement voor de woorden "met een meerderheid van $\frac{2}{3}$ der uitgebrachte stemmen" te vervangen door de woorden "met een gewone meerderheid". Een amendement van gelijke strekking werd ingediend door de afdeling Delden.

De heer Korthals Altes licht nog eens in het kort toe waarom de Commissie de $\frac{2}{3}$ meerderheid heeft willen handhaven. In de eerste plaats wijst spreker erop dat bij die gelegenheden waarbij de Algemene Vergadering wijzigingen aanbracht in de lijsten zoals zij door de Verkiezingsraad werden voorgesteld, de Algemene Vergadering steeds met gemak een $\frac{2}{3}$ meerderheid heeft behaald. Nimmer is het voorgekomen dat de Algemene Vergadering wel de helft haalde, maar niet $\frac{2}{3}$. Eén van de redenen om die $\frac{2}{3}$ meerderheid te handhaven is nu geweest dat de Commissie van oordeel was dat aan de Verkiezingsraad bepaald een aanzienlijk gewicht moet worden toegekend. Het is een veel kleiner college dan een Algemene Vergadering, men kan daar openhartiger en diepgaander over personen spreken, hetgeen bij een kandidaatstelling nu eenmaal onvermijdelijk en zelfs noodzakelijk is. In de Verkiezingsraad zijn de kamercentrales vertegenwoordigd op basis van hun stemmental. Wil men aan deze versterkte vertegenwoordiging van de kamercentrales extra gewicht toekennen, dan zal men de $\frac{2}{3}$ meerderheid moeten handhaven. Daartegenover staat dus de mening van de afdeling De Bilt/Bilthoven dat de Algemene Vergadering tenslotte het hoogste orgaan van de partij is en dat het een enigszins vreemde figuur is dat indien dit hoogste orgaan wel met gewone meerderheid zou willen wijzigen, het dat niet zou kunnen.

De heer Korthals Altes zou gaarne het woord aan de afdeling De Bilt/Bilthoven geven ter nadere toelichting van haar amendement, doch deze afdeling blijkt op dit moment niet in de vergadering vertegenwoordigd te zijn. Daarom stelt de heer Korthals Altes voor het amendement thans maar in stemming te brengen.

Op verzoek van de vergadering wordt overgegaan tot stemming door inlevering van stembriefjes.

De uitslag van deze stemming is als volgt: 154 stemmen zijn uitgebracht voor het afschaffen van de $\frac{2}{3}$ meerderheid; 345 stemmen daar tegen, en derhalve voor handhaving van de oude redactie; één stem is blanco uitgebracht. Het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven is hiermede verworpen, en de $\frac{2}{3}$ meerderheid blijft gehandhaafd. De leiding van de stembureaus was in handen van de heren Mr. J. J. Kamp te Rotterdam, W. Plaizier te Groningen en Drs. A. M. Bom te Naarden.

Het amendement van de afdeling Delden, dat dezelfde strekking had als het amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven, wordt geacht hiermede eveneens verworpen te zijn. Een amendement van de afdeling Alkmaar op artikel 8 wordt ingetrokken. Artikel 8 is hiermede aanvaard.

De artikelen 9 en 10, waarop geen amendementen waren ingediend, worden vervolgens met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 11. Een amendement van de afdeling De Bilt/Bilthoven wordt met grote meerderheid verworpen; artikel 11 wordt vervolgens met algemene stemmen door de vergadering aanvaard.

Op de artikelen 12 tot en met 15 zijn geen amendementen ingediend; de heer Korthals Altes brengt deze artikelen tegelijk in stemming; zij worden met algemene stemmen door de vergadering aanvaard.

De heer Korthals Altes stelt dan aan de orde de vaststelling van het model voor het aanmeldingsformulier voor de voorlopige kandidaatstelling.

De heer G. Heyting, Deventer, stelt voor in het model aanmeldingsformulier de mogelijkheid voor een kandidaat om zich op te geven voor een niet-verkiesbare plaats te schrappen.

De heer Korthals Altes wijst erop dat in artikel 3, lid 1 onder b van het zojuist door de vergadering vastgestelde reglement deze mogelijkheid eveneens uitdrukkelijk is genoemd. En het aanmeldingsformulier moet toch wel corresponderen met het reglement. Bovendien meent spreker dat het heel onpractisch zou zijn deze mogelijkheid uit te sluiten. Spreker wijst op diegenen die zich wel beschikbaar willen stellen voor een kandidatuur, maar toch willen blijven meepraten bij de kandidaatstelling. Dat kunnen zij doen wanneer zij het voorbehoud hebben gemaakt uitsluitend voor een niet-verkiesbare plaats in aanmerking te willen komen. Spreker brengt het voorstel van de afdeling Deventer vervolgens in stemming; door stemming bij hand opsteken blijkt dat de vergadering zich hier niet achterstelt. Vervolgens wordt het aanmeldingsformulier met grote meerderheid door de vergadering aanvaard.

De heer Korthals Altes stelt hierna aan de orde punt 15 van de Beschrijvingsbrief.

15. Voorstel tot enige wijzigingen in de reglementen op de kandidaatstelling voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden.

Op de voorstellen ten aanzien van de wijzigingen in de reglementen op de kandidaatstelling voor de Provinciale Staten zijn amendementen ingediend door de afdeling Amsterdam. Deze amendementen zijn door de Partijraad overgenomen. Ook de vergadering neemt deze amendementen met grote meerderheid over. De voorstellen van het Hoofdbestuur worden vervolgens met overgrote meerderheid door de vergadering aanvaard.

Tenslotte stelt de heer Korthals Altes dan aan de orde punt 16 van de Beschrijvingsbrief.

16. Voorstel tot wijziging van de artikelen 2 van de reglementen voor de Commissie van Beroep en voor de Commissie voor de Reglementen.

Hierop zijn geen amendementen ingediend; de Partijraad adviseert tot aanvaarding; de vergadering sluit zich bij dit advies aan, zodat ook dit voorstel is aanvaard.

De taak van de heer Korthals Altes als discussieleider is hiermede beëindigd.

De Voorzitter, Ir. K. van der Pols, maakt de heer Korthals Altes namens de vergadering zijn compliment voor de snelle en vlotte wijze waarop hij deze interessante en belangrijke agenda-punten tot een goed einde heeft gebracht.

De heer Korthals Altes is zijnerzijds de vergadering bijzonder erkentelijk voor haar medewerking.

De Voorzitter stelt thans allereerst aan de orde punt 33 van de Beschrijvingsbrief.

33. Benoeming van zes leden van het Hoofdbestuur.

Aan de beurt van periodieke aftreding als lid van het Hoofdbestuur zijn:

voor de Rijkskieskring Tilburg - de heer F. J. Melzer te Breda,

voor de Rijkskieskring Nijmegen - de heer Ir. W. van der Ham te Nijmegen,

voor de Rijkskieskring 's-Gravenhage - de heer Dr. Ir. A. W. G. Koppejan te 's-Gravenhage,

voor de Rijkskieskring Haarlem - de heer H. Wiegel, wonende te Amsterdam, lid van de afdeling Laren/Blaricum,
voor de Rijkskieskring Zwolle - de heer Mr. H. P. Talsma te Enschede,
voor de Rijkskieskring Assen - de heer Mr. Dr. H. K. de Langen te Meppel.

Allen zijn terstond herkiesbaar.

Kandidaat gesteld voor het lidmaatschap van het Hoofdbestuur zijn:

voor de Rijkskieskring Tilburg - de heer F. J. Melzer,
voor de Rijkskieskring Nijmegen - de heer Ir. W. van der Ham,
voor de Rijkskieskring 's-Gravenhage - Drs. A. van Boven, te 's-Gravenhage,
voor de Rijkskieskring Haarlem - de heer H. Wiegel,
voor de Rijkskieskring Assen - de heer O. Tammens te Oosterhesse-
len.

Voor de Rijkskieskring Zwolle werden kandidaat gesteld de heren Tj. H. Stikker te Emmeloord, Mr. H. P. Talsma te Enschede, en subsidiair, voor het geval de heer Talsma tot ondervoorzitter zou worden verkozen, de heer P. C. Vogely te Diepenheim.

De Voorzitter wijst erop dat in verband met het feit dat de heer Talsma hedenmiddag bij enkele kandidaatstelling tot ondervoorzitter der partij zal worden benoemd er een stemming voor de vacature in de Hoofdbestuursplaats voor de Rijkskieskring Zwolle zal dienen plaats te vinden tussen de heren Stikker en Vogely. De overige benoemingen voor het Hoofdbestuur kunnen zonder stemming geschieden, aangezien geen tegen-kandidaten zijn gesteld. Het doet de Voorzitter dan ook genoegen te kunnen vaststellen dat verkozen zijn de heren Melzer, Van der Ham en Wiegel, en dat nieuw gekozen zijn tot lid van het Hoofdbestuur de heren Van Boven en Tammens. Spreker wenst de gekozenen, respectievelijk herkozenen, bijzonder hartelijk geluk, en hij verwelkomt de nieuwe leden, de heren Van Boven en Tammens, met groot enthousiasme. Tot de scheidende Hoofdbestuursleden de heren Koppejan en De Langen spreekt de Voorzitter een afscheidswoord. Het Hoofdbestuur is hen bijzonder erkentelijk voor het vele en goede werk dat zij in het belang van de partij hebben gedaan gedurende een groot aantal jaren; dit laatste geldt met name ten aanzien van de heer De Langen.

Spreker geeft vervolgens het woord aan de heer Bakker Schut.

De heer P. Bakker Schut, afdeling Hengelo (O.), wil gaarne een woord spreken ter aanbeveling van de heer Vogely. De heer Vogely, aldus spreker, is destijds door het bestuur van de kamercentrale Zwolle kandidaat gesteld voor het lidmaatschap van het Hoofdbestuur met een zeer duidelijke meerderheid, namelijk 10 tegen 2 stemmen. Helans heeft om diverse redenen, die spreker thans buiten beschouwing wil laten, de ledenvergadering van de kamercentrale anders besloten, zeer tot spijt van het bestuur. De argumenten van de centrale vergadering kwamen hierop neer dat de landbouw niet voldoende zou zijn vertegenwoordigd in het Hoofdbestuur. Spreker acht dit een typische zaak. In het Hoofdbestuur hebben namelijk zitting 4 leden, die direct of indirect met de landbouw te maken hebben, en als dergelijke argumenten worden gebruikt, dan zou spreker zijnerzijds willen stellen dat de heer Vogely groothandelaar is in chemicaliën, en dat er in het Hoofdbestuur nog helemaal geen groothandelaren in chemicaliën zitting hebben. Een tweede argument van de ledenvergadering der kamercentrale was dat met de benoeming van de heer Vogely nog een tweede lid van het Hoofdbestuur uit Twente afkomstig zou zijn, en dat men dat minder gelukkig achtte. Spreker kan dat niet begrijpen; indien men in een kleine provincie als Overijssel nog regionaler gaat denken dan de provincie zelf, dan komt spreker dat vrij bekrompen voor. Het gaat erom de beste kandidaat te krijgen. En dat is naar sprekers mening de heer Vogely. De heer Vogely is eigenlijk een typische exponent van de V.V.D. Het is een man die met niets is begonnen, en door eigen initiatief een

zeer bloeiende zaak heeft opgebouwd. Een bezwaar dat wel eens tegen hem wordt aangevoerd is dat hij wat gehaaid zou zijn. Met excuses aan het Hoofdbestuur zou spreker willen zeggen: iemand die niet gehaaid is, past niet in het Hoofdbestuur. En tot slot zou spreker niet alleen voor de Overijsselnaren, maar voor de gehele vergadering willen zeggen: "Vogely, die moet er bie".

De Voorzitter zegt de heer Bakker Schut dank en geeft het woord aan de heer Sparreboom.

De heer G. Sparreboom wil namens de afdelingen Noordoost Polder, Oost-Flevoland en Olst een aanbevelingswoord ten gunste van de kandidatuur van de heer Stikker spreken. Wanneer de kamercentrale Zwolle, aldus spreker, zich met een overduidelijke meerderheid van 27 tegen 17 stemmen uitspreekt voor een bepaalde kandidaat, in casu de heer Stikker, dan is het toch nauwelijks nodig een dergelijke kandidaatstelling hier nog toe te lichten. De afdeling Hengelo heeft echter hedenmorgen voor de vergadering hier een schriftelijke aanbeveling voor de heer Vogely uitgereikt, en dat dwingt spreker er thans toe het woord te voeren. Die aanbeveling van de afdeling Hengelo lijkt spreker niet helemaal juist. De afdeling Hengelo stelt dat het de bedoeling is geweest van de Noordoost Polder en Oost-Flevoland om een praktiserend boer in het Hoofdbestuur te benoemen, om daarmee het boerenaspect, als het spreker het even zo mag noemen, in het Hoofdbestuur te versterken. Nu heeft spreker altijd het idee gehad dat de leden van het Hoofdbestuur daar niet zaten als typische vertegenwoordigers van hun beroep, maar als liberalen, als V.V.D.-ers. Maar bovendien is de circulaire van de afdeling Hengelo ook op een ander punt niet geheel juist. Er wordt in gesproken over vier leden van het Hoofdbestuur, waarvan er drie direct en één indirect bij de landbouw betrokken zijn. Naar sprekers mening moet men nog al wat fantasie hebben om een directeur van een provinciale ruilverkavelingsdienst en een ingenieur die zich bezig houdt met het bouwen van gemalen en polderwerken, hoe nuttig en hoe goed op zichzelf ook, te willen zien als praktisch boer. Overigens gaat het de afdelingen, die spreker hier vertegenwoordigt, daar helemaal niet om. Waar het hen om gaat is dat de kamercentrale Zwolle met grote meerderheid, 27 tegen 17 stemmen, zich uitgesproken heeft voor de kandidatuur van de heer Stikker voor het lidmaatschap van het Hoofdbestuur. Spreker zal hier niet alle kwaliteiten van de heer Stikker gaan opsommen, hij gelooft dat dat weinig zin heeft, al zou het een kleine moeite zijn om even veel goede kwaliteiten van de heer Stikker op te noemen als daar straks van de heer Vogely zijn opgenoemd; hij is slechts van mening dat in deze vergadering de stem van de kamercentrale Zwolle gehoord dient te worden.

De Voorzitter gaat thans over tot schriftelijke stemming; toezicht op de stembureaus zullen houden de heren Mr. J. J. Kamp uit Rotterdam, W. Plaizier uit Groningen en Drs. A. M. Bom uit Naarden. Terwijl de stemmen worden geteld, gaat de Voorzitter over tot behandeling van punt 25 van de agenda.

25. Antwoord van het Hoofdbestuur op de vragen over zijn beleid gesteld.

In antwoord op de vragen van de afdeling Amsterdam en de afdeling Groningen, deelt de Voorzitter mede dat het Hoofdbestuur zeer zeker bereid is nog meer congressen te organiseren naar analogie van de over het rapport Kiezer en Gekoze en het rapport Herziening van het Ondernemingsrecht gehouden Buitengewone Algemene Vergaderingen. De afdeling Groningen noemde als voorbeeld congressen over het woningbouwbeleid, defensie en onderwijs. Het hangt van de resultaten van de werkzaamheden van de betreffende partijcommissies af of aan deze onderwerpen op korte termijn congressen kunnen worden gewijd. Bovendien zijn in de komende periode tal van andere zaken aan de orde. In de eerste plaats

dient in mei het rapport Kiezer en Gekozen te worden afgehandeld. Daarnaast wordt in de komende jaren een bijzonder grote activiteit verwacht bij de voorbereiding van drie opeenvolgende verkiezingen. Voor die verkiezingen moet tevens een verkiezingsprogramma worden opgesteld, en bij de opstelling van dat verkiezingsprogramma komen natuurlijk alle punten die hier genoemd zijn ook weer aan de orde. Bovendien is voor de samenstelling van het verkiezingsprogramma van groot belang dat er uitspraken worden gedaan over de rapporten van het Liberaal Beraad. Hiernede komt spreker tevens aan de vraag van de heer Meijer over het vervolg van het Liberaal Beraad. In de samenstelling van dat Liberaal Beraad is heden enige wijziging gekomen door de verkiezing van een aantal nieuwe leden van het Dagelijks Bestuur der partij. Voorts is vorige week een aantal nieuwe bestuursleden van het Liberaal Democratisch Centrum gekozen. Het Beraad heeft nu in zijn laatste vergadering besloten eerst intern in de deelnemende organisaties te overleggen over de follow-up, en daarna weer met het voltallige Beraad bijeen te komen om over deze follow-up van gedachten te wisselen. Met deze besprekingen zal niet worden gewacht tot het Liberaal Beraad van de werkgroep, die hem ondersteunt, het antwoord op het vierde vraagpunt heeft ontvangen. De methodiek zal zijn om zo snel mogelijk datgene wat reeds is bereikt een vervolg te geven.

De heren Makkreel en Stal hebben gevraagd naar de activiteiten, of eigenlijk het gebrek daaraan, van de Commissie voor de Buitenlandse Politiek. Met name betreunden zij het dat door deze Commissie nog geen uitspraken waren gedaan over de NAVO. Inderdaad is dit door het Hoofdbestuur vorig jaar toegezegd. Het Hoofdbestuur heeft echter geruime tijd gekampt met moeilijkheden bij het vinden van een nieuwe voorzitter voor deze Commissie. Toen deze eindelijk was benoemd is de Commissie ter stond bijeen gekomen, doch daarna is haar voorzitter voor geruime tijd naar het buitenland vertrokken. Het Hoofdbestuur kon deze omstandigheid tot zijn leedwezen natuurlijk niet voorzien, doch dat is de reden dat de activiteit van de Commissie voor de Buitenlandse Politiek wat achterop is geraakt. Wel buitengewoon actief is de sub-commissie Ontwikkelingshulp geweest. Dat wil spreker hier speciaal memoreren. Wat de NAVO betreft was het Hoofdbestuur aanvankelijk van plan aan dit onderwerp een speciale zitting van de Partijraad te wijden. Het is echter niet mogelijk gebleken daar nog ruimte voor te vinden. Dit blijft dus een van de zaken, die in de toekomst zullen moeten geschieden. Men moet goed zien, zo gaat spreker voort, dat het aantal activiteiten van de partij in het afgelopen jaar bijzonder groot geweest is, en dat met de huidige organisatie nauwelijks meer verwacht had kunnen worden. Spreker voegt hier nog aan toe dat de commissie die in het bijzonder de Kamerfracties terzijde staat bij de defensie-problematiek momenteel bezig is met een studie over de Nederlandse bijdrage aan de NAVO. Nagegaan zal worden in hoeverre op basis van wat uit deze commissie komt in het najaar een gedachtenwisseling over de NAVO mogelijk is. Het Hoofdbestuur vleit zich eigenlijk met de gedachte dat het punt NAVO in onze partij nu juist niet een van de meest controversiële is. Verder acht het Hoofdbestuur het van belang dat de Commissie voor de Buitenlandse Politiek zich ten spoedigste nader zal bezighouden met de E.E.G. en de toetreding daartoe door Engeland.

Dan komt spreker op de eerste vraag van de heer Schreuder over samenstelling en werkwijze van de partijcommissies. Het Hoofdbestuur is van mening dat het, enerzijds door zijn regionale samenstelling, anderzijds door het tijdig in het Hoofdbestuur aan de orde stellen van de instelling van nieuwe commissies of de uitbreiding van bestaande commissies, mogelijk is een zo breed mogelijke informatie uit alle delen van het land te verkrijgen. De ervaring is dat elke reële suggestie tot uitbreiding van een commissie door het Hoofdbestuur wordt gevolgd. Het staat aan ieder lid vrij om suggesties aan het Algemeen Secretariaat te doen over de samenstelling van commissies. Dat gebeurt in de praktijk ook

vaak; in sommige commissies bestaat een duidelijke vertegenwoordiging van de kamercentrales; spreker noemt in dit verband de Landelijke Landbouwcommissie en de Landelijke Middenstandscmissie. De Propagandacommissie vergadert tweemaal per jaar met de propagandacommissies van de kamercentrales, die bovendien telkens voor één jaar twee vertegenwoordigers uit hun midden in de Landelijke Propagandacommissie benoemen. Het patroon voor samenwerking is dus aanwezig, en het hangt van de betrokkenen af in hoeverre daar een goed effect aan gegeven wordt.

Dan komt spreker aan de opmerkingen van de heer Went. Allereerst wil hij hem, mede namens de Penningmeester, bijzonder hartelijk danken voor de vriendelijke woorden die hij aan hen beiden heeft gewijd. Wat de vragen van de heer Went betreft: Het Hoofdbestuur zal zich beraden over een uitvoeriger verslaggeving in het partij-orgaan van zijn vergaderingen. Wanneer in die Hoofdbestuursvergaderingen de samenstelling van nieuwe commissies aan de orde komt, zal dat bijvoorbeeld in het partij-orgaan vermeld kunnen worden. Een probleem dat hierbij speelt is de zware belasting van het secretariaat, waardoor het wel eens moeilijk is de copie zo tijdig klaar te krijgen dat de publicaties nog actueel zijn.

Terugkomende op de vragen van de heer Schreuder deelt de Voorzitter mede dat over de samenstelling van de Sociaal-Economische Commissie nog gesproken zal worden bij de behandeling van agendapunt 20, het voorstel van de afdeling 's-Gravenhage. Wat de Landelijke Onderwijscommissie betreft, daar heeft men ook te kampen gehad met de moeilijkheid een voorzitter te vinden. Het is nu eenmaal zo dat als de voorzitter ontbreekt het vaak moeilijk is om de commissie tot activiteiten te brengen. Onder de leiding van vroegere voorzitters heeft de commissie enige tijd niet gefunctioneerd. Thans is tot voorzitter benoemd het lid van het Dagelijks Bestuur de heer Vis, waarmede is bereikt dat er een liaison tussen commissie en het Hoofdbestuur tot stand is gebracht. De commissie heeft inmiddels onder leiding van de heer Vis vergaderd en zich gesplitst in vier secties, om het werk voor de deskundigen op allerlei gebied interessanter te maken. Iedere sectie maakt thans een inventaris van de te behandelen onderwerpen, en de verwachting lijkt gewettigd dat de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs daarbij een hoge prioriteit verkrijgt. De vragen van de heer Schreuder inzake propaganda en image zullen tegelijk met de andere over deze onderwerpen gestelde vragen besproken worden, terwijl bovendien de heer Vonhoff nog uitvoerig zal ingaan op deze onderwerpen in zijn functie van voorzitter van de Landelijke Propagandacommissie en secretaris voor de voorlichting. Tenslotte heeft de heer Schreuder nog enige opmerkingen gemaakt over door hem aan de heer Van Riel en aan mevrouw Van Soneren toegedichte uitlatingen. In de eerste plaats, aldus de Voorzitter, behoren deze onderwerpen niet thuis bij de bespreking van het beleid van het Hoofdbestuur. Maar bovendien is het totaal onjuist dat de heer Schreuder meent te kunnen spreken over hetgeen tijdens een der kadercursussen al dan niet zou zijn gezegd. De opzet van deze cursussen brengt met zich mede, dat daarin veelal controversiële standpunten worden ingenomen, juist om de discussie uit te lokken en de aanwezigen te scholen in de wijze waarop zij op anderer mening dienen te reageren. Wie daar de tijd laat verstrijken moet niet hier, 2½ jaar later, met verwijten komen. De leden van het Dagelijks Bestuur die bij die cursus aanwezig waren en de heer Van Riel zelf ontkennen ten stelligste dat het citaat, dat de heer Schreuder naar voren bracht, juist is.

De Voorzitter richt zich vervolgens wederom tot de heer Went, die aan het slot van zijn betoog het standpunt van het Hoofdbestuur heeft gevraagd over het voorstel van het bestuur van de afdeling Groningen van de J.O.V.D. om zichzelf op te heffen en haar leden te adviseren toe te treden tot hun politieke partij. Het Hoofdbestuur gaat uit van de volledige onafhankelijkheid van de J.O.V.D. als zodanig. Dat brengt met zich mee dat ook afdelingen van de J.O.V.D. ten opzichte van de V.V.D. onafhankelijk zijn.

Het Hoofdbestuur beïnvloedt het beleid van de J.O.V.D. en van haar afdelingen noch in positieve, noch in negatieve zin; wel stelt het Hoofdbestuur vriendschappelijke relaties met de J.O.V.D. op prijs, en voorziet het, overigens in bescheiden mate, in een deel van de financiële behoeften van de J.O.V.D. Dat mag echter nimmer met zich meebrengen dat de V.V.D. de meningsuiting in de J.O.V.D. gaat beïnvloeden. Het Hoofdbestuur beschouwt de kwestie Groningen als een interne zaak van de J.O.V.D., die geen aanleiding geeft tot opmerkingen.

Spreeker komt dan op de mededeling van de heer Jonker te Groningen, die de vergadering gisteren verraste met de mededeling dat hij ter plaatse vier nieuwe leden had gewonnen. Het Hoofdbestuur spreekt de hoop uit dat de afdeling Groningen vandaag ook nog de snelst groeiende afdeling van de partij is. De vraag van deze afdeling over het houden van meer hearings over het Gemeenteprogram zal door het Hoofdbestuur worden doorgegeven aan de Vereniging van Staten- en Raadsleden, die ook de hearing in Amersfoort heeft georganiseerd. Het Hoofdbestuur erkent dat hier misschien wel iets nuttigs te bereiken is.

De heer Rodermond uit Amsterdam, zo gaat de Voorzitter voort, heeft de vergadering van gisteravond een Poolse landdag genoemd. Spreeker herinnert eraan dat de Poolse landdag ermede eindigde dat de controversiële punten gewapend werden uitgevochten. Zover is het hier gelukkig niet gekomen. Spreeker geeft echter toe dat de accommodatie hier niet ideaal is, al is de atmosfeer vandaag aanmerkelijk beter dan gisteren. Het Hoofdbestuur vond het echter van zo groot belang dit maal in Groningen te vergaderen dat het de wat bescheiden accommodatie op de koop toe heeft genomen. Spreeker kan er overigens op wijzen dat de Algemene Vergaderingen van 1970 en 1971 in nieuwe congressentra in Breda en in Utrecht zullen worden gehouden, terwijl hij voorts kan melden dat wanneer in de toekomst wederom in Groningen vergaderd zal worden daar ook een betere accommodatie aanwezig zal zijn. Het Hoofdbestuur hoopt dan ook hier nog weer eens en dan onder gunstiger omstandigheden terug te komen.

Dan komt spreker op de opmerkingen van de heer Koomans uit Amsterdam, die het Hoofdbestuur gebrek aan visie verwijt. Spreeker zou de heer Koomans willen verwijzen naar de rede van de heer Toxopeus gisteravond, die juist dit punt aanroerde. De heer Toxopeus heeft toch heel duidelijk uiteengezet, dat de partij een studie zal moeten maken over de oorzaken van de onvrede die voortkomt uit het gevoel van ingekapseld te zijn in een ondoorzichtig bestel waarin weinigen beslissen over het lot en het leven van velen. Dat het liberale denken een antwoord geeft op die onvrede, staat daarbij voor de heer Toxopeus vast, en wanneer de voorzitter van de Tweede Kamerfractie van onze partij, de voornaamste adviseur van het Hoofdbestuur, van mening is dat aan dit probleem een studie gewijd moet worden, dan zal zijn raad bepaald niet in de wind geslagen worden. Daarnaast heeft het Hoofdbestuur gemeend met de centrale contributie-inning de financiële basis te kunnen leggen voor het verwezenlijken van vele plannen. Het Hoofdbestuur acht dit een belangrijke stap op de weg van kiesvereniging naar werkelijke politieke partij. Natuurlijk is een herziening van reglementen voor velen een onderwerp dat weinig aanleiding geeft tot geestdrift. Maar de democratische opbouw van de partij eist terecht dat de leden en de ledenvergadering zich over zulke zaken uitspreken. Overigens zal mevrouw Van Someren hedenmiddag bij de aanvaarding van het voorzitterschap der partij haar toekomstvisie duidelijk uiteenzetten.

De heer Wieringa uit Haarlem is spreker erkentelijk voor de lof die hij aan het werk van het Hoofdbestuur heeft gewijd. Wat de ledenwervingscampagne betreft belooft de Voorzitter dat getracht zal worden zoveel mogelijk lessen te trekken uit fouten die in het verleden zijn gemaakt. De heer Vonhoff zal hierop

straks nog nader terug komen.

De heer Ravelli uit Voorburg heeft gesproken over de structuur van de Liberal International. Die structuur brengt met zich mede dat per land zowel partijen als groepen aangesloten kunnen zijn. Is in een bepaald land een groep aangesloten, dan kan deze groep andere groepen weren. Is in een bepaald land een partij aangesloten, dan kan die partij een andere zich liberaal noemende partij niet uit de Liberal International weren. Dat is in 1962 aanleiding geweest tot het oprichten van de Groep Nederland van de Liberal International. De samenwerking tussen Hoofdbestuur en deze Groep is voortreffelijk, en reglementair is voorzien in duidelijke bindingen met de partij. De Voorzitter van de partij maakt qualitate qua deel uit van het bestuur van de Groep Nederland, terwijl het Hoofdbestuur tevens nog een lid van het Dagelijks Bestuur en van het Hoofdbestuur in de Groep mag benoemen. De Voorzitter of het benoemde Dagelijks Bestuurslid maakt tevens deel uit van het dagelijks bestuur van de Groep Nederland. Men ziet dus dat er hele nauwe personele unies werden gemaakt om aan de formele scheiding zo min mogelijk gewicht te geven. Bovendien is onlangs nog de heer Toxopeus gekozen tot voorzitter van de Liberal International, waarmede meer vervuld is dan het Hoofdbestuur zou kunnen wensen. Het Hoofdbestuur merkt steeds dat de heer Toxopeus juist als voorzitter van de Liberal International bijzonder gewaardeerd wordt.

Tenslotte wil de Voorzitter nog een enkel woord over de propaganda zeggen. De partij werkt regelmatig met een vooraanstaand reclamebureau: het bureau Van Alfen te Amsterdam, één van de grootste in Nederland. Leden van de directie van dat bureau, en waar nodig copy-writers, wonen alle vergaderingen van de Propagandacommissie bij en geven daarbij hun adviezen. Voorts bestaat regelmatig contact tussen het bureau, de voorzitter van de Propagandacommissie en de heer Van Vlaardingen. De Propagandacommissie zelf bestaat niet uitsluitend uit deskundigen, maar ook uit leden van het Dagelijks Bestuur. Dit is nodig om de adviezen van de Propagandacommissie door het partij-apparaat te kunnen laten opvangen en uitvoeren. Bovendien moet het partij-apparaat kunnen nagaan of de plannen verwezenlijkbaar zijn. Voorzitter van de Propagandacommissie is de secretaris voor de voorlichting, de heer H.J.L. Vonhoff, en verder maken namens het Dagelijks Bestuur deel uit van de Propagandacommissie de Algemeen Secretaris en de Penningmeester der partij. Dat dit laatste van belang is, zal niemand willen betwisten. De overige leden zijn óf wel deskundigen, óf wel leden die bepaalde groeperingen in de partij vertegenwoordigen. Twee maal per jaar wordt vergaderd met de propaganda-commissies van de kamercentrales, waarbij uitvoerig over en weer van gedachten wordt gewisseld. Daarnaast benoemen, spreker heeft het daarstraks ook al gezegd, de kamercentrales beurtelings twee hunner leden in de centrale Propagandacommissie; deze twee leden maken daarvan dan gedurende één jaar deel uit. De enige beperking die het Hoofdbestuur ten aanzien van de leden van de Propagandacommissie heeft moeten aanleggen is, dat deze leden niet zelf zakelijk betrokken mogen zijn bij de leiding van een met het bureau Van Alfen concurrerend bedrijf, of van een marketing bedrijf. Voorkomen moet immers worden dat leden van de partij die adviezen geven ook maar de schijn op zich zouden laden daarbij tevens enig zakelijk voordeel voor zich te verkrijgen. Ook ten aanzien van de televisie-uitzendingen van de partij wordt advies ingewonnen bij het bureau Van Alfen, terwijl bovendien de heer Fred Oster, een van de meest vooraanstaande t.v.-regisseurs, adviezen geeft en de regie voert. De Radio- en Televisie-commissie tracht op deze wijze binnen het zeer beperkte budget toch een zo professioneel mogelijk beleid te voeren. Verscheidene sprekers tenslotte hebben aangedrongen op maatregelen ter verbetering van het image van de partij. Uitvoerige discussies daarover kunnen in de Buitengewone Algemene Vergadering op 9 en 10 mei a.s., waar het restant van het rapport Kiezer en Gekozenen wordt behandeld, worden verwacht. Juist de laatste hoofdstukken van het rapport handelen daar

namelijk in het bijzonder over. Het Hoofdbestuur meent overigens dat de congressen over het rapport Kiezer en Gekozenen en over het rapport Herziening van het Ondernemingsrecht bepaald tot verbetering van het image van de partij hebben bijgedragen. Daarentegen is een vergadering, zoals gisteravond werd gehouden, vermoedelijk niet bevorderlijk voor de image-verbetering. Beter dan kunstgrepen van het allerbeste public relations bureau zou het zijn dat de leden van de partij er zich voortdurend van bewust zijn dat ook zij mede het beeld van de partij naar buiten bepalen.

Spreker geeft vervolgens het woord aan de heer Vonhoff, teneinde nog enkele specifieke opmerkingen, die over de propaganda zijn gemaakt, te beantwoorden.

Aanhakend op de woorden van de Voorzitter wil de heer H.J.L. Vonhoff allereerst ten aanzien van de beeldvorming van de partij een waarschuwing laten horen aan de leden. Het merkwaardige verschijnsel doet zich voor, dat er buiten de kring van de eigen partij bepaald wel een verbetering van de beeldvorming aanwezig is. Wel wordt een ongunstig beeld van onze partij gegeven door bijvoorbeeld de ARJOS en misschien ook de Volkskrant, maar dat heeft in het algemeen meer een partij-tactische betekenis dan dat het een werkelijke omschrijving is van de situatie. Spreker is van mening dat de beeldvorming bepaald wordt door de politieke daden, en de politieke daden hebben heel nadrukkelijk hun uiting gekregen in de congressen. Aansluitend aan de woorden van de Voorzitter zegt ook spreker dat naar zijn mening de presentatie van de onlangs door de V.V.D. gehouden congressen van grote betekenis is geweest. In deze richting zullen wij voort moeten gaan, aldus de heer Vonhoff.

Tot de heren Groothoff en Went zegt spreker dat het nieuwe Dagelijkse Bestuur zich met eerste prioriteit bezig zal houden met het opzetten van een propaganda-campagne voor de komende zeer belangrijke periode. Daarbij zal zeer nadrukkelijk een beroep worden gedaan op de leden van de partij. De Propaganda-commissie is zich er zeer wel van bewust dat niet alles centraal geregeld kan worden. Zij kan de impulsen geven, maar de plaatselijke afdelingen zullen zich met de plaatselijke omstandigheden bezig moeten houden en zullen daar hun eigen inbreng moeten hebben. Net als in het verleden het geval is geweest staat het landelijk apparaat, hoe bescheiden van opzet ook, weer klaar om plaatselijke initiatieven te ondersteunen. Er zal wederom zorg worden gedragen voor beschikbaarstelling, tijdige beschikbaarstelling, van matrijzen, van copy-writers; teksten door de afdelingen zelf opgesteld zullen met het landelijk secretariaat doorgesproken kunnen worden en behandeld worden.

De heer Wieringa van de afdeling Haarlem heeft gesproken over de laatste ledenwerf-campagne.

De heer Vonhoff heeft er behoefte aan om over die ledenwerf-campagne en het ledenverloop van de partij ook iets te zeggen. Dit ledenverloop is op het ogenblik bepaald gunstig te noemen. Nagenoeg dagelijks komen opgaven van nieuwe leden bij het Algemeen Secretariaat binnen. Daarbij spelen ook de radio- en televisie-uitzendingen een duidelijke rol. Met onze geregelde acties, zo gaat spreker voort, proberen wij natuurlijk steun te geven aan een dergelijke gunstige ontwikkeling. Het was daarbij wel wat teleurstellend, zeker in verband met hetgeen ons in de komende periode te wachten staat, dat de communicatie tussen kamercentrales en afdelingen wat stroef is verlopen. Spreker geeft daarvan enkele voorbeelden; onder meer heeft het Hoofdbestuur getracht via de kamercentrales de afdelingen te bereiken en daar is weinig van terecht gekomen, aangezien van slechts de helft van de afdelingen reacties binnen kwamen. Dat is een situatie die onze partij zich in de komende jaren bepaald niet kan permitteren. Spreker maakt van deze gelegenheid gebruik om er daarnaast nog eens op te wijzen dat het nog steeds herhaaldelijk voorkomt dat nieuwe leden die door het Algemeen Secretariaat aan de afdelingen worden doorgegeven door deze afdelingen nimmer worden benaderd of ingeschreven als lid. In sommige gevallen ontvangt men van deze leden een klacht, in vele andere gevallen hoort men nimmer meer iets zodat zij dan zonder meer voor de partij verloren gaan.

Spreker besluit met te zeggen dat de hier in deze vergadering uitgesproken wensen om door samenwerking tot een goede propaganda-actie te komen aan de Propagandacommissie het volstreekte vertrouwen geeft dat in de komende periode gezamenlijk een voortreffelijke landelijk gespreide propaganda-actie zal kunnen worden opgezet. Spreker is ervan overtuigd dat de V.V.D. grote kansen heeft en hij kan zich niet anders voorstellen dan dat de gehele partij die kansen zal grijpen.

De heer J.H. Bos te Amsterdam heeft gemerkt dat het devies van deze vergadering is: geen woorden maar daden. Spreker hoopt zich daar ook aan te houden. Naar zijn smaak echter is de heer Vonhoff langs vele zaken heen gelopen. Diens betoog klonk in de oren van spreker als het betoog van een slechte verkoper die met veel woorden en brieven maar met slechte verkoopresultaten komt en deswege moet worden ontslagen of gedegradeerd. De heer Vonhoff is ten eerste voorbij gelopen aan wat is gezegd over cumulatie van functies. Spreker vindt dat erg begrijpelijk want dat is ook op de heer Vonhoff van toepassing. Hij kan niet aan de indruk ontkomen dat er nog altijd bestuursleden zijn die op hun zetels zitten als De Gaulle in Frankrijk. Spreker wijst er vervolgens op dat in Amsterdam, dat toch een geweldig groot bolwerk in onze organisatie behoort te zijn, het aantal stemmen op onze partij sinds 1959 met een aanzienlijk percentage is terug gelopen. Amsterdam kan men niet bereiken met landelijke propaganda, ook niet met halfjaarlijkse besprekingen tussen propagandacommissies en Hoofdbestuur. Spreker pleit dan ook voor het verlenen van grotere onafhankelijkheid ten aanzien van de propaganda aan de afdelingsbesturen en hun sub-organisaties. Daarover heeft hij van de heer Vonhoff niets vernomen. Hij vindt het in dat verband verheugend dat de partij nu een Amsterdamse voorzitter kiest: Bart Jeroen is in Amsterdam geboren en hij hoopt dat dat voor de V.V.D. en speciaal voor Amsterdam het lichtende teken is.

De heer Ir. H. Makkreel, Aerdenhout, secretaris van de afdeling Amsterdam, deelt mede dat de woorden van de heer Bos niet namens de afdeling Amsterdam maar persoonlijk werden gesproken.

De heer Vonhoff wil toch met een enkel woord op het betoog van de heer Bos reageren. Als Amsterdammer durft hij te zeggen dat die stad er veel beter aan toe is dan door de heer Bos werd gesuggereerd. Wat de regionale propaganda betreft: evenals elke andere afdeling is ook Amsterdam volstrekt vrij om zijn eigen

propaganda te voeren. Een van de redenen dat spreker hier als secretaris voor de voorlichting aan deze bestuurstafel zit is juist dat hij indertijd zelf in Amsterdam de propaganda steeds onafhankelijk heeft gevoerd zoals ook zijn navolgers dat hebben gedaan. Hij meent dat Amsterdam daar volstrekt mee moet doorgaan. Er zijn slechts financiële beperkingen, doch die drukken op alle partij-afdelingen. Spreker meent dat hij onjuist zou doen verder op het betoog van de heer Bos te reageren.

De Voorzitter onderbreekt thans de behandeling der agendapunten teneinde het resultaat van de stemming over de hoofdbestuurspplaats van de kamercentrale Zwolle aan de vergadering mede te delen. Uitgebracht zijn op de heer Vogely 331 stemmen, op de heer Stikker 183 stemmen en blanco 6 stemmen. Gekozen tot lid van het Hoofdbestuur voor de kamercentrale Zwolle is derhalve de heer P.C. Vogely te Diepenheim. Namens de gehele vergadering wenst de Voorzitter de heer Vogely bijzonder hartelijk geluk en heet hij hem welkom in het Hoofdbestuur.

Thans stelt de Voorzitter aan de orde agendapunt 19: Voorstel van de afdeling 's-Gravenhage om aan de Vereniging van Staten- en Raadsleden te verzoeken een commissie te benoemen ter rapportering inzake onder meer het vraagstuk van grenswijzigingen van provincies en gemeenten alsmede enige andere zaken.

Door de afdeling 's-Gravenhage wordt medegedeeld dat zij gezien het op de beschrijvingsbrief vermelde advies van het Hoofdbestuur dit voorstel intrekt.

Dan komt aan de orde agendapunt 20: Voorstel van de afdeling 's-Gravenhage tot instelling van een vaste landelijke commissie voor werknemersaangelegenheden.

Ook dit voorstel wordt door de afdeling 's-Gravenhage, gezien het op de beschrijvingsbrief vermelde advies van het Hoofdbestuur, ingetrokken. De Voorzitter meent dat hiermede tevens een nader antwoord is gegeven aan de heer Ir. E. Schreuder uit Breda. Ofschoon het Hoofdbestuur open staat voor verdere suggesties op dit punt lijkt het hem niet juist als eis te stellen dat de Sociaal-Economische Commissie gedeeltelijk zou moeten bestaan uit werknemers die minder dan f 15.000,- per jaar verdienen. Men verbetert het image van de partij niet door dergelijke constructies; die imageverbetering dient te geschieden door publicatie van duidelijke en deskundige rapporten waarin de door de liberalen nagestreefde sociale rechtvaardigheid goed tot uiting komt. In deze tijd waarin gestreefd wordt naar harmonisatie is het onderverdelen van werknemers in categorieën een geheel verouderde zaak. Naar de overtuiging van het Hoofdbestuur heeft de Sociaal-Economische Commissie met wat zij tot dusver heeft gepresteerd de dank en de waardering van de partij ruimschoots verdiend.

Vervolgens stelt de Voorzitter aan de orde agendapunt 21: Voorstel van de afdeling Utrecht om de procedure van de bespreking van het beleid der Kamerfracties en van het Hoofdbestuur door de Algemene Vergadering zo aan te passen dat de gelegenheid ontstaat voor repliek en dupliek.

De heer Drs. H. van de Ruit, Utrecht, is het Hoofdbestuur zeer erkentelijk dat dit reeds heeft gesteld zoveel mogelijk aan de wens van de afdeling Utrecht tegemoet te komen. Spreker heeft nog een enkele suggestie ter zake, n.l. dat het Hoofdbestuur de te stellen vragen niet alleen schriftelijk laat indienen doch deze vragen tevoren publiceert in Vrijheid en Democratie. Dan kan ter Algemene Vergadering direct met de beantwoording worden begonnen hetgeen een grote tijdsbesparing zou opleveren.

De Voorzitter meent dat daardoor de afdelingen teveel in een keurslijf zouden worden geperst. De ervaring leert dat men ter Algemene Vergadering in den regel reageert op zeer actuele zaken.

waarmee men pas op het laatste moment kan komen. Spreker gelooft dat men van beide zijden moet proberen de procedure te versnellen door zowel bij het stellen der vragen als bij de beantwoording daarvan uitermate beknopt te formuleren. Het Hoofdbestuur zal trachten deze zaak zo soepel mogelijk te behandelen doch als een vergadering zo lang uitloopt dat de belangstelling taant en de bezoekers gaan vertrekken is het middel erger dan de kwaal. Van de goede wil van het Hoofdbestuur kan de afdeling Utrecht zich in ieder geval overtuigd houden.

Dan komt spreker nu tot punt 27 van de agenda: Vragen over het beleid der Kamerfracties.

De heer E.M.T. Rozenbroek te Voorburg vraagt namens zijn afdeling in de eerste plaats of de Kamerfracties vooral attent willen blijven op de momenteel heersende indruk dat de overheid die de prijzen strikt bewaakt zelf voorop loopt bij de prijsstijgingen. Spreker noemt enige voorbeelden: de verhoging van de P.T.T.-tarieven, de luister- en kijkelden, de Nederlandse Spoorwegen en de tarieven van lagere overheden. Het is de afdeling Voorburg bekend dat bijvoorbeeld de heer Portheine de aandacht heeft gevestigd op enkele tariefsverhogingen van electriciteits- en waterleidingbedrijven en dat door de heer Geertsema schriftelijk vragen zijn gesteld over de paspoort leges van de provincie Utrecht. Toch meent zij dat forsere kritiek te dezen aanzien op zijn plaats zou zijn geweest. Het resultaat der kritiek was tot dusver in elk geval bijzonder mager. In de tweede plaats wil de afdeling Voorburg een vraag stellen over de zeer ongelukkige timing van de verhoging van het bijzondere tarief loonbelasting, waarover de voorlichting bovendien volstrekt ontoereikend was. Heeft de fractie niet beseft dat de gevolgen van deze maatregel op dubbel onaangename wijze voelbaar zouden zijn doordat op het zelfde tijdstip de B.T.W. in werking trad, of was de fractie zich daarvan wel bewust, en zo ja, waarom heeft zij zich daar dan niet tegen verzet?

De heer Drs. A. Pais, Amsterdam, wil namens de afdelingen Amsterdam, Rotterdam en Den Haag enkele opmerkingen maken over het vraagstuk van de belastingen. Deze opmerkingen dienen ter inleiding en toelichting van de volgende motie die spreker namens de drie genoemde afdelingen aan de vergadering voorlegt: "De V.V.D., in Algemene Vergadering te Groningen bijeen, overwegende dat de voortschrijdende geldontwaarding heeft geleid tot een automatische verzwaring van de belastingdruk, dat het uit een oogpunt van sociale rechtvaardigheid gewenst is een correctie op de belastingtarieven aan te brengen teneinde deze lastenverzwaring ongedaan te maken, dat bij de vorming van het huidige kabinet dan ook de afspraak is gemaakt zulk een correctie uit te voeren; spreekt haar volledige instemming uit met het standpunt van de Kamerfracties van de V.V.D. om bedoelde correctie op de belastingtarieven onverkort per 1 januari 1970 te doen plaatsvinden, dringt er bij de vertegenwoordigers van de V.V.D. in het parlement op aan met kracht te blijven streven naar een wettelijke regeling inzake een automatische inflatie correctie op belastingtarieven, en gaat over tot de orde van de dag".

De heer H. Maaten, Amstelveen, wil twee vragen stellen. De eerste betreft de onzekere situatie op het gebied van slachthuizen en vleeskeuringsdiensten. In het kader van de E.E.G. en de beruchte Amerikaanse eisen t.a.v. de vleesexport zijn veel gemeenten gedwongen aanzienlijke investeringen te doen. Voorts moet het keuringspersoneel aan verzwaarde eisen van deskundigheid voldoen, zodat er veelal personeelsvoorzieningen moeten worden uitgebreid. Anderzijds is er sprake van dat de Vleeskeuringswet dusdanig zal worden gewijzigd, dat een nadere keuring bij invoer zal vervallen. Dit zal in veel gemeenten weer een vermindering van inkomsten uit de keuringen betekenen.

Het Staatstoezicht op de volksgezondheid dringt steeds sterker aan op het treffen van voorzieningen aan de slachthuizen en het op peil brengen van het personeelsbestand om aan de eisen te voldoen. Het is dan ook zeer dringend geboden, dat er zo spoedig mogelijk zekerheid bestaat omtrent de mogelijkheid tot het heffen van keurlonen. Er moet dus een uitspraak komen over het al dan niet wijzigen van de Vleeskeuringswet. Vraag: wat kan worden ondernomen om zo spoedig mogelijk zekerheid te krijgen over het al of niet wijzigen van de Vleeskeuringswet.

De tweede vraag van spreker betreft het door de Tweede Kamer aanvaarde, doch door de Eerste Kamer verworpen wetsontwerp inzake de huurbelasting. Door de verwerping van dit wetsontwerp door de Eerste Kamer is de met deze wet beoogde maatregel: de bevordering van de doorstroming van huurders ten aanzien van met overheidssubsidie tot stand gekomen woningen niet verwezenlijkt. Sprekers vraag is nu of de Eerste Kamer een alternatieve oplossing voor ogen stond toen zij in afwijking van de Tweede Kamer het wetsontwerp verwierp, of de Eerste Kamerfractie stappen denkt te ondernemen om alsnog te komen tot een regeling ter bevordering van de doorstroming en zo ja, welke stappen dit zouden kunnen zijn; daarnoevens zou spreker willen vernemen wat de Tweede Kamerfractie denkt van de verwerping van dit wetsontwerp door de Eerste Kamer, en wat de Tweede Kamerfractie denkt thans te kunnen doen ten behoeve van de doorstroming.

De heer Drs. A. Heybroek, Rijswijk, spreekt namens deze afdeling ernstige ongerustheid uit over de zeer snelle groei van de overheidsuitgaven. De belastingdruk wordt hierdoor steeds zwaarder terwijl bovendien de kapitaalmarkt wordt afgeroomd. Nederland heeft reeds het twijfelachtige genoegen het land te zijn met de hoogste directe belastingen; daarentegen waren de indirecte belastingen tot voor kort heel laag te noemen maar hierin is de laatste jaren in een vlot tempo verandering gekomen, in het bijzonder sinds 1 januari j.l. toen de B.T.W. werd ingevoerd. Thans is niet alleen reeds een verhoging van deze B.T.W. aangekondigd doch zijn ook verhogingen van benzine en motorrijtuigenbelasting te verwachten. Spreker vraagt of nu ook niet eens een keer aan besparingen gedacht kan worden.

De heer W. Verweij, Rijsbergen, wil namens de afdeling Breda aan de Kamerfracties vragen bij de regering te blijven aandringen op loyale uitvoering van de volksstemming in West-Irian.

Voorts roert spreker aan de bijzondere effecten die plaats vinden bij de uitvoering van de accijnsverhogingen. De grensbewoners in ons land ondervinden daar uiteraard meer last van dan de randstadbewoners.

Tenslotte wil spreker nog een enkel woord zeggen over de kwestie van het misbruik maken van sociale verzekeringen. Algemeen worden de sociale verzekeringen in Nederland als een kostbaar goed ervaren, en in dit licht bezien is het logisch dat wanneer ergens misbruiken worden gesignaleerd de reactie ook bijzonder heftig is. Een recent onderzoek heeft duidelijk aangetoond hoe positief het Nederlandse volk als totaal tegenover het stelsel van de sociale verzekering staat. Uitgaande van dit gegeven vraagt spreker zich af of de onlangs, naar hij meent door D'66, gedane suggestie om een sociale recherche in te stellen wel zin heeft. Bij de gemeentelijke sociale diensten weet men immers vrij nauwkeurig wie van de verzekerden misbruik maken van de mogelijkheden die de sociale verzekering biedt. Spreker zou daarom de Tweede Kamerfractie willen vragen zich met kracht te verzetten tegen de instelling van een sociale recherche, en vooral die maatregelen te ondersteunen die op basis van de bestaande wetgeving genomen kunnen worden.

De heer M. D. Scheer, Heemstede, wil het hebben over een punt dat hedenochtend reeds door meer sprekers is aangeroerd: de belastingen, en wel met name de motorrijtuigenbelasting. Er zijn

belastingen waar in de praktijk geen bijzondere bestemming aan gegeven kan worden, maar er zijn ook belastingen waarbij dat wel degelijk mogelijk is, en daartoe behoort nu juist de motorrijtuigenbelasting. Spreker zou zo graag zien dat de Tweede Kamerfractie er bij de regering op zou aandringen dat de motorrijtuigenbelasting in de toekomst geheel en al en werkelijk zal worden gebruikt voor de aanleg van wegen, bruggen, tunnels en andere kunstwerken, noodzakelijk voor het wegverkeer.

De heer R.J. Wiers, Groningen, wil allereerst aan de Kamerfracties vragen meer aandacht te besteden aan de problemen verbonden aan de ontwikkeling van het noorden des lands. Wel is het zo dat de Eemshaven er zal komen, maar ondanks de gisterenavond door de heer Toxopeus gesproken bemoedigende woorden komt de industrialisatie bepaald nog niet vlot tot stand. Wat gebeurt er met het aardgas, dat, spreker wil dit uitdrukkelijk stellen, aan het gehele Nederlandse volk toebehoort en niet aan de Groningers alleen. Het wordt geëxploiteerd door de N.A.M. en het wordt gedistribueerd door de Nederlandse Gasunie. Ongeveer 75% van de winst komt aan de Staat, dus aan het gehele Nederlandse volk, ten goede. Maar, aldus spreker, in de gasleiding zit een lek. Dat lek gunt spreker aan degenen die daarvan profiteren: dat zijn de Limburgers. Spreker zou nu willen vragen uit dit aardgas ook voor de provincie Groningen een bepaald bedrag te laten vloeien en dit te doen door middel van een ontwikkelingsfonds voor de industrialisatie in Groningen. Voor zover spreker heeft begrepen trekt Limburg circa f 230 miljoen van het aardgas terwijl de Groningse industrie alleen maar enige korting op het gas krijgt, hetgeen slechts f 5 miljoen oplevert.

De heer R. Groothoff, Amsterdam, herinnert eraan dat door de heer Porthoine enige tijd geleden een motie werd ingediend betreffende de belasting op het inkomen van de gehuwde werkende vrouw. Deze motie genoot in Amsterdam veel waardering; op grond van toezeggingen van de minister is hij echter ingetrokken. Nu heeft Staatssecretaris Grapperhaus vorige week een rede gehouden voor de Maatschappij voor Nijverheid en Handel in Amsterdam, en daaruit was af te leiden dat hij van mening was dat er aan die belastingheffing niets gedaan zou moeten worden. Sprekersvraag is nu of de Tweede Kamerfractie van mening is dat de uitspraken van Staatssecretaris Grapperhaus afbreuk doen aan de toezeggingen van de Minister aan de heer Porthoine.

De heer J. Hidding, Veendam, wil een enkele vraag stellen over Griekenland. Enige weken geleden werd in "Vrij Nederland" een interview gepubliceerd met het lid van de Eerste Kamerfractie, mevrouw Schouwenaar-Franssen en daaruit bleek dat zij over de kwestie Griekenland nogal genuanceerd denkt. Haar uitspraken kwamen niet geheel overeen met de standpunten die de laatste tijd ter zake van dit vraagstuk werden weergegeven door de heren Porthoine, Berkhout en, gisterenavond nog, door de heer Toxopeus. De afdeling Veendam zou nu graag willen weten of er wellicht een verschil in standpunten ten opzichte van Griekenland bestaat tussen de Eerste en Tweede Kamerfractie.

De heer L. R. Thuitman, Eindhoven, van de afd. Eindhoven spreekt verontrusting uit over het financieel fiscaal beleid van de regering. De afdeling Eindhoven zou gaarne zien dat de Tweede Kamerfractie ten opzichte van dit beleid een duidelijk standpunt inneemt. Wat doet de Tweede Kamerfractie om te bevorderen dat de efficiency in het overheidsapparaat groter wordt? Een concreet punt hierbij is onder meer de f 225 miljoen voor de NATO. De afdeling Eindhoven heeft niet gemerkt dat de regering op enigerlei wijze heeft getracht om dit bedrag te compenseren door grotere efficiency in het staatsapparaat. Daarnaast wil de afdeling de Tweede Kamerfractie vragen de meerdere inkomsten uit de B.T.W. te gebruiken voor verlaging van de inkomstenbelasting, en in ieder geval niet over te gaan tot verhoging van de B.T.W. Als laatste punt wil spreker erop wijzen dat gezien de recente prijsstijgingen het voor

de inkomensgroepen tussen de f 15 en f 30.000,- wel bijzonder moeilijk is geworden hun aandeel in de welvaart verder te verkrijgen. In de meeste gevallen treedt voor deze categorie een daling van het reële inkomen op. Spreker wil de Tweede Kamerfractie vragen om bijzonder grote aandacht aan dit effect te besteden.

De heer Mr.C.H.Strumphler, Bloemendaal, deelt mede dat de leden zijner afdeling met bijzonder veel waardering de woorden van mevrouw Dettmeijer hebben gevolgd bij de behandeling van de onderwijsbegroting over de verlaging van de leerlingenschaal. De afdeling Bloemendaal zou er gaarne bij de vertegenwoordigers in het parlement op aandringen de polsstok op te eisen waarom mevrouw Dettmeijer heeft gevraagd.

De heer A.Meirink, Oostdongeradeel, vraagt wat het fractie-standpunt is met betrekking tot het plan Mansholt, en wat voor alternatief men eventueel stelt.

De heer G.L.O. Baron van Boetzelaer, Utrecht, vergelijkt de conflict situatie in het Midden-Oosten met de situatie op de Balkan in 1914. Aan het opnieuw uitbreken van de strijd zit het gevaar verbonden van een directe confrontatie der grote mogendheden. De enige oplossing lijkt spreker het zenden van een internationale vredesmacht naar de grenzen van Israël. Dit voorstel zal op oppositie stuiten zowel van Israël als van de Arabische Staten. Daarom zal zulk een vredesmacht er slechts kunnen komen via sterke pressie van de grote mogendheden en van zoveel mogelijk andere staten. Sprekers vraag luidt dan ook of de Tweede Kamerfractie er bij de Minister en de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken op aan zou willen dringen de komst van zulk een vredesmacht te helpen verwezenlijken.

De heer J.J.P.Meijer, Utrecht, wil een vraag stellen naar aanleiding van de kwestie Biafra. Een jaar geleden was het argument voor niet erkenning dat Nigeria zodanig op de tenen zou worden getrapt dat de humanitaire hulpverlening en de kans op een bestand daardoor in de knel zouden komen. Spreker vraagt zich echter af waarom dan nu toch niet tot erkenning zou kunnen worden overgegaan. Gezegd wordt dat het streven naar erkenning onzerzijds weinig nut zal hebben als de grote mogendheden daar niet aan mee werken. Dat zal wel waar zijn. En de heer Toxopeus heeft er gisterenavond nog op gewezen dat wij als klein land bij deze grote zaken weinig kunnen doen. Toch meent spreker dat er door Nederland wel iets gedaan kan worden. Nederland staat in een zekere relatie tot een der grotere mogendheden die in het conflict Biafra een belangrijke rol spelen: Engeland. Door Nederland wordt de toetreding van Engeland tot de E.E.G. verdedigd, door Nederland wordt Engeland verdedigd in het West Europees Parlement. Spreker wil nu aan de fractie vragen of zij niet bereid is om aan de Minister van Buitenlandse Zaken en ook aan de Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken in overweging te geven wat diplomatieke druk op Engeland uit te oefenen om Engeland duidelijk te maken dat Nederlands houding ten aanzien van de kwestie Biafra een andere is dan de houding van Engeland.

De heer Drs.P.A.Delvaux, Zeist, sprekende voor de afdeling Utrecht, wil enkele vragen over het Nieuw-Guinea beleid stellen. Ten eerste heeft de heer Toxopeus in de Kamer aan de Minister gevraagd of er enige regeling was getroffen dat ook de internationale pers in West-Irian voldoende entree zal hebben. Op deze vraag heeft de Minister niet geantwoord. Moet dat opgevat worden als blijk van gebrek aan belangstelling, of is er een ander motief? Ten tweede zou spreker willen weten of de Kamerfracties zijn mening delen dat de regering ten spoedigste onomwonden moet verklaren dat zij een zogenaamde moesjawara met duizend aangewezen kiesmannen en met anderen dan de autochtone bevolking, bijvoorbeeld Indonesische soldaten, niet als uitvoering van artikel 18 van het akkoord van New York zal beschouwen, en dat de regering van deze mening in de komende Assemblee van de Verenigde Naties zal doen blijken.

Ten derde zou spreker het oordeel van de fracties willen vernemen over de van verschillende kanten gedane suggestie de volksraadpleging in West-Irian één jaar uit te stellen, met uiteraard in dat jaar een deugdelijke voorbereiding. Sprekers laatste vraag is: wat moet Nederland doen als Indonesië zich nergens iets van aantrekt? Deze vraag is ook door de heer Toxopeus in de Tweede Kamer gesteld, en de Minister heeft daarop uitdrukkelijk geen antwoord gegeven omdat hij niet op de hypothetische inhoud van het rapport van de heer Ortiz Sanz vooruit wilde lopen. Toch is dit naar sprekers mening de centrale vraag. De heer Toxopeus heeft die vraag tevergeefs aan de Minister gesteld; spreker stelt die vraag thans hier rechtstreeks aan de heer Toxopeus.

De heer Ir. E. Schreuder, Breda, vraagt de Kamerfracties bij hun beleid met betrekking tot de fiscale tegemoetkoming voor de werkende gehuwde vrouw niet af te wijken van het advies van de commissie Hofstra. Bij dit advies zijn alle facetten van het probleem der werkende gehuwde vrouw goed overwogen. Een hogere aftrek leidt tot een onrechtvaardige bevoordeling ten opzichte van en zelfs ten koste van de positie van economisch zwakkere groepen, die niet in de gelegenheid zijn twee personen voor het gezinsinkomen te laten werken. Spreker denkt aan de bejaarden en aan gezinnen die te kampen hebben met invaliditeit, en aan alleenstaanden. Wanneer een werkend echtpaar kan komen tot een welvaartsniveau dat beslist onbereikbaar is voor de door spreker zo even genoemde groeperingen, worden deze groeperingen relatief nog armer dan zij vaak al zijn. Wil men hogere aftrekbare bedragen bepleiten, dan moet men wel bedenken dat alleenstaanden, invalide huisvrouwen en minder valide bejaarden evenzeer recht hebben op aftrek in verband met kosten voor huishoudelijke hulp. Hiervoor heeft spreker echter geen enkel V.V.D. Kamerlid horen pleiten. Spreker staat daarover versteld. Waar is het sociaal rechtvaardigheidsgevoel van de V.V.D. gebleven?

De heer W. van Hogenhuizen, Amsterdam, sprekende voor zichzelf, vraagt of wanneer in onze kring wordt gesproken over uitbreiding van de medezeggenschap in bedrijven-ook-de-ongeorganiseerden daarin zijn begrepen.

De heer Mr. J. P. Anemaet, Brussel, lid van de Nederlandse Liberale Kring aldaar, zou gaarne de resolutie van deze Kring, die in "Vrijheid en Democratie" is afgedrukt en voorts in deze zaal is verspreid, met enkele woorden willen toelichten. In de eerste plaats betreft deze resolutie instemming met het Europees beleid van onze regering. Spreker gelooft dat deze instemming gegeven kan worden. De Nederlandse regering, ondersteund door de liberale Kamerfracties, heeft immers tot op heden de Nederlandse belangen in Europa op bevredigende wijze behartigd. Een vergroting van de Franse invloed is steeds een halt toegeroepen. Behalve een terugblik op het afgelopen jaar wil de voorgestelde resolutie ook het oog richten op het jaar dat voor ons ligt. Daartoe zijn enkele concrete punten opgesomd. Spreker beveelt deze resolutie bij de vergadering aan.

De heer J. K. Fredrikze, Amsterdam, dient namens deze afdeling een motie in van de volgende inhoud: "De V.V.D., in Algemene Ledenvergadering bijeen op zaterdag 29 maart 1969, ernstig verontrust over de voortdurende berichten over discriminerende maatregelen die door de Poolse regering getroffen worden ten aanzien van de daar woonachtige Joden, verzoekt de V.V.D.-fractie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in vervolg op de reeds eerder aan de Minister van Buitenlandse Zaken gestelde vraag er bij de Nederlandse regering op aan te dringen thans ten spoedigste van haar ernstige verontrusting aan de Poolse regering blijk te geven."

Mevrouw J. H. Markusse-Tack, Goes, wil de Kamerfractie vragen welke prioriteit zij geeft aan de verlaging van de leerlingenschaal bij het kleuter- en lager onderwijs, en welke motivering daarvoor wordt gebruikt. De heer Toxopeus heeft gisterenavond in zijn rede

het onderwijs alleen in verband gebracht met handhaving en eventuele betere verdeling van de welvaart. Spreekster is van mening dat verlaging van de leerlingenschaal op het ogenblik in de eerste plaats noodzakelijk is om meer aandacht te besteden aan de opvoeding van de kinderen met betrekking tot wat men zou kunnen noemen het leren samenleven in de groep. Of er in het jaar 2000 een beetje meer of minder welvaart zal zijn, acht spreekster voor haar kinderen niet zo heel belangrijk; wel wil zij graag dat haar kinderen in een gezonde gelukkige samenleving kunnen opgroeien.

De heer Ir.K.C.Kolhoop, Warnsveld, wil het wagen in het midden dezer vergadering enkele problemen te plaatsen die in het oosten van het land spelen, en wil daarover ook gaarne het oordeel van de fractie vernemen. In de regio Zutphen-Warnsveld is het grote probleem de internationale verkeersweg, die van Skandinavië via Oldenzaal, Zutphen en Arnhem over Rotterdam naar België voert. Voor deze gehele regio betekent dit een ernstige problematiek, omdat deze verkeersader juist door de bebouwing loopt. Mede dank zij de bemoeiingen van de heer Wiegel is voor het dorp Warnsveld een tijdelijke oplossing gevonden. Maar het levensgrote probleem voor de stad Zutphen blijft. Weliswaar is er ten zuiden van de stad een brug gepland, maar het mag bepaald niet tot 1975 of nog later duren voordat deze brug wordt gebouwd. De situatie is nu reeds volstrekt onhoudbaar. Namens de gehele regio Zutphen-Warnsveld vraagt spreker thans dan ook aan de fractie om deze brug te zien als een van de meest urgente punten bij het departement van Verkeer en Waterstaat. Hetzelfde geldt trouwens voor rijksweg 15, die voor de gehele provincie Gelderland, maar vooral ook voor de ontwikkeling van de Gelderse Achterhoek van de grootste betekenis is.

Heel kort wil spreker nog een tweede punt aanstippen: de medische faculteit. Spreker zou bijzonder graag zien dat de fractie zich positief opstelt tegenover de verlangens van het oosten des lands terzake.

Mevrouw Mr.J.L.Bakker-Weesing, Amsterdam, wil in de eerste plaats namens de afdeling Amstelveen de aandacht van de Kamerfracties vragen voor het verkeersbeleid. Zou de Tweede Kamerfractie niet willen bevorderen dat de verkeersveiligheid wordt gediend door strengere strafbepalingen voor ernstige verkeersovertredingen en verkeersmisdrijven. Drastische verhoging der boete maxima zou naar de mening van de afdeling Amstelveen de preventie dienen. Bovendien zou de opbrengst van die verhoogde boeten wellicht kunnen worden aangewend voor de bestedingen aan verkeersvoorzieningen, die nu altijd leiden tot verhoging van de motorrijtuigenbelasting en verhoging van de accijnzen op de benzine.

Spreeksters tweede vraag stelt zij persoonlijk, en deze betreft het echtscheidingsvraagstuk. Zij zou gaarne zien dat bij de herziening van de echtscheidingswetgeving onze fractie zich zou inzetten om de "grote leugen" definitief te beëindigen. Een echtscheiding op verzoek van partijen en conform de onderlinge overeenstemming is eerlijker, waardiger en waarachtiger en daardoor liberaler. Spreekster heeft in haar praktijk met deze zaken veel te maken, en vraagt zich op grond daarvan voorts af of het geen aanbeveling zou verdienen de scheiding van tafel en bed, die vaak voor één der partijen, speciaal de man, een moedwillige kwelling betekent, te doen expireren na 5 jaar, opdat daarop een definitieve echtscheiding kan volgen, tenzij gewichtige belangen van een der partijen ter beoordeling van de rechter zich daartegen verzetten. Is het niet mogelijk, zo vraagt zij, op korte termijn voorstellen te doen tot wijziging van de desbetreffende wetsartikelen in de door haar aangegeven zin.

De heer S.F.Rodermond, Amsterdam, doch sprekende namens zichzelf, stelt voorop dat hij nog maar kort weer lid is van de V.V.D., en dus alleen van de partij datgene weet wat de gemiddelde, enigszins geïnteresseerde, buitenstaander daarvan kan weten. Hij

gelooft dat het gezicht van de partij voornamelijk wordt bepaald door het optreden en het werk van de beide fracties. Ook gelooft hij dat de V.V.D. in staat is tot een verstandig, verantwoordelijk en in vele opzichten ook progressief management van ons nationale bedrijf. Maar evenzeer gelooft hij dat de V.V.D. zo weinig is aangeslagen bij de jongere generatie omdat dat niet voldoende is, en omdat de fractie te weinig heeft gedaan aan wat hij met aarzeling noemt buitenparlementaire activiteiten. De problematiek van de man in de straat ligt namelijk niet in de sfeer van de problemen die in het parlement worden behandeld, technische en administratieve problemen. De problemen van de burger liggen totaal ergens anders. Het zijn filosofische, esthetische en ethische problemen. Spreker verheugt zich erover dat de heer Toxopeus heeft aangekondigd dat de partij een studie zal maken van het liberale antwoord op de onvrede. Maar hij vreest dat een studie in deze zin noodzakelijkerwijze zal opleveren een programma van vage algemeenheden, en dat het verstandiger zou zijn wanneer de Kamerleden regelmatig zouden reageren op actuele gebeurtenissen die de burger interesseren. De enige die dat tot nu toe regelmatig heeft gedaan is de heer Van Riel geweest. Men kan het met de heer Van Riel eens zijn of niet, men kan kwaad op hem zijn, hij kan de mensen irriteren, hij kan de mensen ontroeren, maar in ieder geval doet hij de mensen wat, en het gevolg daarvan is, men kan daar blij mee zijn of niet, dat voor velen de V.V.D. de partij van Van Riel is. Spreker zou derhalve aan de Kamerleden willen vragen individueel aandacht te besteden aan de problemen die de burger raken, buitenparlementair actiever te zijn, en met meer positie bepalingen te komen op filosofische en vooral ethische terreinen.

De heer W. Inden, Brummen, is niet boos op de heer Van Riel, maar wil hem in zijn kwaliteit van fractie-voorzitter in de Eerste Kamer wel een vraag stellen. De heer Van Riel heeft nogal een uitgesproken betoog gehouden voor de verhoging van onze defensie-uitgaven. Een ongenueanceerd betoog heet dat tegenwoordig. Spreker zou graag van de heer Van Riel willen horen wat de aanleiding is geweest tot dit zeer uitgesproken betoog van hem in de senaat.

De Voorzitter constateert dat hiermede een einde is gekomen aan agendapunt 27. Hij draagt vervolgens de leiding van de vergadering over aan de onder-voorzitter, de heer Drs. J.A.F. Roelen, en verlaat, evenals de heer S.J. van den Bergh, de zaal.

De heer Drs. J.A.F. Roelen herinnert aan het schriftelijk door het Hoofdbestuur aan de afdelingen gedane voorstel om zowel de aftredende Penningmeester, de heer S.J. van den Bergh, als de aftredende Voorzitter, de heer Ir. K. van der Pols, conform artikel 5, lid 1, van de Statuten der partij tot ere-leden der partij te benoemen. Het Hoofdbestuur heeft op dit voorstel van de afdelingen geen commentaar vernomen, maar het acht het toch niet geheel elegant om zonder meer aan te nemen dat een ieder zich hiermee kan verenigen. Alvorens hedenmiddag de benoeming van deze ere-leden plaatsvindt, wil het Hoofdbestuur toch gaarne de volledige instemming met dit voorstel van de Algemene Vergadering vernemen.

Met applaus betuigt de Vergadering haar instemming met dit voorstel.

De heer Roelen zegt de aanwezigen dank en schorst de vergadering tot 13.50 uur.

Zaterdag 29 maart 1969, des middags om 13.50 uur heropent de voorzitter de vergadering en stelt aan de orde de agendapunten 28 t/m 31: de benoeming van een voorzitter, van een ondervoorzitter, van een penningmeester en van een secretaris.

Ter zake van punt 28, de benoeming van een voorzitter, verwijst spreker naar hetgeen bij dit punt in de beschrijvingsbrief is vermeld wegens drukke werkzaamheden in bedrijf en bedrijfsleven heeft spreker besloten zijn functie ter beschikking te stellen, aangezien hij deze niet meer op de vereiste wijze kan vervullen. Het Hoofdbestuur heeft kandidaat gesteld voor het voorzitterschap der partij Mevrouw H. van Someren-Downer te Rotterdam. De ledenvergaderingen van de afdelingen hebben geen tegenkandidaten gesteld, zodat spreker thans vaststelt dat Mevrouw van Someren bij enkele kandidaatstelling is gekozen tot voorzitter van de partij en voorzitter van het Hoofdbestuur.

Ter zake van punt 29, benoeming van een ondervoorzitter, verwijst spreker wederom naar de beschrijvingsbrief: wegens periodiek aftreden van de heer Drs. J.A.F. Roelen te Zwolle, die zich niet herkiesbaar heeft gesteld, moet in de vacature van het ondervoorzitterschap worden voorzien. Aanvankelijk had het Hoofdbestuur voor deze functie kandidaat gesteld Mevrouw van Someren, doch later is deze kandidatuur komen te vervallen, aangezien het Hoofdbestuur haar toen voor het voorzitterschap heeft gekandideerd. Het Hoofdbestuur heeft vervolgens voor het ondervoorzitterschap van de partij kandidaat gesteld zijn medelid de heer Mr. H.P. Talsma te Enschede. Tegenkandidaten zijn niet gesteld, zodat spreker kan vaststellen dat ook de heer Talsma bij enkele kandidaatstelling gekozen is tot ondervoorzitter van de partij.

Ten aanzien van punt 30 van de agenda, benoeming van een penningmeester, deelt spreker mede dat voor de vacature, ontstaan door het feit dat de heer S.J. van den Bergh te Wassenaar aan de beurt van periodieke aftreding en wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd niet herkiesbaar is, door het Hoofdbestuur is kandidaat gesteld de heer A.W.J. Caron te Wassenaar. Ook hier ontbreken tegenkandidaten, zodat ook in dit geval spreker kan vaststellen dat de heer Caron bij enkele kandidaatstelling benoemd is tot penningmeester van de partij.

Punt 31, benoeming van een secretaris: wegens periodieke aftreding van de heer Dr. A.J. Vis te Bussum, die zich herkiesbaar heeft gesteld, moet tenslotte in een vacature in het Dagelijks Bestuur worden voorzien. Voor deze vacature heeft het Hoofdbestuur wederom kandidaat gesteld de heer Vis; tegenkandidaten ontbreken, zodat ook deze benoeming overeenkomstig artikel 49 van het Huiselijk Reglement zonder stemming geschiedt.

Spreker gaat thans over tot punt 32 van de agenda: installatie van de nieuwe leden van het Dagelijks Bestuur. Hij gelooft dat hij de gevoelens van de gehele partij vertolkt wanneer hij verklaart dat de partij, het Hoofdbestuur en het Dagelijks Bestuur bijzonder gelukkig zijn met de vernieuwing die in het Dagelijks Bestuur heeft plaats gevonden. De kwaliteiten, de karaktereigenschappen en de politieke ervaring van Mevrouw van Someren maakt haar als geen ander geschikt voor de vervulling van het voorzitterschap. De heer Talsma heeft zijn sporen verdiend in het Hoofdbestuur, en wanneer ooit bij het Hoofdbestuur enige vrees zou bestaan dat het Dagelijks Bestuur teveel van zijn bevoegdheden zou usurperen, dan is deze vrees nu wel weggenomen, omdat de heer Talsma altijd de kampioen voor de bevoegdheden van het Hoofdbestuur is geweest. Spreker meent voorts dat de opvolging van de heer Van den Bergh door de heer Caron, die uit een zelfde situatie voortkomt en een even groot inzicht in financiële mogelijkheden en onmogelijkheden heeft, de allerbeste oplossing is die voor de vervulling van de vacature in het penningmeesterschap was te vinden.

De heer Vis tenslotte heeft reeds zozeer zijn sporen verdiend in het Dagelijks Bestuur in zijn kwaliteit van secretaris voor de organisatie, dat het als een groot voorrecht voor het Dagelijks Bestuur moet worden beschouwd dat hij bereid was deze functie te continueren.

De heer Van der Pols verklaart hiermee de nieuw-benoemden voor geïnstalleerd, wenst hen met hun benoeming geluk maar wenst nog meer de partij geluk met deze benoemingen. Met deze woorden geeft hij de voorzittershamer in handen van mevrouw van Someren.

De voorzitter, mevrouw H. van Someren-Downer, wil allereerst, mede namens de nieuw benoemde leden van het Dagelijks Bestuur, de heren Talsma en Caron, een woord van dank spreken tot de partij voor het vertrouwen dat deze in hen heeft willen stellen. Vervolgens richt spreker zich tot de vergadering in een toespraak, waarvan de samenvatting is gepubliceerd in het nummer van 4 april 1969 van "Vrijheid en Democratie", terwijl deze samenvatting voorts als bijlage VI bij deze notulen is gevoegd.

Nadat de voorzitter de vergadering dank heeft gezegd voor het ovationeel applaus dat op haar rede is gevolgd, richt zij zich met een afscheidswoord tot de scheidende leden van het Dagelijks Bestuur en wel in de eerste plaats tot de aftredende voorzitter, de heer Ir. K. van der Pols. Hij memoreert dat de heer Van der Pols gedurende bijna zes jaren het voorzitterschap der partij heeft uitgeoefend. Dat is geen korte tijd. Spr. kan alleen maar zeggen dat zij haar best zal doen het ook zo lang vol te houden, maar zij gelooft toch dat de partij zich op dit moment nog wel eens even goed mag realiseren wat een enorm werk door de heer Van der Pols gedurende die zes jaar voor de partij is verricht. De heer Van der Pols heeft zijn functie aanvaard niet als beroepspoliticus. Hij was wel lid van de partij maar had daarin niet een leidende functie bekleed. Spr. kan zich indenken dat de heer Van der Pols zich bij de aanvaarding van zijn functie heeft gevoeld als een bezoeker in een voliere vol bonte vogels die allemaal hun eigen liedje kwetterden, en dat hij daar wel eens vreemd tegenaan heeft gekeken. De heer Van der Pols behoeft het niet te bevestigen of te ontkennen, dat is helemaal niet nodig, maar spr. heeft zo'n idee dat hij wel eens gedacht zal hebben dat de leiding van een politieke partij toch wel heel wat anders is dan de leiding van een bedrijf. Spr. gelooft dat de partij juist daarom zo bijzonder erkentelijk moet zijn voor hetgeen de heer Van der Pols voor haar heeft willen doen. Hij heeft deze functie bepaald niet gezocht. De partij heeft een groot beroep op hem gedaan; het was bij monde van haar vorige voorzitter, de heer Oud, dat dat beroep gedaan werd en de heer Van der Pols is voor dat beroep gezwicht, omdat hij wist dat dit werk gedaan moest worden; het was echter voor hem bepaald niet een logisch onderdeel van zijn carrière die, en dat mag toch nog wel even gezegd worden, bepaald indrukwekkend is. Er wordt zo gemakkelijk gezegd dat die V.V.D. een werkgeverspartij is maar spr. gelooft dat de heer Van der Pols een werkgever is die bewijst wat men in deze maatschappij kan bereiken. In een interview heeft hij eens gezegd: "Ik ben niet met de zilveren lepel in mijn mond geboren", en dat is waar. De heer Van der Pols heeft zichzelf gemaakt, hij heeft alle rangen doorlopen, en daarom heeft spr. het altijd zo buitengewoon irritant gevonden als men om te bewijzen, dat de V.V.D. zo'n echte werkgeverspartij zou zijn, het voorzitterschap van de heer Van der Pols aanhaalde. Spr. gelooft dat de V.V.D. is de partij van de mensen die zichzelf op eigen kracht kunnen maken en dat de heer Van der Pols daar het beste bewijs van is. Spr. wil ook nog even aanstippen de bijzondere veelzijdigheid van de scheidende voorzitter. Wat haar als A-mens altijd zo heeft geïmponeerd van een echte B-man als de heer Van der Pols is b.v. zijn enorme culturele belangstelling.

Spr. zou hem willen omschrijven als een grote persoonlijkheid met een heel brede belangstelling, iemand die in onze partij niet echt op de voorgrond heeft gewerkt, maar die, in contrast met de grote politieke persoonlijkheid van de heer Oud, een bindend en kalmerend element in de partij was. U hebt, zo besluit spreekster, een offer gebracht, daar zijn wij U als V.V.D. heel dankbaar voor en het doet mij genoegen U niet alleen namens het Hoofdbestuur, maar ook namens de gehele partij te kunnen mededelen dat U vanaf heden zult zijn erelid van de V.V.D.

Deze woorden van de voorzitter worden door een langdurig applaus van de vergadering bekrachtigd. Zij richt zich vervolgens tot mevrouw van der Pols en spreekt ook tot haar woorden van erkentelijkheid. Mevrouw van der Pols heeft niet alleen altijd de partijcongressen trouw bezocht maar bovendien met blijmoedigheid die bepaald bewondering verdient verdienen dat haar echtgenoot veel zaterdagen en veel avonden aan het partijwerk heeft besteed. Zij is voor haar man en daardoor indirect ook voor de partij een grote steun geweest en het is spr. een behoefte dit hier thans heel duidelijk te stellen. Als symbool voor de erkentelijkheid van de partij reikt mevrouw van Someren een boeket bloemen aan mevrouw van der Pols over, onder applaus van de aanwezigen.

Vervolgens wil spr. een heel speciaal woord richten tot iemand die wel uit de volière afkomstig is, de heer Sidney van den Bergh. Zij acht het nauwelijks begrijpelijk dat de heer Van den Bergh straks niet meer achter de bestuurstafel zal zitten, want hij is eigenlijk een begrip voor de partij geworden. Het penningmeesterschap is bepaald niet de meest dankbare functie in een politieke partij. Hij is degene die altijd maar weer moet zien de eindjes aan elkaar te knopen. Spr. memoreert op welk een blijmoedige, maar toch vaak ook bezorgde wijze de heer Van den Bergh aan de Algemene Vergadering mededeling deed over de financiële situatie, de manier waarop hij een beroep op de leden deed om allemaal te helpen de zaak voor elkaar te krijgen en waarop hij dan weer een impopulaire maatregel als een contributieverhoging verdedigde. Spr. herhaalt dat de heer Van den Bergh wel afkomstig was uit de politieke volière en dat het voor hem eigenlijk haast vanzelfsprekend was dat hij zich wijdde aan de publieke zaak, maar hij had bepaald een veel gemakkelijker en rustiger leven kunnen hebben als hij dat niet had gedaan. Spr. belicht de vele politieke functies die de heer Van den Bergh heeft bekleed, op perfecte wijze en met zeer veel enthousiasme. Hij is een man die altijd bezig is met de toekomst en dat is eigenlijk hetgeen wat spr. in de heer Van den Bergh het meest heeft geïmponeerd. De partij verliest in hem niet alleen een bijzonder goed penningmeester maar een zeer geïnspireerd lid van het Dagelijks Bestuur. Spr. hoopt dat de heer Van den Bergh ook in de toekomst nog veel op de vergaderingen onzer partij zal komen en zijn ideeën zal spuien, want de partij zal deze ideeën ook in de toekomst nog bijzonder nodig hebben. Hoe voortreffelijk decheidende penningmeester door de heer Caron ook wordt opgevolgd, de V.V.D. zonder de heer Sidney van den Bergh, dat kan echt niet, zo besluit spr. Zij deelt vervolgens aan de heer Van den Bergh mede dat de gehele partij erop staat dat hij vanaf heden erelid van de V.V.D. zal zijn, welke mededeling door een langdurig applaus van de vergadering wordt onderstreept.

Tenslotte spreekt de voorzitter nog enkele woorden tot decheidende ondervoorzitter, de heer Roelen. Een ondervoorzitter, aldus spr., heeft eigenlijk een niet zo vanzelfsprekend omschreven taak, zeker niet indien er een zo trouw voorzitter is als de heer Van der Pols. Was de heer Van der Pols vaak afwezig geweest en had de heer Roelen vaak moeten voorzitten, dan had de partij hem misschien nog wat beter gekend, maar zoals het in de afgelopen jaren is gegaan zal het misschien niet een ieder duidelijk zijn wat de heer Roelen heeft betekend voor de V.V.D.

Toch was dat, behalve voorzitter van het bestuur van de stichting Vrijheid en Democratie nog wel wat meer. Spr. weet namens alle leden van het Hoofdbestuur het woord te voeren indien zij de heer Roelen dank zegt voor zijn buitengewoon constructieve en goede bijdragen aan het werk van het Hoofdbestuur. De enkele maal dat hij een vergadering heeft voorgezeten heeft hij dat op meer dan voortreffelijke wijze gedaan en het moet voor de heer Van der Pols een rustige gedachte zijn geweest dat hij zo'n uitstekend plaatsvervanger naast zich had. De partij heeft er begrip voor dat de gemeente Zwolle de volle aandacht van de scheidende ondervoorzitter vraagt en dat deze aan zijn burgmeestersambt prioriteit verleent. De partij betreurt dat echter wel en, zo besluit spreekster, zij is een beetje jaloeers op Zwolle.

De heer Ir.K.van der Pols valt het moeilijk een enkel woord op dit belangrijke moment tot de vergadering te zeggen, want hij is bijzonder diep ontroerd door de eer die de partij hem heeft bewezen met hem tot ere-lid te benoemen. Indien hij dat zelf zou moeten waarderen, zou hij zeggen: dit is te veel. Hij heeft slechts gedurende een aantal jaren zijn best gedaan, maar hij heeft niet de indruk daarmee reeds aanspraak te mogen maken op deze heel hoge eer. Dat de partij daartoe toch besloten heeft maakt op hem een heel diepe indruk en hij is er heel buitengewoon erkentelijk voor. Al is hij dan ook een B mens, hij is toch wel een beetje met de A gedachte besmet, hij heeft in de loop van zijn leven geleerd om reglementen en statuten na te kijken, en een van de zaken die hem naast de bijzonder grote eer hem bewezen nog extra verheugt, is dat zijn kennis van de statuten hem leert dat de hoge waardigheid van het ere-lidmaatschap hem meteen toegang verschaft tot een uitermate belangrijk college: de Partijraad. Hij geeft de vergadering de verzekering dat hij zijn best zal doen die taak op de meest juiste wijze te gaan vervullen, waarbij zijn kennis van het bedrijfsleven en aanverwante zaken hem misschien nog wel eens de gelegenheid zal geven op dat speciale terrein iets te doen voor de partij. Woorden van bijzonder hartelijke dank richt spreker vervolgens tot het Hoofdbestuur en in het bijzonder tot het Dagelijks Bestuur, waar de nauwe samenwerking nog tot nadere vriendschap heeft geleid. Daaronder verstaat hij mede de fractie-voorzitters, die hem steeds met grote welwillendheid tegemoet zijn getreden en die altijd hebben geprobeerd hem de richting te wijzen waarin hij zijn functie van partijvoorzitter zo goed mogelijk kon vervullen. Ook dankt spreker de staf van het Algemeen Secretariaat; ook zonder de ondersteuning van deze staf zou hij zijn functie niet goed hebben kunnen vervullen. Hartelijk dank, zo besluit spreker, aan U allen voor de wijze waarop U, soms iets meer, soms iets minder volgzaam, in tal van vergaderingen aan mijn leiding gevolg hebt gegeven. Het zijn zes heel mooie jaren voor mij geweest.

Ook de heer S.J.van den Bergh wil met een enkel woord zeggen hoe zeer hij de eer op prijs stelt, hem vanmiddag verleend. De Voorzitter heeft gezegd dat spreker zich achttien jaar lang met de partij financiën heeft bezig gehouden. In feite was het een veel langere periode, want spreker is ook nog een aantal jaren penningmeester geweest van de Vrijzinnig Democratische Bond, die toch één van de pilaren is waarop de V.V.D. is gevestigd. En daarnaast was voor de oorlog sprekers vader jarenlang penningmeester van de Liberale Staatspartij. Zoals de Voorzitter terecht heeft gezegd heeft sprekers belangstelling zich niet beperkt tot de financiën van de partij. Daarom is spreker zo blij met dit ere-lidmaatschap, en hij hoopt dat hem nog wat jaren gegeven zullen zijn om op andere wijze het liberale beginsel dat hem zo na aan het hart ligt, te blijven behartigen. Met de penningen was het soms erg moeilijk en de Algemene Vergadering moet spreker wel dikwijls vervelen hebben gevonden wanneer hij telkens weer om hulp moest vragen, maar dat ging nu eenmaal niet anders. Spreker heeft dat wel eens

vergeleken met de toestand zoals die voor de Eerste Wereldoorlog in Berlijn en Wenen bestond. De deskundigen zeiden dan dat de toestand in Berlijn ernstig was, maar niet hopeloos, doch in Wenen hopeloos, maar niet ernstig. Spreker heeft de financiën van de partij dikwijls vergeleken met de toestand in Wenen.

Het aantal ere-leden van de partij, zo besluit spreker, is vandaag met 200 % verhoogd. Er was er één en nu zijn er drie. Wij zullen, zo gaat spreker voort, dan ook een kleine vakvereniging moeten vormen van ere-leden van de partij, want spreker hoopt ernstig dat er in de toekomst veel liberalen zich zo verdienstelijk zullen maken voor het liberale beginsel en voor de V.V.D. dat de partij gedwongen zal zijn het aantal ere-leden nog verder uit te breiden. Spreker dankt de Voorzitter en de partij buitengewoon hartelijk voor wat vandaag voor hem werd gedaan en herhaalt dat hij hoopt nog wat te kunnen bijdragen aan de verspreiding van de hem zo dierbare liberale beginselen in ons land.

De heer D.W.Dettmeyer, 's-Gravenhage, ere-lid der partij, vraagt het woord voor de orde namens de vakvereniging van ere-leden van de V.V.D. in oprichting. Hij doet dat niet, hoewel hem dat van verschillende kanten uit de zaal is gesuggereerd, om aan te kondigen de oprichting van de "Stichting Mannen in de V.V.D.". Hij is namelijk bijzonder dankbaar en tevreden dat de partij heden een vrouw als Voorzitter heeft gekregen. De Voorzitter heeft gezegd dat men als oudere niet zo ver in het verleden mag teruggaan. Spreker moet dat toch wel even doen. Hij is zelf zo'n oudere. Hij herinnert zich de oprichtingsvergadering van de V.V.D. in 1948 in Bellevue in Amsterdam. Prof.Oud zei toen tegen hem: "Wie is toch dat aardige meisje dat op de achterste rij zit?". Spreker, toen nog erg ondernemend, is eens gaan kijken en dacht toen dat dat aardige ondernemende persoontje wellicht later nog wel eens een bestuursfunctie zou kunnen gaan vervullen. Die gedachte is vandaag uitgekomen, en spreker is daar zeer verheugd over. Namens de vereniging van ere-leden van de V.V.D., die dankzij de woorden van de heer Van den Bergh vandaag is opgericht, wil spreker de Voorzitter derhalve gelukwensen en haar een goede vaart toewensen in de toekomst. Hij biedt haar daarbij aan een boekje blauwe bloemen, de kleur van het liberalisme in de gehele wereld, en hij wil dat tevens doen omdat hij daarbij een voorrecht heeft dat hij gedurende meer dan 20 jaren niet had: een Voorzitter van de V.V.D. te kunnen omhelzen.

Minister C.H.F. Polak, vervolgens het podium betredend, deelt mede dat zijn vier collega's in het Kabinet hem hebben gevraagd om mede namens hen hier enkele woorden te spreken. In de eerste plaats enkele woorden van dank tot de driecheidende bestuursleden: de twee nieuwe ere-leden en de aftredende ondervoorzitter. Hij zal zeker tegenover hen geen gezwollen taal gebruiken, maar wil hen toch hartelijk dank zeggen. De heer Van den Bergh heeft gezegd dat de financiële toestand van de V.V.D. gelijk op de financiële toestand zoals die destijds in Wenen was. Van zijn collega Witteveen hoort spreker elke dag dat de financiële toestand in ons land gelijk is aan die in Berlijn, en dat is altijd een klank waarbij men enigszins huiverig wordt. Hoe de penningmeester zijn werk gedurende ruim 19 jaar heeft verricht, is spreker onbegrijpelijk. Ieder jaar is de V.V.D. failliet en nooit heeft spreker de heer Van den Bergh onder de lijst van faillissementen, die hij natuurlijk trouw leest, aangetroffen, noch persoonlijk, wat hem niet verbaast, noch als penningmeester van de V.V.D., wat hem wel verbaast.

Ook tot de afgetreden Voorzitter, de heer Van der Pols, spreekt Minister Polak woorden van bijzondere dank. Zijn rustige zakelijkheid, zijn nuchterheid, zijn merkwaardig gevoel voor humor, dat op de gekste momenten tevoorschijn kwam, heeft gemaakt dat hij op een heel eigen wijze, en dat moet ook wel wanneer men iemand als de heer Oud opvolgt, de partij zeer veel goed heeft gedaan. De partij is meer open geworden, is meer democratisch geworden. De ingewijden weten dat dat allemaal gebeurd is onder de

leiding en de stuwkracht van de heer Van der Pols. Dat mag hier wel eens gezegd worden; de gehele partij is hem daar dankbaar voor.

Minister Polak richt zich vervolgens tot Mevrouw Van Someren. De aanspreektitel "Mevrouw de Voorzitster" klinkt hem wat vreemd in de oren. Iedereen zegt altijd "lieve Haya", en daarom zegt ook spreker dan maar: "Lieve Haya, het verheugt ons liberale Ministers en Staatssecretarissen alle vijf ten zeerste dat je nu in deze stoel zit. Wij hebben zo juist van de heer Dettmeijer, die overigens toch aan je opvolgster in de Tweede Kamer de voorkeur is blijven geven, gehoord hoe je begonnen bent. Wij zijn allen blij en dankbaar dat je, nadat je de fractie had verlaten, nu op deze plaats zit; dat je deze wens van de partij hebt willen vervullen en dat ook je man dat goed gevonden heeft. Daarvoor mogen wij jullie beiden heel dankbaar zijn. Wij weten dat je hier hoort, niet in de eerste plaats door je charme, maar door je voortvarendheid, je energie, je moed, je begrip voor de politiek, je grote mensenkennis en vooral je echt liberale inslag, je hele benadering van mens en maatschappij. Gisteravond heeft onze fractie-voorzitter van de Tweede Kamer op magistrale wijze uitdrukking gegeven aan ons aller overtuiging dat het liberalisme de toekomst heeft; na jouw even magistrale, inaugurele rede weten wij allen die hier aanwezig zijn dat de toekomst in Nederland is aan de V.V.D."

De heer Mr. F. Korthals Altes leest vervolgens enkele zo juist binnengekomen telegrammen met gelukwensen voor, en wel van de afdeling Leusden, de afdeling Middelburg en de Liberale Studenten Vereniging Amsterdam.

Hierna stelt de Voorzitter, Mevrouw H. van Someren-Downer, aan de orde het op één na laatste punt van de agenda:

34. Antwoord van de Kamerfracties op de vragen over hun beleid gesteld.

Eerst zal de Tweede Kamerfractie spreken, en daarna de Eerste Kamerfractie.

De heer Mr. J. F. G. Schlingemann vraagt wel voor een zeer grote anti-climax te gaan zorgen: hij moet het namelijk hebben over slachthuizen en over de vleeskeuringsdienst. Men zal, aldus spreker, te dien aanzien in Nederland moeten komen tot een volslagen reorganisatie. Er zijn te veel slachthuizen in Nederland, de kosten zijn te hoog en de concurrentie-positie van onze export wordt daardoor bemoeilijkt. Het aantal slachthuizen zal aanzienlijk moeten worden verminderd en de tarieven zullen moeten worden gewijzigd. Daarbij doet zich de grote moeilijkheid voor dat deze zaak onder twee departementen valt, namelijk onder Landbouw en Volksgezondheid. Een interdepartementale commissie houdt zich met dit vraagstuk bezig. Een tweede moeilijkheid is dat de meeste slachthuizen vallen onder de autonomie van de gemeenten en die is niet eenvoudig te doorbreken. Spreker kan echter de verzekering geven dat door hem en door zijn collega Ir. D. S. Tuijnman bij de verschillende begrotingsbehandelingen herhaaldelijk is aangedrongen op een spoedige herziening van de vleeskeuringswet.

Het tweede onderwerp waarover spreker iets wil zeggen is het plan Mansholt. Ter tafel ligt een discussie-nota van de betreffende Europese commissie over de herstructurering van de Europese landbouw. In deze nota wordt een juiste analyse gegeven van de situatie in de Europese landbouw. De geneesmiddelen die in deze nota worden aangegeven om verbetering in die situatie te brengen hebben nogal wat kritische opmerkingen ontlokt, ook aan onze fractie, maar dat wil niet zeggen dat onze fractie het plan Mansholt afwijst. Er zijn drie belangrijke punten van kritiek. In de eerste plaats is de grote vraag of in Europa voldoende werkgelegenheid gecreëerd kan worden voor 2½ miljoen jonge mensen die zich uit de landbouw zullen moeten terugtrekken. Het tweede grote vraagstuk is of het zal gelukken in tien jaar tijd de produktie van de Europese landbouw aan te passen aan de

vraag, waardoor de hoge kosten van het prijs- en marktbeleid kunnen verminderen en misschien wel geheel zullen kunnen wegvallen. Dit laatste punt wordt door velen sterk betwijfeld en dus ook bestreden.

Het derde belangrijke punt is dat de aan deze voorstellen verbonden kosten waarschijnlijk te hoog komen te liggen. Men kan daar tegenover de vraag stellen wat er moet gebeuren als dit plan Mansholt niet zou worden uitgevoerd. Er is nog tijd genoeg, ook voor het bedrijfsleven en voor de politieke partijen, om zich daarop te bezinnen. Dat gebeurt dan ook momenteel. Tal van onderdelen van het plan zullen waarschijnlijk veel beter door de nationale regering uitgevoerd kunnen worden en dus ook bekostigd, met wellicht hoogstens een min of meer gemeenschappelijke financiering. Naar sprekers mening zal het zaak zijn zo enigszins mogelijk de goede kanten van het plan Mansholt in de komende jaren te gaan uitvoeren, waarbij dan de kosten in ieder geval gedrukt moeten worden.

De heer Mr. J.G. Rietkerk wil in de eerste plaats ingaan op hetgeen door de heer Verwey is gezegd over het misbruik maken van de sociale verzekeringen. Het gaat hier om astronomische bedragen. Op het ogenblik is hiermede de helft van het totale overheidsbudget gemoeid. Dat geeft in toenemende mate, ook door de automatische stijging, steeds grotere problemen, problemen die niet alleen maar met misbruik bestrijding worden opgelost. Bovendien zijn er op het terrein der sociale verzekeringen ook nog witte plekken; spreker noemt slechts de ziektekostenverzekering voor de bejaarden. Ook die witte plekken vragen om een oplossing. De V.V.D.-fractie stelt zich ten opzichte van al deze problemen nu zo op, dat zij ernaar streeft het totale pakket verzekeringen terug te brengen tot wat vandaag de dag dringend nodig is. Zij zou uit dat pakket derhalve willen nemen die voorzieningen, die op het ogenblik niet meer dringend nodig zijn. Gedacht wordt daarbij aan de invoering van een vorm van eigen risico en aan een vermindering van de kinderbijslagen. Binnenkort zal hierover een rapport van de S.E.R. verschijnen. Dit vooropstellend, gaat spreker nog even nader in op de kwestie van de misbruik bestrijding. Door onze fractie is er reeds bij herhaling op gewezen dat daar scherp op moet worden gelet en zij heeft goede hoop dat deze regering daar bepaald wel ernst mee maakt. Met name voor wat de bijstandswet betreft wil spreker daar echter aan toevoegen dat hier ook een taak ligt voor onze vertegenwoordigers in de gemeentebesturen. De bijstandsuitgaven zijn immers primair gemeentelijke uitgaven. Wat de gedachte van D '66 betreft over instelling van een sociale recherche, spreker is daar bepaald niet voor. Er is in Nederland geen behoefte aan vliegende brigades met zwarte jassen die allereerste gaan controleren. De bestaande organisaties hebben voldoende mogelijkheden om de zaak in de hand te houden.

Vervolgens komt spreker op de vraag over het bevorderen van de medezeggenschap voor ongeorganiseerden. Persoonlijk gelooft spreker dat die medezeggenschap moet worden verkregen via herstructurering van de ondernemingen, en niet via een wettelijke regeling. Wel kan de wetgever de helpende hand bieden. Er komt een nieuwe wet op de ondernemingsraden en de fractie zal er op aandringen dat daarin, zoals thans het plan is, zal worden opgenomen dat bij de verkiezing voor de ondernemingsraad de ongeorganiseerden in een volkomen gelijkwaardige positie worden gebracht als de georganiseerden.

Tenslotte gaat spreker nog met een enkel woord in op wat gezegd is door de afgevaardigde van de afdeling Warnsveld over de problematiek van oost-Gelderland. Spreker zal zich op korte termijn met een aantal leden van de fractie persoonlijk in Zutphen van de ernst van deze problemen op de hoogte gaan stellen. In elk geval kan spreker thans reeds zeggen dat de fractie geheel onderschrijft dat de E 15 prioriteit behoort te hebben.

De heer H.J.L.Vonhoff wil antwoord geven op een schriftelijk door de afdeling Beverwijk ingediende vraag, namelijk waarom de V.V.D.-fractie heeft gestemd voor de Omroepwet, terwijl spreker in een eerder stadium van zijn carrière daar altijd zo fel tegen is geweest. Dit is, aldus de heer Vonhoff, een afschuwelijk misverstand. Er is geen sprake van dat ook maar één lid van de V.V.D.-fractie een goed woord over zou hebben voor de zeer slechte Omroepwet, die thans op het punt staat ingevoerd te worden. Het probleem lag echter anders, en daar is de verwarring over ontstaan. In de Kamer werd ingediend een motie van D '66, waarin om uitstel van de invoering van de Omroepwet werd gevraagd. Nu geldt op het ogenblik een bijzonder slecht werkend overgangsbetal. De fractie had dan ook de keuze tussen hetzij continuering van dat zeer slechte overgangsbetal, hetzij invoering van een zeer slechte Omroepwet. Bepalend was toen welke situatie de beste mogelijkheid zou geven om te komen tot het door onze fractie en door onze partij gewenste omroepbetal. De vooruitzichten waren in beide gevallen zeer slecht, maar de fractie vond het zo verkeerd om de suggestie te wekken dat continuering van het overgangsbetal tot verbetering zou kunnen leiden, dat zij de motie van D '66 heeft afgewezen. Dat betekende echter allerm minst dat zij ook maar enige waardering voor de Omroepwet zou hebben.

Mevrouw Mr.M.N.W.Dettmeijer-Labberton geeft allereerst nog enige nadere toelichting over hetgeen zij bij de begroting van onderwijs over de verlaging van de leerlingenschaal heeft gezegd. Waar het bij dit probleem om ging, waren de beschikbare financiën. Als men het streven van de regering, naar de mening van de V.V.D.-fractie een goed streven, om de overheidsuitgaven niet sterker te laten stijgen dan het nationale inkomen wil steunen, moet men natuurlijk niet om extra gelden buiten de begroting om gaan vragen. Spreker heeft dan ook volstaan met namens de fractie de verwachting uit te spreken dat wanneer de financiën dat toelaten, de regering het volgend jaar zal komen met een voorstel tot verdergaande verlaging van de leerlingenschaal, en zij heeft bewust niet de motie van de heer Den Uyl gesteund die thans, binnen deze begroting, om extra gelden vroeg. Er is gevraagd wat nu precies het motief van de fractie was voor de noodzaak van verlaging van de leerlingenschaal. Er was ongerustheid dat dat motief alleen van materiële aard zou zijn, dat de fractie die verlaging alleen zou zien als een mogelijkheid tot vergroting van de welvaart. Spreker kan hierop antwoorden dat dit inderdaad een van de motieven is, maar niet het enige. De hoofdargumentering is dat onze fractie dit een zeer belangrijke zaak acht in het gehele proces van democratisering van het onderwijs, iets waarvoor zij altijd zeer sterk heeft gepleit. Het bevorderen van de gemeenschapszin, het bevorderen van een gezonde samenleving en het bevorderen van de tot stand koming van een maatschappij, waarin alle kinderen de kansen krijgen voor een maximale ontplooiing: dat is de hoofdmotivering voor de verlaging van de leerlingenschaal.

De heer Dr.K.van Dijk gaat met een enkel woord in op de kwestie van de achtste medische faculteit. De V.V.D.-fractie vindt dat een zaak van het grootste belang voor heel Nederland. Niet zo zeer voor een bepaalde regio van Nederland, maar vooral voor de studie-vrijheid. Aan mevrouw Veder en spreker heeft de fractie de opdracht gegeven een uitvoerige nota op te stellen over het gehele vraagstuk van deze achtste faculteit. De vergadering kan er zich van verzekerd houden dat in deze nota de belangen zowel van het zuiden als van het oosten des lands zorgvuldig zullen worden afgewogen.

De heer Mr.A.Geurtsen wil de vragen beantwoorden die werden gesteld door mevrouw Bakker uit Amstelveen. In de eerste plaats haar vraag over hogere strafmaxima bij verkeersovertredingen. Spreker meent dat vergroting van de vervolgingsmogelijkheden in feite nog belangrijker is dan verhoging van de strafmaxima, waarbij men immers altijd moet afwachten in hoeverre daar in de praktijk door de onafhankelijke rechter gebruik van wordt gemaakt.

Ook acht spreker het belangrijker aandacht te besteden aan de strafsoort, dan aan de strafmaxima. Met name denkt spreker daarbij aan de maatregel van ontzegging van de rijbevoegdheid. Het algemeen belang is naar zijn oordeel meer gebaat door beveiliging van de weg tegen verkeerspiraten, dan door een langdurige opsluiting van of hoge boetes voor deze piraten. Duurzame beveiliging van de weg dient voorop te staan. Dan is gevraagd de opbrengst van de verhoogde boetes ten goede te laten komen aan de verkeersvoorzieningen. Spreker wijst erop dat een onderdeel van die verkeersvoorzieningen ook is de controle op de wegen en de berechting van de verkeersovertreders. Hij acht het dan ook volkomen juist dat de opbrengst van de boetes terecht komt bij het departement van Justitie en daardoor een bijdrage levert in de kosten die voor dit onderdeel van de verkeersvoorziening gemaakt moeten worden.

De laatste vraag van mevrouw Bakker betrof de echtscheidingswetgeving. Spreker wijst erop dat binnenkort een ontwerp van wet voor een nieuw echtscheidingsrecht zal worden ingediend. Het zou spreker, indien hij dat ontwerp al zou kennen, niet passen daar hier reeds iets over te zeggen. Wel lijkt het hem redelijk te mogen verwachten dat zowel ten aanzien van de grote leugen, als ten aanzien van de scheiding van tafel en bed meer bevredigende regelingen tot stand zullen komen.

Tenslotte wijst spreker erop dat het bij een liberalisering van de echtscheidingswetgeving onvermijdelijk zal zijn dat ook aan een rechtvaardige alimentatieregeling de nodige aandacht wordt besteed.

De heer H. Wiegel wil in antwoord op de vraag van de heer Maaten te Amstelveen uiteen zetten waarom de Tweede Kamerfractie heeft gestemd voor het inmiddels door de Eerste Kamer verworpen wetsontwerp huurbelasting. In de eerste plaats heeft de fractie getracht dat nare wetsontwerp nog wat op te sieren door via een amendement alle bejaarden van de huurbelasting uit te sluiten; in de tweede plaats is zij er in geslaagd om ook een deel van de premie-bouw, vergelijkbaar met woningwoningen, binnen de heffing te brengen. In de derde plaats is het de fractie gelukt via amendering om alle woningen, gebouwd op basis van de regeling geldend na 1 januari 1968, buiten het wetsontwerp te brengen. Ondanks al die verbeteringen is het wetsontwerp door de Eerste Kamer afgewezen. Spreker betreurt dat, met name omdat hij uit de debatten in de Eerste Kamer geen alternatief heeft kunnen afleiden. Toch is dat alternatief noodzakelijk, want er is een ongelooflijk onrechtvaardige verdeling van de woningen in ons land. Die onrechtvaardigheid is door de bouw- en huurpolitiek van de laatste 20 jaren ontstaan en door Minister Schut is de liberalisatie in gang gezet. Het is sprekers vaste overtuiging dat er geen andere mogelijkheid was om de eerstkomende tijd de woningvoorraad in Nederland billijker te verdelen dan door de invoering van de huurbelasting. Nu de Eerste Kamer dit wetsontwerp heeft verworpen, blijven de mensen met te hoge inkomens in de woningwetwoningen wonen. De wetgever heeft dat niet in de hand. De gemeenten eventueel wel; die kunnen de huur opzeggen aan mensen met relatief hoge inkomens die in gemeentewoningen, woningen van woningbouwcoöperaties etc. wonen, als er betere woningen aanwezig zijn, maar dat gebeurt eenvoudig niet. En tenslotte is op dit ogenblik al duidelijk op de bouwmarkt te merken dat verwerping van de huurbelastingwet ertoe heeft geleid dat de particuliere bouw in dit jaar en in de volgende jaren belangrijk zal ineens zakken. Daarom heeft de Tweede Kamerfractie voor dit wetsontwerp gestemd, een naar wetsontwerp met heel onbillijke kanten dat echter toch beoogde aan een zeer onrechtvaardige situatie iets te doen. Dit pleidooi achteraf zal de vergadering duidelijk maken dat spreker nog steeds van harte achter dit wetsontwerp staat.

De heer Mr. Dr. C. Berkhouwer meent dat in Europa en in de wereld er grote mogelijkheden zijn voor ons modern liberalisme. Wij zien, aldus spreker, dat de crisis in het socialisme en bij de christen democraten niet beperkt is tot onze landsgrenzen. Wij zien die crisis overal ter wereld. Spreker meent dat, gezien deze situatie, voor de liberaal van morgen een grote toekomst is weggelegd.

Gevraagd is naar ons uitgangspunt bij de benadering van de buitenlandse politiek. Als men spreekt over de buitenlandse politiek dan moet men dat doen met de globe voor ogen. Maar terwijl wij een waarachtige wereldpolitiek zouden moeten kunnen voeren staan wij in cosmopolitiek opzicht nog ver achter bij de technologische ontwikkeling. Wij zien op tal van plaatsen een herlevend nationalisme, en dat is niet beperkt tot de grote landen, wij beleven het zelfs in de Benelux. Als voorbeelden noemt spreker de douane-controle op één of twee pakjes sigaretten, en het verschil in prijs tussen sigaretten die men in Antwerpen of in Roosendaal koopt. In Antwerpen betaalt men f 1,20 voor een pakje, in Roosendaal f 2,40. Dat is de trieste realiteit van de Benelux. Het moet zo worden dat ook de man in the street de integratie in het kader van de Benelux en van Europa als realiteit ervaart.

Dan is gevraagd of wij als klein land vermaningen moeten richten tot andere landen. Spreker meent van niet. Wel moeten wij natuurlijk onze afkeuring uitspreken over regimes die ons niet welgevallig zijn. Opvallend is het dan echter dat die onwelgevalligheid bijna altijd zijn ontlading krijgt tegenover bepaalde landen gelogen aan de Middellandse Zee. En nu is het zo merkwaardig dat dezelfde mensen die hierop aandringen tegelijkertijd voorstander zijn van erkenning van het land van Ulbricht. Men vindt deze mensen ook in D '66 en in de P.v.d.A. Moeten wij dan onze ogen gesloten houden voor de onmenselijke situatie die zich ontwikkelt in Polen en nog verder oostwaarts? Wie denkt er nog wel eens aan de onder de voet gelopen landen als Estland, Letland en Lithauen? Die behoren toch ook tot Europa? Daarom is spreker bijzonder verheugd over de motie van de afdeling Amsterdam, die door de heer Fredrikze ter kennis van de vergadering werd gebracht.

Dan is gevraagd of de V.V.D. niet moet trachten een realistische politiek te voeren. Natuurlijk moet zij dat doen, maar dan wel aan de hand van ons beginsel en ons ideaal en indachtig aan het feit dat onze macht beperkt is.

Dan het anti-Gaullisme en de vraag of Englands toetreding tot de E.E.G. economisch gewenst is. Sprekers antwoord daarop is dat voor hem het veel belangrijker is om pro-Europa te zijn dan anti De Gaulle; en voorts dat het niet alleen een economisch verlangen en een economische noodzakelijkheid is maar bovenal een politieke eis die wij als liberalen stellen, dat Engeland bij Europa behoort. En dan kan spreker ten gunste van onze liberale geestverwanten in Engeland zeggen dat door alle verdeeldheid tussen Labour en de Conservatieven heen de Engelse liberalen altijd degenen waren die van het begin af aan het pleit hebben gevoerd voor Englands toetreding tot de E.E.G.

Vervolgens de trieste zaak van Biafra. Wij zijn allen met het lot van de bewoners van Biafra begaan, en het is heel triest dat de verdeeldheid tussen Engeland en Frankrijk bijkans vormen aanneemt als in de tijd van rond 1890. Wij zien die verdeeldheid zichzelf ontladen terzake van Biafra dat enerzijds steun krijgt van de regering Wilson in Lagos, en dat anderzijds steun krijgt van het Gaullistische regime. Natuurlijk moeten wij alles doen om menselijke hulp te bieden aan Biafra, maar dat is eigenlijk niet meer dan cureren aan de symptomen. Het kwaad zelf dat wij hier zien gebeuren is in feite een flagrante schending van het Genocide Verdrag van 1948/49. Het wordt nu toch wel langzamerhand duidelijk dat hier een volk bezig is slachtoffer te worden van een systematisch gevoerde volkerenoorlog. Daar dient een einde aan te komen.

Tenslotte is gevraagd of de Nederlandse diplomatie zich niet moet inspannen opdat een vredesmacht wordt gezonden langs de grenzen van Israël. Daarbij rijst onmiddellijk de vraag welke die grenzen zijn, want daar gaat het eigenlijk om. Met de laatste vredesmacht is het niet zo goed gegaan; die werd naar huis gestuurd op het moment dat hij in feite nodig was. Men moet hier min of meer voorzichtig mee zijn. Er speelt zich in het Midden Oosten een drama af. Wij spreken over de bemiddeling van de Grote Vier, maar er zijn geen Grote Vier, er zijn maar twee Groten en daarvan is Engeland de cliënt van Amerika, terwijl wij helaas moeten zien dat het Gaullistische regime in deze zaak collaboreert met de Russen. Spreker herhaalt dat er maar twee giganten zijn en van hen hangt het af. Vanuit de bescheiden plaats die wij hier innemen, kunnen wij maar twee dingen eisen en die zijn dat het voortbestaan van Israël wordt veilig gesteld en dat Israël veilige grenzen krijgt. Daar zullen wij dan ook aan vast moeten houden, want daar gaat het eigenlijk om: dat de resolutie van de Veiligheidsraad van 22 november 1967, die op zichzelf goed was, ook wordt uitgevoerd.

De heer Mr. H. E. Koning wil allereerst antwoord geven op een door de woordvoerder van de afdeling Breda schriftelijk ingediende vraag, namelijk waarom de Tweede Kamerfractie van de V.V.D. bij de behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken niet is meegegaan met de gedachte dat ook bij het centraal ambtenarenoverleg een zetel ter beschikking wordt gesteld aan een vertegenwoordiger van de pensioenbonden. Nu moet de kwestie van de inspraak van de pensioenbonden over pensioenaangelegenheden naar de mening van spreker in twee punten worden onderscheiden. Enerzijds is er het meepraten in de kwestie van het georganiseerd overleg over het totale vraagstuk van de arbeidsvoorwaarden. Daar wordt gesproken over de verdeling van de ruimte, de hoogte van de salarissen, en de hoogte van salarissen is van directe betekenis voor de hoogte van de pensioenen. Maar voor degenen die daar als vertegenwoordigers van de ambtenaren zitten, speelt ook een ander punt mee, namelijk de secundaire arbeidsvoorwaarden zoals daar zijn arbeidstijd verkorting, werkvoorwaarden enz. De positie van die secundaire arbeidsvoorwaarden beïnvloedt nu in zijn totaliteit de ruimte. Nu is het naar sprekers mening niet juist om juist in dat overleg ten aanzien van een deel probleem betrokkenen volwaardig te laten meepraten. Wij moeten bovendien niet vergeten dat de vertegenwoordigers van het georganiseerd overleg tot nu toe ook de gepensioneerden behoorlijk van dienst zijn geweest. Spreker wijst met genoegen op datgene wat onze huidige fractievoorzitter, toen nog Minister van Binnenlandse Zaken, heeft bereikt ten aanzien van het welvaartsvast pensioen. Dat is voor de gepensioneerden van dit ogenblik van groot voordeel. En daarom denkt spreker dat wat dit betreft hieraan ook niet zo'n behoefte bestaat. Wel bestaat er een behoefte aan inspraak bij de wijze waarop het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds uitvoering geeft aan de pensioenwetgeving. Wat dit betreft is er in het georganiseerd overleg duidelijk een plaats voor een vertegenwoordiger van de pensioenbonden, die daar nuttig werk zou kunnen verrichten. Als men ziet hoe gedurende de laatste jaren bij de overgang op de nieuwe pensioenwet het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, door welke oorzaken dan ook, onder meer de automatisering, het er zo nu en dan bij heeft laten zitten, en als men denkt aan de vele brieven met klachten die de fractie heeft gekregen, dan moet men wel vast stellen dat juist hier de punten liggen waar de bonden van gepensioneerden behoorlijk inspraak dienen te krijgen.

Dan is vervolgens vandaag hier aangesneden de kwestie van de motorrijtuigenbelasting. Die moeten wij plaatsen in het gehele kader van ons Nederlands belastingstelsel, en dat kader moeten wij wederom plaatsen in ons hele sociale maatschappelijk stelsel. En dan zijn wij als V.V.D.-ers voor een verschuiving van de directe naar de indirecte belastingen. Wij zijn voorstanders van die inflatie-correctie. Maar die inflatie-correctie speelt ook mee

bij de motorrijtuigenbelasting, en nu leeft juist die motorrijtuigenbelasting zeer sterk emotioneel ook in onze V.V.D.-kring. De fractie is zich dat zeer wel bewust. Naast die inflatiecorrectie zit in de motorrijtuigenbelasting ook een element van draagkracht. Daarbij doet zich dan tegelijkertijd het grote probleem voor van het openbaar personenvervoer en van het beroeps goederenvervoer. Van het beroeps goederenvervoer kan men, gezien de concurrentiepositie, niet verwachten dat dit meer betaalt dan haar evenredig deel aan de kosten van de weg, kosten die door haar zelf worden veroorzaakt. Wat het openbaar personenvervoer betreft heeft de fractie zich op het standpunt gesteld dat dit zou dienen te worden vrij gesteld van motorrijtuigenbelasting. Maar de motorrijtuigenbelasting voor het privé vervoer moet men naar sprekers mening zien als een algemene heffing en niet als een bestemmings heffing. Er is vaak op gewezen dat men de tabaksaccijns toch ook niet ten goede kan laten komen alleen aan de kankerbestrijding, dat de alcohol accijns niet uitsluitend kan worden bestemd voor drankbestrijding of voor het bouwen van nieuwe café's. Zo zal men ook de motorrijtuigenbelasting moeten zien; men moet die plaatsen in het totale kader van ons gehele belastingstelsel. Met de afweging van al deze belangen houdt de fractie zich voortdurend bezig.

De heer Mr. F. Portheine zal thans een groot aantal vragen op fiscaal-economisch gebied beantwoorden. Hij doet dit in een zeer uitvoerig betoog, waarbij hij vooropstelt dat er in deze vergadering veel is gesproken over het regeringsbeleid, maar dat hier in feite aan de orde is het beleid van de Kamerfractie, de Kamerfractie die globaal het regeringsbeleid op dit terrein wel steunt, maar uiteraard daar toch een aantal nuanceringen bij aanbrengt. Deze nuanceringen wil hij aan de vergadering duidelijk maken.

In de eerste plaats wil spreker dan iets zeggen over de positie van de noordelijke provincies met betrekking tot de industrialisatie. Hij wil nog even onderstrepen wat de fractie bij de behandeling van de nota regionale industrialisatie reeds heeft gezegd, namelijk dat de fractie aan die industrialisatie ook hier de allergrootste aandacht besteedt, en dat zij de faciliteiten, die daarvoor nodig zijn, ook gegeven wil zien. In dit verband is gesproken over de positie van Groningen speciaal inzake het aardgas. Spreker wil voorop stellen dat het hier niet gaat om een zaak die volkomen zwart-wit ligt, en dat het niet zo is dat bij wijze van spreken de Staatsmijnen alle voordelen van het aardgas trekken, en de noordelijke provincies helemaal geen enkel voordeel daarvan hebben. Wat de positie van de Staatsmijnen betreft moet men zeer uitdrukkelijk rekening houden met de situatie die daar ontstond doordat men een distributienet moest opheffen. Dat distributienet werd ook opgeheven ten aanzien van de Hoogovens, en die kregen daarvoor 180 miljoen gulden vergoeding, terwijl de Staatsmijnen ook in dit verband geen subjectieve steun kregen en bovendien de nodige investeringen moesten verrichten op het terrein van de exploitatie waarmede zij nu bezig zijn. Bovendien hadden zij een 2½ maal groter distributienet. Al deze zaken dient men bij het bezien van dit vraagstuk in de weegschaal te leggen. Daar tegenover moet men stellen dat bij de bepaling van de prijs van het aardgas deze voor de noordelijke provincies 5 % lager werd vastgesteld dan elders. Daarnaast is er dan nog het goedkope aardgas voor de industrie, de zogenaamde aardgaspot, waarvan een zeer groot bedrag in Groningen terecht is gekomen. Dat sterkt spreker in de vaststelling dat er toch bepaald wel rekening is gehouden met de positie van de vondsten in het noorden. Helemaal bevredigend mag het misschien wel niet zijn, maar er mag niet gezegd worden dat met de positie van Groningen in het geheel geen rekening werd gehouden.

Dan komt spreker nu tot de eigenlijke opmerkingen over het financieel-economisch beleid. Om te beginnen wil hij nog eens onderstrepen wat de heer Toxopeus gisterenavond over het ontstaan van het onbehagen over de huidige situatie heeft gezegd. Daarbij

was de B.T.W. een heel belangrijke factor. Toch was die B.T.W. onontkoombaar, en het verheugt spreker dat op die B.T.W. zelve dan ook geen kritiek is geleverd. En wat de prijzen betreft moet men wel bedenken dat de B.T.W. daar niet alleen schuldig aan is. Daar spelen zeker ook mede de gevolgen van de naar ons oordeel te hoge loonsverhogingen die in december 1968 zijn begonnen en waarvoor een zware verantwoordelijkheid op de rug van werknemers en werkgevers ligt. Er kwamen verhogingen van sociale premies bij, er kwamen ook per 1 januari 1969 verhogingen van de prijzen van overheids diensten. Bij het prijzendeбат in februari j.l. heeft de V.V.D.-fractie gesteld dat juist ook de prijzen van overheids diensten bijzonder kritisch moesten worden bekeken. Men heeft nu gezegd dat de fractie dat nog wat feller had moeten doen. Spreker licht met enkele voorbeelden toe dat naar zijn mening de fractie toch wel degelijk bijzonder kritisch ten aanzien van dit prijzen-beleid was opgesteld. Een maatregel die ook nog al wat onbehagen heeft veroorzaakt, was het brengen van een aantal inkomens-categorieën onder de loonbelasting. Wat zeer bepaald gefaald heeft op dit gebied is de voorlichting over deze operatie. Men kreeg de indruk dat hier sprake was van een belastingverhoging en dat was in het geheel niet het geval. Wel was er natuurlijk een zeker renteverlies. Juist op dat punt is de fractie nu bijzonder actief geweest en onder meer hebben de heren Koning, Joekes en spreker met betrekking hiertoe vragen gesteld aan de Staatssecretaris. Daar is op geantwoord dat het technisch allemaal heel moeilijk was, maar tevens is uit dat antwoord gebleken dat voor individuele gevallen hier zeer bepaald wel mogelijkheden zijn. Spreker zou aan een ieder die hierin geïnteresseerd is willen vragen om via de belastinginspectie van deze mogelijkheden ook gebruik te maken.

Te midden van deze onlust gevoelens was het logisch dat ook gevraagd werd wat er nu terecht zal komen van de operatie ter neutralisering van de progressie: de belastingverlaging per 1 januari 1970. Er is onbehagen ontstaan door de geruchten dat deze belastingverlaging zou worden uitgesteld. Spreker kan met nadruk verklaren dat van dat uitstel geen sprake is en dat de fractie er ook zeer bepaald op staat dat deze belastingverlaging doorgang zal vinden. De heer Toxopeus heeft daar heel duidelijk op gewezen en spreker is verheugd dat de afdelingen Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage deze wens nog eens hebben willen onderstrepen. Spreker beschouwt de door deze afdelingen ingediende motie als een belangrijke steun voor het streven van de fractie en van het Kabinet.

Deze belasting-operatie is onder meer mogelijk door het uitgavenbeleid dat door het Kabinet De Jong wordt gevoerd. In een van de laatste regeringsnota's is heel duidelijk gesteld dat de overheidsuitgaven eenmaal vastgestelde normen niet mogen overschrijden, en binnen bepaalde grenzen dienen te blijven. Daarnaast is grote efficiency bij de uitvoering van de overheids taken noodzakelijk. De fractie heeft zulks herhaaldelijk bepleit en zij is ervan overtuigd dat de regering ook op dit punt een actief beleid voert. Anderzijds is in deze vergadering gisterenavond met applaus onderstreept de noodzaak om de defensie-uitgaven met f 225 miljoen te verhogen. Dit houdt echter in dat er offers gebracht zullen moeten worden, onder meer door verhoging van een aantal indirecte belastingen.

Tot slot wil spreker nog een enkel woord zeggen over de belastingheffing ten aanzien van de werkende gehuwde vrouw. De fractie heeft gepleit voor een gedegen studie met betrekking tot het eventueel gescheiden belasten van man en vrouw, en daarnaast heeft zij gepleit voor verbetering van de bedragen binnen de huidige regeling. Door de regering zijn terzake toezeggingen gedaan. Spreker heeft goede hoop dat de politieke stellingname van het Kabinet ook op dit punt tot positieve uitwerkingen van onze gedachte zal kunnen leiden.

Resumerend zou spreker willen zeggen dat het financieel-economisch Kabinetsbeleid in het algemeen onze instemming heeft, al zullen wij kritisch blijven toezien dat met name op het gebied van de overheidsuitgaven een liberaal beleid wordt gevolgd ten bate van ons volk.

De heer Mr. E. H. Toxopeus wil allereerst namens de gehele Tweede Kamerfractie dank brengen aan de afgetreden Voorzitter, Penningmeester en Ondervoorzitter, en de nieuwe Voorzitter, Ondervoorzitter en Penningmeester hartelijk geluk wensen.

Vervolgens wil spreker op enkele der gestelde vragen nog even ingaan. De heer Rodermond uit Amsterdam heeft gesproken over buitenparlementaire activiteiten, en hij heeft de fractie het verwijt gemaakt dat deze te weinig reageert op wat de burgers raakt. Spreker wil de heer Rodermond erop wijzen dat in de grote Nederlandse dagbladen regelmatig bijdragen verschijnen van leden van onze Tweede Kamerfractie over allerlei onderwerpen die de burgers interesseren. Het verwijt van de heer Rodermond acht de heer Toxopeus dan ook niet gegrond. Dan heeft de heer Rodermond gezegd te vrezen dat de door spreker bepleite toekomststudie slechts vage algemeenheden zal opleveren. Zo heeft spreker het uitdrukkelijk niet bedoeld, en hij gelooft ook niet dat het zo is opgevat door de heer Van der Pols, of door mevrouw Van Someren. Integendeel, spreker voelt zich gesterkt door het feit dat zowel de afgetreden als de zo juist nieuw opgetreden partij-Voorzitter zijn gedachte hebben willen onderstrepen. Het zal een heel moeilijke studie zijn, maar de bedoeling ervan is dat de resultaten van deze studie ook aan de heer Rodermond zullen laten zien op welke wijze de liberalen voor de wat verder afgelegene toekomst hun beleid voor onze Nederlandse samenleving zouden willen verwezenlijken.

Dan is er gesproken over de volksstemming op West-Irian. Met name de heer Delvaux heeft gememorcerd dat op de vragen, die spreker bij de laatste begrotingsbehandeling van Buitenlandse Zaken hierover aan de Minister heeft gericht, een niet geheel bevredigend antwoord is gekomen. Spreker zou er dit van willen zeggen: de V.V.D.-fractie heeft gestemd tegen de motie, die als dreigement wilde aanvoeren onthouding van ontwikkelingshulp aan Indonesië. Naar de mening der fractie is het principieel onjuist de ontwikkelingshulp te gaan gebruiken als een politieke hefboom. Dat zou een soort chantage zijn. Wel is de fractie van mening dat, indien de zaken niet bevredigend verlopen, er door Nederland een debat in de Verenigde Naties zou moeten worden gevraagd. Spreker heeft overigens enkele dagen geleden uit goede bron vernomen dat de kiesmannen inderdaad door de bevolking zullen worden aangewezen en dat de buitenlandse pers toegang zal hebben. Hij heeft de wens, dat de Nederlandse regering contact zou opnemen met de Indonesische regering om juist over deze punten opheldering te verkrijgen, gesteund en door de heer Luns is deze wens ingewilligd.

Dit waren de punten waar spreker nog even op in wilde gaan. Hij wil besluiten met zijn voldoening uit te spreken dat de bespreking van het beleid der Kamerfracties, vergeleken met de vorige Jaarvergadering in Maastricht, aanzienlijk levendiger was. Er zijn vandaag bepaald concrete vragen op politiek terrein gesteld. Geheel tevreden is spreker als fractie-voorzitter nog niet. Hij zou er de voorkeur aan geven wanneer een volgend maal vragen en antwoorden direct na elkaar zouden kunnen worden afgewerkt, en ook kan hij zich best nog wel wat moeilijker vragen indenken. Niettemin bevestigt de gang van zaken in deze vergadering zijn vertrouwen dat de belangstelling, de deelneming en de activiteit van de leden onze partij in het laatste jaar zichtbaar zijn toegenomen.

De heer S. J. van den Bergh wil als eerste lid van de Eerste Kamerfractie, dat thans het woord krijgt, antwoord geven op de vragen, gesteld over de houding zijner fractie bij de behandeling van de huurbelastingwet. Hij heeft zich wel eens afgevraagd hoe veel vragen er wel niet gesteld zouden zijn als door de stemmen van de V.V.D.-fractie in de Eerste Kamer deze nare wet het gehaald zou hebben. Spreker gelooft dat er dan veel meer vragen zouden zijn gesteld en, terecht, veel onaangename opmerkingen zouden zijn gemaakt over de houding van de Eerste Kamerfractie. Het gebeurt niet dikwijls dat wetten, die door de Tweede Kamer zijn

aangenomen, door de Eerste Kamer worden verworpen, en wanneer een wet, die door de Tweede Kamer is aangenomen, door de Eerste Kamer met 63 tegen 3 stemmen wordt verworpen, dan wijst dat er toch wel op dat dat een bijzonder nare wet moet zijn. De heer Wiegels heeft al gezegd dat de Tweede Kamer heeft geprobeerd bij amendement in haast nog enkele verbeteringen aan te brengen. De Eerste Kamer was niet van mening dat die amendementen grote verbetering gaven. De leden van de Eerste Kamer hebben, nadat de wet door de Tweede Kamer was aangenomen, honderden brieven gekregen met klachten van mensen die zich door deze wet onrechtvaardig behandeld voelden. Al deze klachten zijn terdege onderzocht en toen kon worden vastgesteld dat deze wet zo veel onrechtvaardigheden bevat, dat niet alleen individuen zich gekwetst voelden, maar hele groepen van de bevolking. En nu zou de Eerste Kamerfractie nog bereid geweest zijn om over enige onrechtvaardigheden heen te stappen als het doel van deze wet, de bevordering van doorstroming, daarmede werkelijk zou worden bevorderd. Maar vooral in de Randstad Holland zijn die mogelijkheden tot doorstroming ten enen male niet aanwezig. Wat dat betreft, zou de wet geen enkel direct gevolg hebben gehad. Er is gevraagd of de Eerste Kamer dan geen alternatieven heeft geboden. Dat heeft de Eerste Kamer wel. Er is tot de Minister gezegd: ga voort met het bouwen van 125.000 woningen per jaar en bouw woningen waar de mensen naar zullen vragen. De doorstroming zal immers automatisch doorgaan wanneer de huizen er maar zijn. Er zijn talrijke mensen die zoeken naar een betere woning en die bereid zijn wat meer te betalen als zij die betere woning maar konden vinden. Er zijn talrijke gezinnen die door verandering van status een andere woning zoeken. In gevallen van echtscheiding, huwelijk of overlijden bestaat veelal behoefte aan een andere woning. De doorstroming komt dus van zelf als er maar huizen zijn. Deze wet echter betekende in feite een extra belasting van de mensen met een inkomen tussen de f 15.000,- en f 30.000,-, de mensen die toch reeds in de hoek zitten waar de klappen vallen, de sociale groep waar de V.V.D. voor moet opkomen. Van de fractie van de Eerste Kamer van de V.V.D. kan niet worden verwacht dat zij medewerkt aan de toetstandkoming van een wet, die de doorstroming niet bevordert, en die een extra belasting legt op deze toch reeds zo door de belastingen geplaagde groep. De V.V.D.-fractie heeft dan ook met volle overtuiging, tezamen met vele andere leden van de Eerste Kamer, tegen deze wet gestemd.

Mevrouw Drs. J. F. Schouwenaar-Franssen wil met een enkel woord ingaan op de vraag van de heer Hidding te Veendam of er verschil in standpunt bestaat ten opzichte van Griekenland tussen de Eerste en Tweede Kamerfractie, zulks naar aanleiding van een in "Vrij Nederland" gepubliceerd interview met spreekster. In de eerste plaats wijst spreekster erop dat het hier in feite geen interview met haar betrof, al werd die indruk wel gewekt. Maar bovendien heeft zij 14 dagen later, in het nummer van 22 maart j.l. van "Vrij Nederland", op het bewuste artikel gereageerd. Lezing van dat ingezonden stuk van haar hand zal de afdeling Veendam ervan overtuigen dat in het vermeende interview onjuiste berichtgeving voorkwam. Er is geen enkel meningsverschil terzake van Griekenland tussen Tweede en Eerste Kamerfractie. Spreekster onderschrijft volledig wat de heer Toxopeus gisterenavond in zijn rede over Griekenland heeft gezegd. Ook zij is als goed liberaal tegen elke vorm van dictatuur en tirannie, en ook zij is van mening dat alle pogingen om in dat land tot een democratische regeringsvorm te komen zo veel mogelijk moeten worden gesteund. Hoe eerder er een parlementaire democratie in Griekenland is, hoe beter. Over de middelen om dat te bereiken kan men natuurlijk wel van mening verschillen. In ieder geval dient er een goede voorlichting te zijn over de toestanden daar, en niet een, wat spreekster dan maar zal noemen, wat eenzijdige voorlichting. Er wordt wel gezegd dat het regime in Griekenland met geweld omvergeworpen moet worden. Daar ziet spreekster persoonlijk op het

ogenblik niet zo veel heil in. Dat is dan haar genuanceerd denken, gevormd door een diepgaande studie en grondige kennis van dat land. Zij gelooft dat beter dan geweld is betrachtting van de grootst mogelijke openheid en aandringen bij Griekenland langs alle kanalen die daartoe open staan om zo snel mogelijk te komen tot een parlementaire democratie. Wij liberalen, zo besluit spreekster, willen Griekenland toch behouden voor een democratisch Europa.

De heer Mr. H. van Riel, voorzitter van de Eerste Kamerfractie, wil beginnen met een enkel persoonlijk woord tot de Voorzitter te richten. Het was, aldus spreker, vandaag allemaal bloemen, applaus en ovaties. Er komen in iedere politieke partij ook andere dagen. De grote tact, de beslistheid en de welgekozen woorden waarmee de Voorzitter de heren Van der Pols, Van den Bergh en Roelen heeft toegesproken, en vooral haar troonrede, hebben bij spreker de herinnering opgeroepen aan de houding van Mr. P. J. Oud in de dagen van het Indische conflict in de partij. Hij is ervan overtuigd dat als zich ooit weer zo'n situatie voordoet, de Voorzitter met de vasthoudendheid van de heer Oud en haar eigen charme de zaak tot een goed einde zal weten te brengen.

Vervolgens wil spreker in de eerste plaats reageren op wat de heer Rodermond heeft gezegd. Niet op het persoonlijke element in diens woorden, want over wat spreker in deze partij heeft gedaan, verkeerd gedaan en niet gedaan, zal alleen de geschiedenis van de partij oordelen. Maar wat de heer Rodermond heeft gezegd over het onaangenaam zijn, het lastig zijn en het de mens iets doen, dat was de moeite waard om naar te luisteren. Naar sprekers mening zal men namelijk, als in de toekomst de V.V.D. werkelijk een rol in Nederland zal willen spelen, mensen moeten hebben die lastig en ook vervelend durven te zijn. Wij moeten nooit vergeten, zo gaat spreker voort, dat het eind alleen het oordeel brengt. Als spreker zich herinnert wat er zo in de jaren 1933-1936 over de heer Oud in de kranten heeft gestaan, als hij zich dan herinnert wat in de Indische dagen door zeer vooraanstaande mensen in de partij voor onaangenaams over de heer Oud is gezegd, en als hij dan denkt aan diens afscheid en de daaraan voorafgaande jaren, dan meent hij te mogen concluderen dat men conflicten niet uit de weg behoeft te gaan, conflicten zullen op den duur alleen tot de reputatie van de mens bijdragen.

Spreker wil vervolgens enige punten aanstippen naar aanleiding van wat door verschillende sprekers is gezegd. Allereerst de opmerking van de heer Schreuder over de gehuwde vrouw en haar positie. In zoverre is spreker het niet met de heer Schreuder eens, dat het hem een zaak van rechtvaardigheid toeschijnt om, wanneer wij willen dat begaafde vrouwen hun talenten aan de samenleving geven, die begaafde vrouwen daartoe ook in staat te stellen, en het hen mogelijk te maken er iets van over te houden ook wanneer zij het geluk hebben met een man met een hoge functie getrouwd te zijn. Toch ziet spreker ook een positief element in wat de heer Schreuder heeft gezegd. Geluiden zoals de heer Schreuder die heeft laten horen, mogen misschien zakelijk ongemotiveerd zijn, maar toch mogen zulke geluiden wel eens een enkele keer meer gehoord worden, want zij worden geuit tegen een achtergrond van een ander gevoel ten aanzien van de maatschappelijke verhoudingen dan vele V.V.D.-ers eigen is. Men kan zakelijk aantonen dat die geluiden niet juist of niet waar zijn, maar men moet ze wel aanhoren en niet zonder meer verwerpen. Wij moeten niet vergeten, zo gaat spreker voort, dat in de toekomst en ook nu ons liberalisme niet beoordeeld wordt naar de vraag of wij ons achter lastige studenten stellen of naar de vraag of wij de D.D.R. los van onze bondgenoten erkennen willen. De toekomst van het liberalisme wordt beoordeeld naar de vraag of wij kans zien een wat bredere groep van de bevolking in haar menselijke reactie-vormen aan te spreken. En daar is dikwijls een andere terminologie voor nodig dan de terminologie die de meesten van ons beheersen. In zo verre heeft de heer Schreuder op een nog niet helemaal doordachte wijze althans bij spreker een tere snaar aangeraakt.

Een enkel woord over het plan Mansholt. Het grote bezwaar aan het plan Mansholt verbonden is dat in een maatschappij waarin wij ten aanzien van alle groepen van de bevolking, in feite ook in onze eigen partij, in vormen van inkomensverdeling en sociale correctie zijn gaan denken, voor een zeer grote groep agrariërs eigenlijk een uitsluitend in de ouderwetse zin van het woord liberaal mededingings beginsel geopend wordt. In het verleden hebben wij gezien dat de maatschappij economisch zeer wel op dat beginsel kan draaien, maar wij hebben tegelijkertijd gezien dat dan zodanige spanningen ontstaan, dat die maatschappij uiteindelijk toch niet meer functioneert. Dat geldt ook voor de agrariërs, ook daar is het mededingings beginsel zonder eigen nationale correcties niet zonder meer door te voeren. Toch is hier door de heer Mansholt een grote conceptie op tafel gelegd en men komt er niet af met neen te zeggen. Zegt men alleen maar neen, dan spoelt de tijd over U heen. Noodzakelijk is dan ook een positief ontwikkelde tegen-gedachte. Wij moeten ook niet vergeten dat de land nationalisatie van den beginne af aan een lievelings denkbeeld van de heer Mansholt is geweest. Het gaat bij deze dingen om de probleemstelling. Enerzijds mag men niet zeggen dat de heer Mansholt naar het doel van land nationalisatie toe redeneert; anderzijds is het politiek verstandig ervan uit te gaan dat de redeneringen van de heer Mansholt wel eens een zeker verband zouden kunnen houden met het doel dat hen voor ogen staat.

Vervolgens de buitenlandse politiek. Spreker heeft net interesse naar de heer Berkhouwer geluisterd, maar de vraag over al of niet erkenning van Biafra is voor hem nog niet beantwoord. Zijn antwoord op deze vraag luidt dat wanneer men stof geven wil aan series nieuwe conflicten in Afrika, men op dit ogenblik Biafra moet erkennen. Het lijkt allemaal zo gemakkelijk, en het lijkt zo populair om voor erkenning van Biafra te zijn. Er wordt daar gemoord, er vindt daar genocide plaats. Natuurlijk moeten wij proberen daar wat aan te doen, maar laat dan toch het kenmerk van een liberale partij zijn dat men tracht met wijsheid te handelen. Dat betekent: trachten te handelen langs die wegen, die althans enige mogelijkheid voor de betrokkenen bieden. Datzelfde geldt ook voor West-Irian, waar spreker zo dadelijk nog iets over zeggen zal. Het grote gevaar in allerlei beschouwingen over de buitenlandse politiek is dat men onbewust en ongewild op de rug van de zwaksten in de buitenlandse politiek tracht een bepaalde mate van in het eigen land goed klinkende geluiden te ontwikkelen. Laat men zich daar toch onder alle omstandigheden voor hoeden. Het is een van de meest verwerpelijke vormen van politiek die men volgen kan.

Alvorens spreker nog iets over West-Irian zal zeggen, wil hij het eerst nog even hebben over de verhoging van de defensielasten. Men moet goed begrijpen dat het er bij de versterking van de materiële uitrusting van het leger alleen maar om gaat geen oorlog te krijgen. De politiek van Rusland behoeft niet gericht te zijn op uitbreiding, maar zij heeft in ieder geval, net als de buitenlandse politiek van ieder ander land, een doel, namelijk het land de veiligste grenzen te geven die het in iedere internationale situatie hebben kan. En het is een vorm van een bekende dwaal redenering nu met het argument te komen dat de spanningen aan de Chinees-Russische grens ertoe leiden zullen dat Rusland voor ons minder gevaarlijk wordt. Er is geen kwestie van dat China op enig essentieel terrein binnen een afzienbare reeks van jaren tot een agressie oorlog tegen Rusland in staat is. China kan veel moeilijkheden en vervelingen veroorzaken, maar dat deze zaak publiciteit verkregen heeft is een kwestie van Russische politiek, en de Russische politiek heeft maar één doel, en dat is veiligheid. Voor Rusland bestaat er maar één ideale toestand: dat is een geneutraliseerd West-Europa, een West-Europa als het kan in de grip van Rusland. Dat is het meest eenvoudige beginsel van de internationale politiek. En wanneer men nu aanneemt dat de Amerikanen dezelfde gezindheid hebben als de Russen, dan is het duidelijk dat de Verenigde Staten West-Europa nooit in de handen van de

Russen zullen laten vallen. Maakt men derhalve het ontwikkelen van politieke pressie voor de Russen aantrekkelijk, dan trekt men de atoomoorlog naar zich toe, want de Verenigde Staten kunnen nooit dulden dat het productie potentieel en het laboratorium potentieel, het laatste is misschien wel het belangrijkste, van West-Europa in welke vorm ook gevoegd wordt bij het Russische. Er is voor ons geen keus: het is slechts de mogelijkheid om in een conventionele oorlog verwickeld te raken, die de Russen er onder alle omstandigheden van weehoudt op onze kosten zaken te doen. En nu is het probleem niet de versterking van de conventionele defensie van vandaag op morgen. Die versterking duurt altijd drie of vier jaar. Er moet dus niet een ogenblikkelijke prioriteits bepaling plaats vinden; dat zou de liberale Minister van Financiën voor vrijwel onoplosbare problemen plaatsen. In feite gaat het slechts om een denksysteem, een inschakeling van prioriteiten in andere prioriteiten. En nu hebben wij het geluk een allervoortreffelijkste liberale Minister van Defensie te hebben, die zijn vak door en door kent. Het enige wat spreker nu aan de vergadering vraagt, is vertrouwen te stellen in zijn beleid. Zolang hij bereid is met bepaalde beperkingen in de uitbreiding van onze verdediging genoegen te nemen, legt spreker zich daar ook bij neer. En tenslotte nog één ding: de Russen zullen nooit de Duitse pantserdivisies en nooit de Verenigde Staten als eerste aanvalspunt kiezen. Zij zullen als eerste aanvalspunt op het West-front het zwakste leger kiezen. Het is het feitelijke levensbehoud van de Nederlandse soldaat dat op het spel staat bij een wezenlijk goede materiële uitrusting. Niemand vraagt op dit ogenblik om een groter Nederlands leger. Het probleem is dat de Nederlandse soldaat niet te laat datgene, wat hij werkelijk nodig heeft, dient te krijgen.

Tenslotte West-Irian, een vraagstuk dat spreker moreel iedere dag bezig houdt. Nederland heeft op een gegeven ogenblik besloten Nieuw Guinea in zijn bescherming op te nemen. Internationaal politiek een duidelijk onhaalbare zaak, maar een even duidelijke beslissing van het Nederlandse volk, van de meerderheid van de Staten-Generaal. Wij dragen derhalve tegenover deze mensen verantwoordelijkheid. Gedwongen door de loop van de internationale politiek hebben wij nu moeten toestemmen in de mogelijkheid van een volksstemming. Daarom dacht spreker dat wij niet enige financiële pressie op Indonesië zouden moeten uitoefenen, want zo'n pressie leidt tot niets. Als de f 100 miljoen ontwikkelingshulp, die Nederland aan Indonesië geeft, komt weg te vallen, zal dat voor Indonesië onaangenaam zijn, maar het zal nooit enige verandering brengen in de positie die een nieuw zeer groot en in wezen zeer zelfbewust Aziatisch land op het ogenblik meent in te nemen. Wie denkt dat Indonesië zich door onze dreigementen van onttrekking van financiële steun laat imponeren, begrijpt niets van de gevoelens van eigenwaarde die deze Aziatische volkeren beheersen. Dat heeft met politiek niets meer te maken, en een slag in de lucht is erger dan niets. Wij kunnen echter wel iets anders doen: wij kunnen ons deel leveren in een ander facet dat voor Indonesië wel speelt, dat is de wereldmening onder de gekleurde volkeren. Dat is voor Indonesië een reëel element. Daarom zullen wij iedere stroming in de Verenigde Staten moeten steunen die Indonesië voor zover mogelijk noodzaakt om het wezenlijke vrijheids- en onafhankelijkheids denken in West-Irian ten minste enige kans te geven. Spreker is absoluut niet bang voor het aanwenden van druk of geweld wanneer het om de handhaving gaat van wat wij als het recht in de wereld zien, maar men moet nooit dreigementen gebruiken noch in de eigen partij, noch tegen andere partijen die men niet waar kan maken.

Spreker besluit met de Voorzitter aan te raden om in de komende jaren voor niets terug te deinzen, maar moeilijke vragen te hanteren met de voorzichtigheid waarvan zij al enige malen in haar leven blijk heeft gegeven; dan zal het ons wel gaan.

De Voorzitter brengt nu achter elkaar de moties en de resolutie in stemming, die hedenmorgen zijn ingediend. Allereerst

de resolutie van de Nederlandse Liberale Kring te Brussel, die is afgedrukt in het laatste nummer van "Vrijheid en Democratie". Deze resolutie wordt met algemene stemmen aangenomen. Vervolgens de motie van de afdelingen Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam. Ook deze motie wordt met algemene stemmen aanvaard. Tenslotte de motie, ingediend door de afdeling Amsterdam bij monde van de heer Fredrikze. Ook achter deze motie stelt de vergadering zich unaniem.

De Voorzitter gaat thans over tot het slotwoord; punt 35 van deze buitengewoon lange agenda. In de eerste plaats dankt zij de Algemeen Secretaris der partij, de heer Mr.F.Korthals Altes, voor de uiterst kundige wijze waarop hij een heel ingewikkeld deel van de agenda heeft afgewerkt. Dan spreekt zij woorden van dank tot het bestuur van de afdeling en van de kamercentrale Groningen voor hun gastvrijheid en voor de bijzonder aardige feestavond die zij hebben georganiseerd. Spreekster meent namens het Hoofdbestuur tot Groningen wel te mogen zeggen: tot ziens! En dan wellicht in het nieuwe gebouw dat hier in Groningen zal worden opgezet. Dan gaat haar dank en die van het bestuur ook uit naar de misschien niet zo op de voorgrond tredende, maar daarom niet minder belangrijke, medewerkers en medewerksters van wat zij nu maar zal noemen de Koninginnegracht.

Dank brengt spreekster ook aan de diverse leden van de Eerste en Tweede Kamerfractie voor hun openlijke en duidelijke uiteenzettingen. Persoonlijk is zij de beide fractie-voorzitters erkentelijk voor hun buitengewoon vriendelijke woorden aan haar adres. Zij twijfelt er geen ogenblik aan of de samenwerking tussen het nieuwe Dagelijks Bestuur en de fracties zal precies zo aange-naam zijn als dat in het verleden het geval was, toen zij nog aan de andere kant van de toonbank stond. Op voortreffelijke wijze hebben de beide fractie-voorzitters hun visie gegeven op wat ons in de toekomst te doen staat. Daarvoor is nodig dat de inspraak van de leden realiteit is. Spreekster gebruikt expres dat mode-woord omdat het goed weergeeft wat zij ermede wil bedoelen. Nodig voor die inspraak is een innig contact. Spreekster hoopt binnen afzienbare tijd de leden van de partij op verschillende plaatsen in het land weer te ontmoeten. Eén der functies van een Algemene Vergadering is om elkaar te inspireren en gedachten uit te wisselen. Spreekster is niet in staat geweest met een ieder persoonlijk te spreken; zij hoopt dat dat wel mogelijk is op de tournee die zij van plan is te maken door het hele land. Wij hebben, zo besluit zij, U allen nodig, Uw inspraak, Uw ideeën en Uw kritiek. Er wordt naar geluisterd, er wordt serieus op gereageerd, het wordt verwerkt. Zij gelooft dat dat een ieder toch moet inspireren om mee te blijven denken met het bijzonder moeilijke werk dat de Kamerleden in de beide Kamers te verrichten hebben. Spreekster eindigt met allen een wel thuis toe te wensen, en naar zij hoopt tot spoedig ziens ergens in Nederland.
